

Landbruksplan for Gjesdal kommune

Vedtatt av kommunestyret 5.2.2018

Gjesdal
kommune

Innhold

1	Innledning	5
2	Overordede planer og føringer.....	5
2.1	Lover og forskrifter	5
2.2	Nasjonale føringer	5
2.3	Regionale føringer.....	6
2.4	Kommunale føringer.....	6
3	Arbeidet med landbruksplanen	8
3.1	Organiseringen og mandatet til gruppene.....	9
3.2	Medvirkning	9
4	Utvikling og status for landbruket.....	10
4.1	Kommunal landbruksforvaltning	10
4.2	Areal	12
4.3	Bosetting og utvikling	13
4.4	Jordbruksforetak	15
4.5	Husdyr	17
4.6	Dyrka jord, innmarksbeite og utmarksbeite	22
4.7	Skog.....	27
4.8	Vilt- og fiskeforvaltning	28
5	Aktive og robuste bruk i hele Gjesdal.....	32
5.1	Jordvern	32
5.2	Jordloven	37
5.3	Konsesjonsloven	42
5.4	Rekruttering og kompetansebygging	44
6	Klima- og miljøvennlig omstilling.....	46
6.1	Forurensning til luft – klimagasser	46
6.2	Skogbruk som del av klimaløsningen	49
6.3	Forurensning til vassdrag	51
6.4	Gårdsfyllinger – avfallshåndtering	54
6.5	Forvaltning av kulturlandskapet, truede jordbrukstilknnyttede plante- og dyrearter og naturtyper	56
7	Øke matproduksjon med 20 % innen 2030	61
7.1	Kraftfôr, grovfôr, og bruken av grovfôrarealene våre.....	61
7.2	Nydyrking og bruk av fulldyrka jord.....	63
8	Lokal matproduksjonen og produksjon av andre ressurser og tjenester	68

8.1	Kortreist mat.....	68
8.2	Integrering, Inn på tunet og grønn omsorg.....	68
8.3	Gårdstilknyttet næringsvirksomhet.....	69
9	Beredskap.....	71
9.1	Brann og elektrisitet.....	71
9.2	Vassdrag.....	71
9.3	Internett og mobiltjeneste	72
9.4	Dyre- og plantehelse	72
10	Friluftsliv, tilgang til natur- og kulturlandskap for alle	74
11	Vedlegg.....	75
11.1	Strategi for spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	75
11.2	Strategi for Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)	75

1 Innledning

Formålet med utarbeidelse av en landbruksplan er å styrke landbruket sin plass og rolle i kommuneplanleggingen, bl.a. ved å synliggjøre hvordan landbruket virker inn på verdiskaping, sysselsetting, bosetting og på natur og miljø.

Planen er et oppslagsverk og et hjelpemiddel for både innbyggere, politikere og for forvaltningen, som viser statistikk for utviklingen innen næringen i løpet av en 15 årsperiode.

Nasjonale og regionale landbrukspolitiske mål er forsøkt tatt ned på et kommunalt nivå. Det er utarbeidet egne målsetninger og strategier for å nå målene.

Planen skal videre belyse hva som er spesielt for jordbruket i Gjesdal kommune og inkorporere dette i egne strategier for tilskuddsordningene *Spesielle miljøtiltak i jordbruket* (SMIL) og *Nærings- og miljøtiltak i skogbruket* (NMSK).

2 Overordnede planer og føringer

Til grunn for landbruksplanen er en rekke lover og forskrifter, men også overordnede nasjonale, og regionalplaner og føringer. Kommunens egne planer hvor landbruk er involvert er også tatt med.

2.1 Lover og forskrifter

- Jordloven med tilhørende forskrifter, blant annet forskrift om produksjonstilskudd mv. i jordbruket, forskrift om nydyrking, forskrift om planlegging og godkjenning av landbruksveier, forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket
- Skogbruksloven med tilhørende forskrifter, forskrift om bærekraftig skogbruk, forskrift om skogfond o.a., og forskrift om miljøtiltak mv. i skogbruket,
- Naturmangfoldsloven med tilhørende forskrifter: forskrift om utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven, forskrift om utsetting av utenlandske treslag, forskrift om Miljøvedtaksregisteret,
- Vannressursloven
- Lov om laksefisk og innlandsfisk mv. (lakse- og innlandsfiskloven), forskrift om fysiske tiltak i vassdrag

2.2 Nasjonale føringer

Vi har et nasjonalt mål om å produsere 20 % mer mat innen 2030 (*Kilde: St. meld. 9 (2011-2012) Velkommen til bords, samt St. meld 11 Endring og utvikling – en fremtidsrettet*

jordbruksproduksjon). Stortingsmeldingen har 4 overordnede mål:

- Matsikkerhet: produsere og sikre tilgang til maten forbrukerne etterspør, sikre forbrukerne trygg mat, god dyre- og plantehelse samt god dyrevelferd.
- Landbruk over hele landet: balansert geografisk utvikling i landbruket, robust og effektivt landbruk
- Økt verdiskaping: Konkurransedyktig råvareproduksjon og næringsmiddelindustri, lønnsom utnytting av gårdens samlede ressurser, bærekraftig skogbruk og konkurransedyktige skog- og trebaserte verdikjeder.
- Bærekraftig landbruk: Ivareta landbrukets kulturlandskap, bærekraftig bruk og vern om landbrukets areal og ressursgrunnlag.

Samtidig som vi har en stortingsmelding som kommunen skal leve opp til må kommunen også ta inn over seg at vi har nasjonalt mål om å stanse tap av biologisk mangfold innen 2020 (Kilde: St.meld. 14 (2015-2016) *Natur for livet*). Vi har i tillegg et nasjonalt mål om at Norge skal være karbonnøytralt, det vil si ikke bidra til netto utslipp av klimagasser i 2030 (Kilde: St. meld nr. 39 (2008-2009) *Klimautfordringene - landbruket en del av løsningen*).

2.3 Regionale føringer

Rogaland Fylkeskommune har etter plan- og bygningsloven ansvar for å utarbeide regionalplaner og strategier for Rogaland innenfor bestemte områder eller tema. Følgende planer er vedtatt og gir føringer for landbruket i Rogaland:

- Regionalplan for landbruk i Rogaland vedtatt 7.6.2011. Her er det 50 målformuleringer og tilhørende strategier og tiltak for landbruket i Rogaland. I planen er det satt opp flere tiltak som kommunene har fått ansvar for å gjennomføre. Disse er forsøkt bakt inn i landbruksplanen.
- Regionalplan for Jæren vedtatt den 22.10.2013. Planen har et økt fokus på jordbruk, med hele 31 retningslinjer for LNFR-områder.
- Regionalplan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei -"Heiplanen" vedtatt det 12.6.2012. Planen avklarer villreinens interesser i forhold til annen arealbruk og innehar diverse retningslinjer for arealbruken. For Gjesdal kommune er det kun Frafjordheiane landskapsvernområde som er inne i planområdet.
- Regionalplan for vannregion Rogaland vedtatt 4.7.2016.
- Forvaltningsplan for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane. Utarbeidet av verneområdestyret for Setesdal-Vesthei, Ryfylkeheiane, Frafjordheiane (SVR), vedtatt av Miljødirektoratet 27.4.2015.

2.4 Kommunale føringer

Kommuneplanen er en viktig ledesnor for landbruksplanen. Gjeldende kommuneplan har blant annet satt følgende mål:

- Legge til rette for utvikling av næringslivet, også med fokus på den blå og grønne næringen.

- Sterkt vern av jordbrukets næringsarealer (Jordvern).
- Legge til rette for og styrke bosettingen, samt skape livskraftige bygder i Gjesdal kommune.
- Ivareta det biologiske mangfoldet og hindre at fremmede arter etablerer seg.

For å nå disse måla er det lagt til grunn følgende strategier:

- Arealpolitikken og forvaltningen må bygge på trygghet for matproduksjonsarealene.
- Bygging på dyrka og dyrkbar jord bør unngås.
- Tillate spredte boliger på egnede steder i kommunen, hvor det ikke er til ulempe for landbruk, natur- eller kulturhistoriske hensyn.
- Arbeide med vannforvaltning, bl.a. redusere avrenning av næringsstoff til vassdragene slik at målsettingen om god vannkvalitet nås.

Energi- og klimaplan for Gjesdal kommune, vedtatt av kommunestyret 18.6.2012.

Planen oppgir at landbruket i 2008 står for 45 % av klimagassutslippene. I denne planen er det satt mål om å redusere klimagassutslipp med ca 13 %, dvs ca 3 700 tonn CO² – ekvivalenter. Tiltak for å nå målet:

1. Gjesdal kommune vil oppfordre til at lokalproduserte varer på generell basis får innpass i dagligvarehandelen.
2. Informasjon og veiledning til forbrukere.
3. Minst 30 % av all mat som serveres i forbindelse med kommunal virksomhet skal være lokalprodusert.
4. Kommunen skal stimulere til økt kunnskap om gjødselplanlegging generelt.
5. Gjesdal kommune skal i samarbeid med andre rådgivingsaktører informere og ha fokus på jordkultur og lave klimagassutslipp. Med særlig fokus på god agronomi med vekt på pløyeretning i forhold til topografi og spredemetoder, alternative spredeteknikker, jordpakking, grøfting/hydrateknikk, viktigheten av hurtig nedmolding og ulike tilskuddsordninger.
6. Gjesdal kommune vil vurdere utbredelsen av leiejord. Formålet er å legge til rette for kortest mulig transport av for, rundballer og gjødsel innen den enkelte driftsenhet innen landbruket.
7. Økonomiske virkemidler i landbruket skal innrettes mot tiltak som har positiv effekt på klima/miljø.
8. Gjesdal kommune skal begrense nydyrking av myr.
9. Gjesdal kommune vil arbeide aktivt for etablering av flere plantefelt til skog. Hensikten er å blant annet å utnytte potensialet i biobrensel.
10. Landbruksplanen for Gjesdal kommune skal revideres i 2012. Gjennom denne planen ønsker kommunen å få på plass en langsiktig jordvernstrategi.

Kulturminner i Gjesdal, vedtatt i kommunestyret 3.9.2012 har følgende målsetninger:

- God forvaltning, formidling og tilrettelegging av verdifulle kulturminner i Gjesdal.
- Universell utforming så langt det er mulig.
- Skape begeistring for kulturminner, og øke kunnskapen om kulturminner.
- Søke muligheter for ny bruk av tomme, verneverdige bygg og andre kulturminner.
- Kartlegge og registrere kulturminner som ikke omtales i planen.

Om fornminner er det satt følgende mål: «*God tilrettelegging og formidling av 9 utvalgte fornminnefelt; Ravndal, Røyseland, Homsland, Øygarden, Kjerheiberget, Fodnabergheia,*

Moen, Frøyland og Lindland.» Om verneverdige bygninger er målet at Gjesdal kommune skal «Ta vare på samtlige SEFRAK A, et utvalg SEFRAK B og andre verneverdige bygg». Det er opplistet flere tiltak.

Sau i solnedgang på Gjesdal. Foto: Reidun Skjørestad

3 Arbeidet med landbruksplanen

Tidligere landbruksplan for Gjesdal kommune ble vedtatt av kommunestyret 19.6.2006. Den nye planen skal omfatte en statusdel og en handlingsdel, med forslag til tiltak. Planen er utarbeidet som en temaplan for landbruk. Intensjonen er å rullere planen hvert 4. år, slik at hver kommunestyreperiode får anledning til å gjøre seg kjent med planen og komme med endringer.

Første del av planen viser statistikk og utvikling. Midtre del er handlingsdelen, som vises fra kapittel 5, har en valgt ut flere aktuelle og viktige saksfelt innenfor de prioriterte tema. Her er beskrevet mål og gitt konkrete føringer og virkemiddel for å nå disse måla. Det ligger ingen prioriteringer i rekkefølgen. Siste del består av vedlegg: Strategi for SMIL og NMSK.

Plan og økonomiutvalget fattet den 24.4.2014 følgende vedtak i sak 36/14: «Plan- og økonomiutvalget ønsker en videreføring av landbruksplanen som temaplan. Med følgende organisering: Styringsgruppe: Plan- og økonomiutvalget. Arbeidsgruppe: rådmann, teknisk sjef, leder forvaltning, fagansvarlig plan- og byggesak, og fagansvarlig landbruk, natur og

miljø som sekretær. Det opprettes en referansegruppe med representanter fra næringen.

3.1 Organiseringen og mandatet til gruppene

Styringsgruppa: Formannskapet er styringsgruppa og har det overordna ansvaret for planarbeidet.

Arbeidsgruppa: Arbeidsgruppa forestår utarbeidelsen av planen. Arbeidsgruppa består av rådmann, kommunalsjef kultur og samfunn, leder arealbruk, fagansvarlig plan- og byggesak og fagansvarlig landbruk, natur og miljø som sekretær.

Referansegruppa: Referansegruppa tar stilling til og gir innspill til planarbeidet. Medlemmene påvirker først og fremst forhold til eget ståsted, men også i forhold til helheten i planarbeidet. Referansegruppa består av styret i Gjesdal bondelag, representant fra Gjesdal Bygdekvinnelag, og en representant fra Gjesdal Bygdeungdomslag.

3.2 Medvirkning

Det ble tidlig i prosessen holdt flere dialogmøter med referansegruppen. Det er sett på forrige landbruksplan, og hva som måtte endres. Tema som beredskap ble etterspurt. Nydyrking og avstand til vassdrag ble pekt på som utfordrende.

Desember 2015 inviterte Gjesdal kommune til et stormøte om landbruksplanen. Det ble sendt ut innbydelse til 150 jordbruksforetak, og så mange som 53 personer møtte opp. Fylkesmannen i Rogaland, ved Landbruksdirektør Hadle Nevøy, foreleste om nasjonale forventninger og kjerneområde landbruk. Gjesdal kommune fremviste kommunens utvikling med hensyn til antall jordbruksforetak, dyr og areal. Det ble også sett på kommunens utfordringer og muligheter. Det ble i innbydelsen og under møtet stilt følgende spørsmål som kommunen ønsket tilbakemelding på:

1. Vi har et nasjonalt mål om å øke matproduksjonen med minst 20 % innen 2030. Hvordan kan vi klare å nå dette målet?
2. Hvordan skal vi redusere gjengroing av utmarka?
3. Hvordan skal vi redusere forurensning til luft og vassdrag?
4. Hvordan kan landbruket bidra til å hindre tap av biologisk mangfold?
5. Hvordan kan vi bruke skogressursene aktivt og øke skogproduksjonen?
6. Er det andre forhold du mener planen bør beskrive?

Vi mottok 13 skriftlige tilbakemeldinger.

Utkast til revidert landbruksplan ble lagt ut til høring den 22.6.2017. Det ble sendt ut innbydelse til høringsmøte til 150 jordbruksforetak som ble holdt den 16.8.2017. Ca 35 møtte opp. Vi mottok 9 høringsinnspill: Fylkesmannen i Rogaland, Rogaland Fylkeskommune, Gjesdal bondelag og flere jordbruksforetak. Planen ble vedtatt av kommunestyret 5.2.2018.

4 Utvikling og status for landbruket

4.1 Kommunal landbruksforvaltning

Gjesdal kommune har i tjenesteområdet kultur og samfunn, under avdeling Arealbruk, en seksjon for landbruk, natur og miljø. Her er det 2 fulle stillinger hvor ca. 1,6 årsverk arbeider direkte med landbruk. De resterende 0,4 er arbeid relatert til vilt-, fisk-, og vannforvaltning, motorisert ferdsel i utmark, høringer og arbeid knyttet til verneområder, m.m.

Den kommunale landbruksforvaltningens arbeidsoppgaver er relativt omfattende. Hovedoppgavene er veiledning og saksbehandling etter en rekke lover og forskrifter: konsesjonsloven, jordloven med tilhørende forskrifter, skogbruksloven, m.m.

Den statspålagte tilskuddsforvaltningen (som følge av den årlige jordbruksavtalen) er blant de viktigste og mest tidskrevende arbeidsoppgaver til den kommunale landbruksforvaltningen. For å synliggjøre kommunens rolle for landbruket er det under vist hva kommunen er forvalter av statlige virkemidler, og hvilken type arbeid som nedlegges i det ulike regelverket. Tilskuddsordningene er et resultat av den årlige jordbruksavtalen.

I tillegg til omfattende tilskuddsforvaltning arbeider landbruksforvaltningen blant annet med følgende:

- Ajourhold av gårdskart – retting av innmarksbeitegrenser i kommunens arealressurskart (AR5).
- Saksbehandle søknader om spredeareal på innmarksbeite. Veilede utregning av spredeareal, m.m.
- Gi interne høringsuttalelse i saker etter plan- og bygningsloven.
- Sikre at det er veterinærvakt i veterinærvaktdistriktet Undheim – Gjesdal. Gjesdal kommune utbetaler årlig ca. 700 000 i statlig veterinærvakttilskudd.
- Diverse miljøoppfølgingsarbeid m.v.

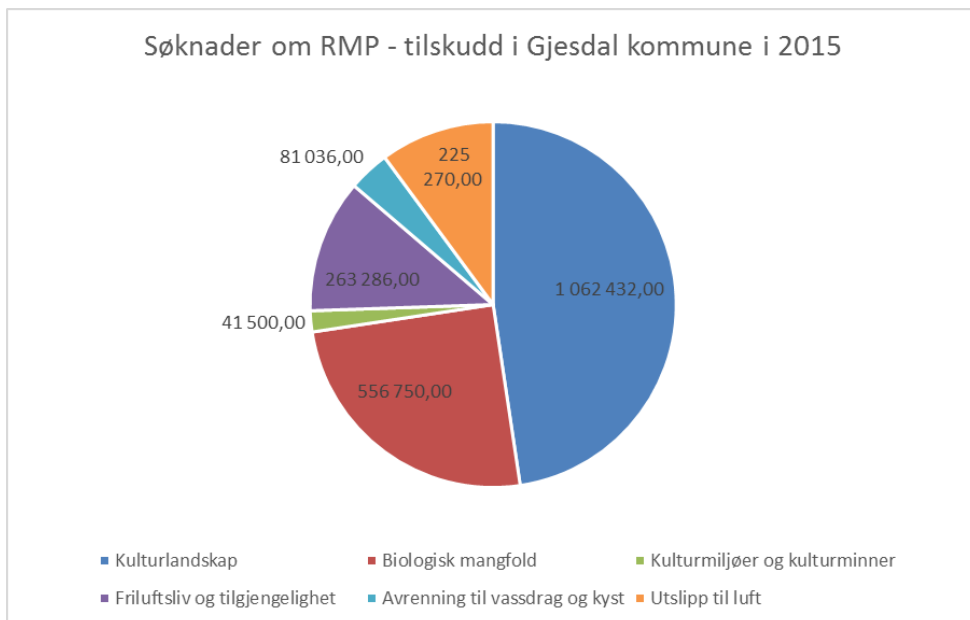
4.1.1 Produksjonstilskudd i jordbruket

Produksjonstilskudd er en samlebetegnelse for 14 forskjellige tilskuddsordninger. I 2016 ble det bevilget og utbetalt ca kr 54,2 millioner i produksjonstilskudd i Gjesdal kommune. I dette ligger husdyrtilskudd, avløsertilskudd, og areal- og kulturlandskapstilskudd. Forvaltningen av tilskuddsordningen er utfordrende og det fattes over 300 vedtak årlig. Ordningen krever at kommunen kontrollerer 5% av søknadsmassen ved stedlig kontroll.

4.1.2 Regionalt miljøprogram (RMP)

Det er utarbeidet fylkesvise tilskuddsordninger for miljøtiltak i landbruket gjennom RMP. Jordbruksforetak kan søke om regionale miljøtilskudd via kommunene. Ordningene omfatter særskilte miljøformål i landbruket, som avrenning til vassdrag, kulturlandskap og kulturminner, friluftsliv og biologisk mangfold. I 2016 fikk ca. 100 landbruksforetak i Gjesdal kommune tildelt ca. 2,2 mill kr i tilskudd gjennom ordningen regionalt miljøprogram. Ca. 60 % av de som søker om produksjonstilskudd søkte RMP.

50 % av omsøkt tilskudd var til skjøtsel av bratte innmarksbeiter, ca. 25 % til skjøtsel av kystlynghei, 14 % til turstier, 11 % til utslipp til luft, og 3 % til avrenning til vassdrag. Det fattes 100 vedtak årlig. Ordningen krever at kommunen kontrollerer 5 % av foretakene ved stedlig kontroll.

Nesten halvparten av RMP tilskudd går til skjøtsel av bratt areal. Den nest største delen er til biologisk mangfold – skjøtsel av kystlynghei.

4.1.3 Sykdomsavløsning

Tilskudd til sykdomsavløsning og lignende blir regulert i «Forskrift om tilskot til avløsning ved sykdom og fødsel mv.» og er en ordning som bidrar til at bonden får hjelp fra første dag han/hun er syk m.m. Det ble i 2016 behandlet 11 søknader om tilskudd til avløsning under sykdom. Søknader gjaldt sykdom, svangerskap og fødsel. Det ble løyvd totalt kr 468 746 i tilskudd.

4.1.4 Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL):

I 2016 behandlet kommunen 6 søknader om SMIL-midler og 8 søknader om dreneringstilskudd. Gjesdal kommune fikk i 2016 tildelt 640 000 kr til SMIL midler og 150 000 til drenering fra Fylkesmannen i Rogaland. SMIL midlene tildeles ut fra forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket og lokal strategi.

4.1.5 Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)

Det er ikke søkt om eller løyvd midler gjennom denne tilskuddsordningen på flere år. Kommunen må lage ny NMSK-strategi og arbeide for at denne ordningen og andre tilskuddsordninger for skogbruket blir kjent.

4.1.6 Investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBUmidler) - Innovasjon Norge

Jordbruksforetak kan søke om lån og investeringstilskudd til tradisjonelt jord- og hagebruk. I tillegg kan det gis tilskudd til etableringer og bedriftsutviklingsprosjekter for landbruksbaserte næringer som er næringer som kommer i tillegg til (eller i stedet for) den tradisjonelle

landbruksproduksjonen. Kommunen er førstelinje for næringsutvikling knyttet til investeringer i tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Innovasjon Norge behandler disse søknadene etter at kommunen har veiledet søkerne og forberedt søknadene for oversending til Innovasjon Norge.

Det er mottatt en rekke søknader den senere tid, og flere har fått tilskudd. Statistikken viser at i 2014 fikk 5 tilskudd til 2 nye melkefjøs og 3 til annen storfeproduksjon. I 2015 fikk 4 tilskudd til annen storfeproduksjon og 2 fikk til nytt sauehus. I 2016 fikk 3 tilsagn om tilskudd til 3 melkefjøs. I 2017 har kommunen alt behandlet og videresendt 7 søknader, hvor 3 er nye bygg for melkeproduksjon og resten er prosjekter for annen storfeproduksjon. Tallene over viser at det er en viss optimisme i jordbruket i Gjesdal.

Ordfører Frode Fjeldsbø gir blomster og en klapp på skulderen til Unn Gjesdal og Livar Ravndal som har satset økonomisk og bygget nytt ungdyrfjøs.

4.2 Areal

Gjesdal kommune ligger i overgangen mellom Jæren og Dalane. Kommunen grenser til Forsand, Sandnes, Time, Bjerkreim i Rogaland fylke og Sirdal kommune i Vest-Agder. Gjesdal kommune har et totalt areal på 620 000 dekar. Av dette er ca. 17 600 dekar fulldyrka jord og ca 34 300 dekar innmarksbeite. Produktivt skogareal er ca. 45 500 dekar.

Det er store utmarksressurser i kommunen og det hentes store førmengder i utmarka gjennom beitebruk. Det store antallet dyr på beite sørger for at det flotte og åpne kulturlandskapet holdes vedlike.

Tabellene under har ulike kilder. Tabell 1 er hentet fra kartverket, mens tabell 2 er hentet fra NIBIO. Disse tabellene viser det arealet som er kartlagt, og det er mellom 90% og 100% av landarealet i kommunene. Derfor avviker arealtallene noe.

	Areal dekar
Land	558 200
Ferskvann	59 750
Totalt	617 950

Tabell 1 Arealressursstatistikk, kilde: Nibio, AR5 årsrevisjon 2014. Totalt areal fra Statens kartverk

	Areal (dekar)	%
Fulldyrka jord	17 731	3,2
Overflatedyrka jord	277	0,0
Innmarksbeite	38 048	6,8
Produktiv skog	49 517	8,9
Uproduktiv skog	47 680	8,5
Myr	8 309	1,5
Åpen jorddekt fastmark	53 143	9,5
Åpen skrin fastmark	260 268	46,6
Bebygd areal	3 869	0,7
Samferdsel	1 712	0,3
Snø og isbre	0	0
Totalt kartlagt i AR5	480 554	86,1

Tabell 2 Areal fordelt på arealklasser: kilde: Institutt for skog og landskap, AR5.

Eiendommene dekker 56 470 dekar jordbruksareal i alt. 53 232 dekar av dette er i drift. 39 912 dekar er produktivt skogareal.

4.3 Bosetting og utvikling

Av Gjesdals ca. 11 600 innbyggere er ca. 9 000 bosatt i kommunesenteret Ålgård. I de andre delene av kommunen er ca. 900 bosatt i Dirdal og innover, ca. 1 000 i Oltedal og ca. 690 på "bygda" i området sør for Oltedalsvatnet. Bosettingen på Ålgård og i Oltedal er historisk bygget opp rundt tekstilindustri med vannkraft som basis. Utviklingen av tettstedene har derfor kunnet skje uten de store arealbrukskonfliktene med landbruk og jordvern sammenlignet med tettstedene på Jæren og andre steder.

Gjesdal har et aktiv landbruk, der de fleste gardsbruk er bebodd og drevet. I en rapport fra Statistisk sentralbyrå (SSB) (Tabell: 06520: Landbrukseiendommer, med bebyggelse og bosetting (K)) viser at det i Gjesdal kommune i 2015 var totalt 262 landbrukseiendommer. (Omfatter eiendommer som har minst 5 dekar eid jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal). 240 er bebygde landbrukseiendommer. 197 er landbrukseiendommer med boligbygning og bosetting. Utviklingen i forhold til bosetting har siden 2006 vært relativt stabil.

I dagens kommuneplan, vedtatt av kommunestyret 7.9.2015, er det lagt til rette for spredt boligbygging flere steder i kommunen. Søknader om spredt boligbygging skal behandles som dispensasjon fra kommuneplanens LNFR-formål og bosettingshensyn vektlegges ved vurdering av dispensasjonene. Kommuneplanens retningslinjer for behandling av dele- og byggesøknader i LNFR-områdene setter klare vilkår som skal være oppfylt før kommunen kan godkjenne søknaden. Følgende områder er definert at har bosettingshensyn: Sikvaland, Helland, Tjetland, Hadland, Bjelland, Berge, Lomeland, Nordås, Kydland. Søyland, Haugamork, Ravndal, Nevland, Vølstad, Madland, Brekke, Vatne, Øvstabø, Retland, Mjøland, Motland, Byrkjedal, Nedre Maudal, Øvre Maudal, Kommedal, Molaug, Håland, Brådland og Eikeskog.

Ålgård har hatt en stor befolkningsutvikling de siste årene. Som følge av lave konjunkturer i markedet har imidlertid byggeaktiviteten og dermed også befolkningsveksten avtatt de to siste årene. I kommuneplanen for perioden 2009 - 2021 ble arealene på Ålgård Nord godkjent for utbygging. Videre er det godkjent utbygging av 600 nye boenheter i sentrum. Dette strategiske grepet gjør at det meste av boligbyggingen vil komme nær Ålgård sentrum, og en vil med dette ha boligareal i relativt lang tid fremover.

I forhold til næringsareal er det lagt til rette for dette i uproduktive arealer på Skurve. Ser en bort fra utfordringene med plassering av ny E39 forventer en ikke at utbyggingspresset på jordbruksarealene i de vestlige deler av Gjesdal kommune vil være særlig stort de nærmeste årene. Ny E39 er på planleggingsstadiet, og en kjenner ikke til nøyaktig hvor fremtidig trase vil gå. Dagens E39 går gjennom en av kommunens mest produktive jordbruksarealer.

Kyllingstad sett mot sør, E39 ses til høyre i bildet.

Utfordringer i andre deler av kommunen vil bli ny fylkesveg 281 Frafjord - Espedal. I Frafjord er det innregulert boligfelt, i tillegg er det definert områder for spredt boligbygging øst for Molaugvatnet. På flaten i Dirdal og på Gilja er det blitt førende at en i kommuneplanen ikke skal bruke produktive jordbruksarealer til annet enn LNFR. Det er ledige regulerte arealer for annen næring. Videre boligbygging vil skje i beiteområder sør for Giljastølveien.

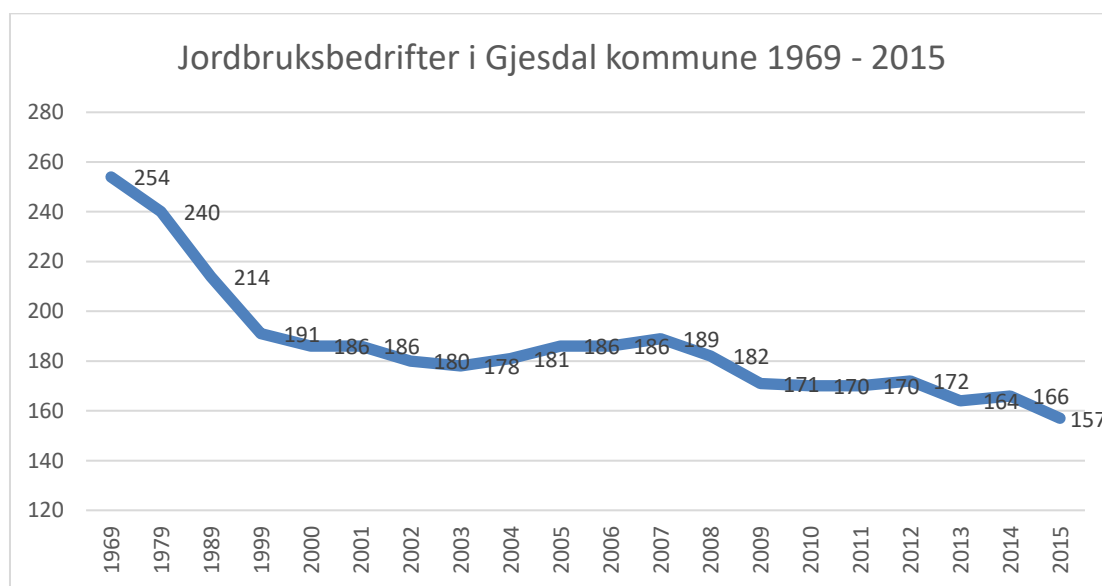
Videre utvikling og vekst i Oltedal blir utfordrende. Folk ønsker å bo solrikt, noe som blir konfliktfylt i forhold til landbruk, men det er regulert inn 70 boenheter på Grøde som vil dekke behovet for nye boenheter i noen år fremover. Ledige næringsarealer er innregulert i kommuneplanen.

4.4 Jordbruksforetak

Jordbruksforetakene i Gjesdal kommune produserer mye mat. Tall fra Rogaland bondelag viser at det i 2014 ble det produsert følgende Gjesdal kommune:

Egg: 133 440 kg, melk: 11 144 464 liter, geitemelk: 173 824 liter, kylling: 1 093 365 kg/784 152 stk, lam: 262 285 kg/13 210 stk. Ull: 44 654 kg, skinn: 495 stk. Storfekjøtt: 427 254 kg/504 stk. Svinekjøtt: 1 555 689 kg/19 576 stk

I 2015 var det 164 aktive foretak i jordbruket som søkte produksjonstilskudd. Figur under viser at det har vært en jevn nedgang i antall jordbruksforetak. Fra 254 i 1969 til 157 foretak i 2015. Nedgangen i senere tid skyldes endring i forskrift om produksjonstilskudd per 1.1.2015 som skjerpet regel om driftsfelleskap. Flere samdriftsforetak har drevet enkeltmannsforetak med sau utenom samdriften. Endringen i forskriften førte til at flere har lagt ned det ene foretaket. Generelt kan en si at det for Gjesdal kommune i denne perioden på 46 år er lagt ned to foretak i året.

Utvikling jordbruksbedrifter 1969 - 2015. Kilde SSB, Strukturen i jordbruket.

Verdiskaping:

Landbruket utgjør en betydelig verdiskapning. I 2010 viste rapporten «*Verdiskaping i jordbruk, skogbruk og tilleggsnæringer i Rogaland*» at verdiskapingen fra jordbruket i Gjesdal kommune var på kr 65,8 mill. Rapporten «*Verdiskaping i landbruk og landbruksbasert verksemd i Rogaland*» utgitt av NIBIO i 2016, viser oppdaterte beregninger fra 2014. Verdiskapinga fra jordbruk har økt til 99,7 mill kr. Av kommunene i Rogaland var Gjesdal kommune i 2014 på 9. plass i forhold til verdiskaping. (Bruttoprodukt er verdien av produserte varer og tjenester minus vareinnsatsen. Kapitalslit (avskrivninger) er ikke trukket fra.)

Skatt:

Inntekts- og formueskatt fra landbruket (eier og ektefelle) i % av total ordinær skatt til kommunen (2012): 8,9 mill kr, som utgjør 3,8% av total skatteinngang til kommunen (Kilde: NILF rapport Verdiskaping i jordbruk, skogbruk og tilleggsnæringer i Rogaland).

Sysselsetting:

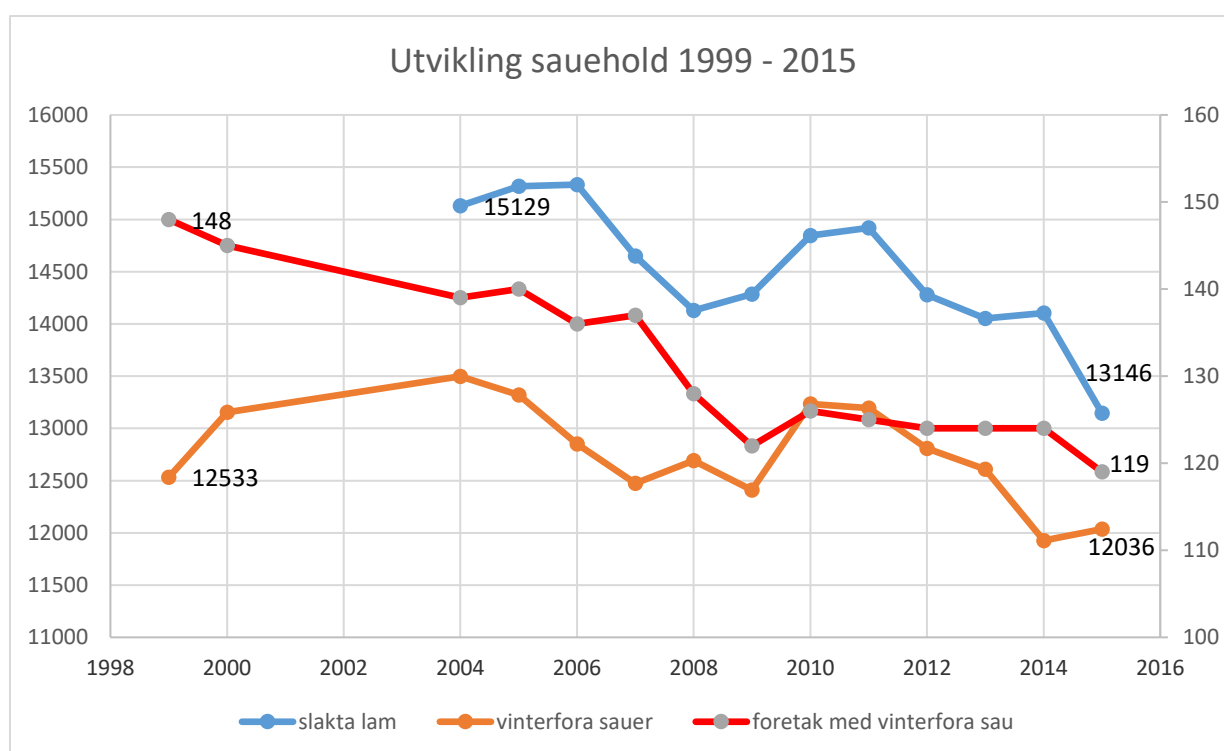
Ett årsverk blir regnet som 1 845 timer. For primærjordbruket i Gjesdal kommune har en kommet frem til 270 årsverk (kilde: NILF NOTAT 2012- 19). Ser en på antall sysselsatte i næringsmiddelindustrien (2011) er det ca 60 årsverk (kilde: ØF-rapport 3/2013). I Rogaland målestokk: 6 500 årsverk i primærlandbruket i Rogaland gir over 8 000 ekstra årsverk innen foredling, tjenesteyting, rådgiving og forvaltning.

4.5 Husdyr

4.5.1 Sau

Verdiskaping fra sauehold utgjorde i 2014 bruttoprodukt 22,4 mill kr. Saueholdet har vært en viktig råvareressurs like fra da ullvare-industriene ble etablert i Ålgård og Oltedal i 1870-årene. Kommunevåpenet til Gjesdal kommune viser at sauenæringen har en viktig plass i kommunens kultur og historie. Statistikken under viser en negativ utvikling. I løpet av de siste 5 årene ser vi en reduksjon på ca 1 000 vinterfora sau. Per 1.1.2015 var det 12 036 vinterfora sauer i kommunen. Dette er på 11. plass i Rogaland.

Av figuren under ser en at det er blitt en negativ utvikling i antall sauebruk. Fra 148 bruk i 1999 til 119 i 2015. Det er sauehold på ca $\frac{3}{4}$ av gårdsbrukene i kommunen.

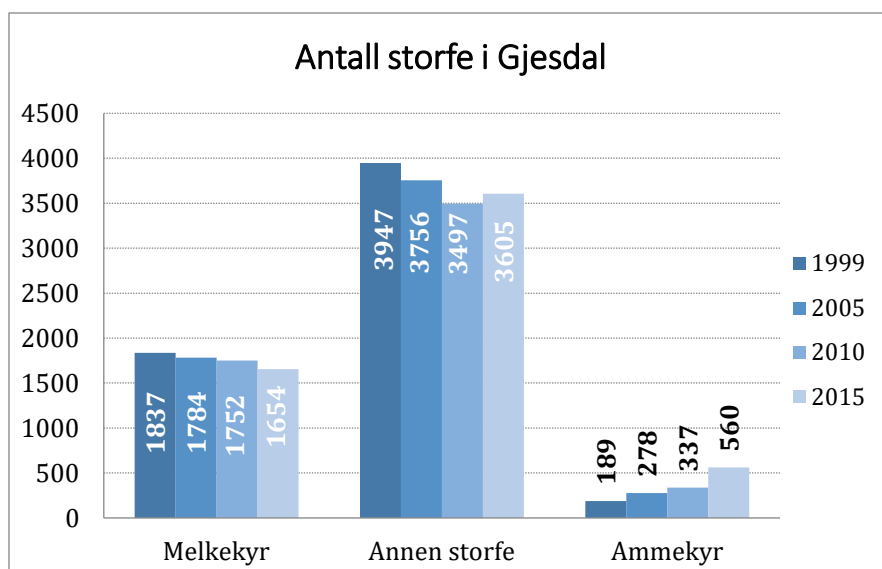
Utvikling sauehold i perioden 1999 - 2015. Kilde WESPA – søknader om produksjonstilskudd.

4.5.2 Melkeproduksjon og storfehold

Verdiskaping fra melkeproduksjon i Gjesdal i 2014 hadde et bruttoprodukt på 51,1 mill kr, en liten nedgang fra 2010. Verdiskapingsrapportene fra 2010 og 2016 viser at verdiskapingen fra kjøttproduksjon med ammekyr har doblet seg i Gjesdal, og bruttoproduktet var i 2014 på 9,0 mill.kr.

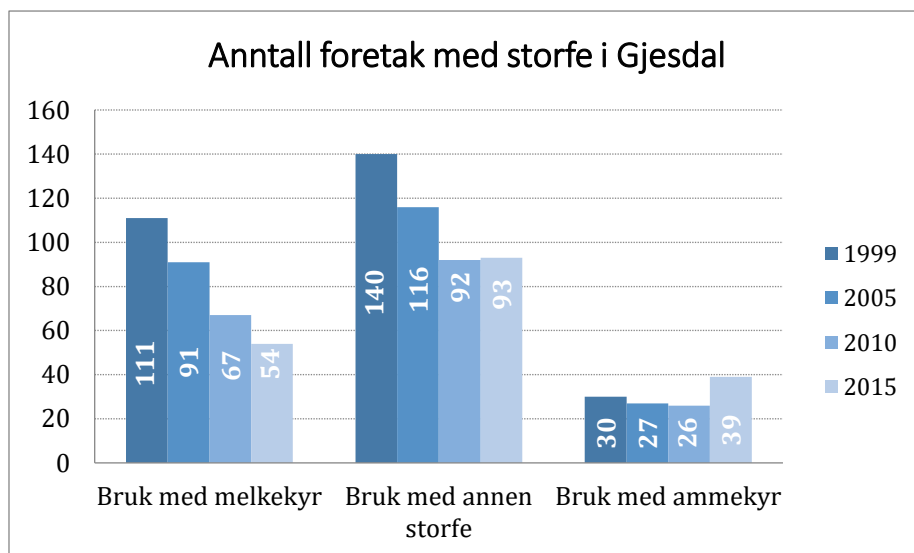
Figur under viser at vi i perioden 1999 - 2015 har hatt en nedgang i antall melkekyr, en reduksjon på 13,6%. Denne nedgangen oppveies noe av et økt antall ammekyr som i samme 15 årsperiode har økt fra 189 – 596 ammekyr. Statistikken viser at selv om det er en negativ trend i antall melkekyr, har vi hatt en økning av antall kyr.

4. Utvikling og status for landbruket

Utvikling i antall melkekyr, annen storfe (kalv, kviger, okser) og ammekyr (kyr som ikke brukes til melkeproduksjon) i perioden 1999 – 2015. Kilde Wespa – søknader om produksjonstilskudd i jordbruket.

I perioden 1999 - 2015 er det skjedd en halvering i antall bruk som driver melkeproduksjon. Per 1.1.2015 er det 56 foretak som driver melkeproduksjon. Noe av nedgangen kan skyldes at det i perioden er opprettet samdrifter. Per 1.1.2015 var det 31 medlemmer i 11 samdrifter. Nedgangen i antall foretak med melkekyr oppveies ikke av økningen av antall foretak med ammekyr. Summeres antall foretak med melkekyr og foretak med ammekyr ser en at det har vært en total nedgang på 48 foretak i perioden.

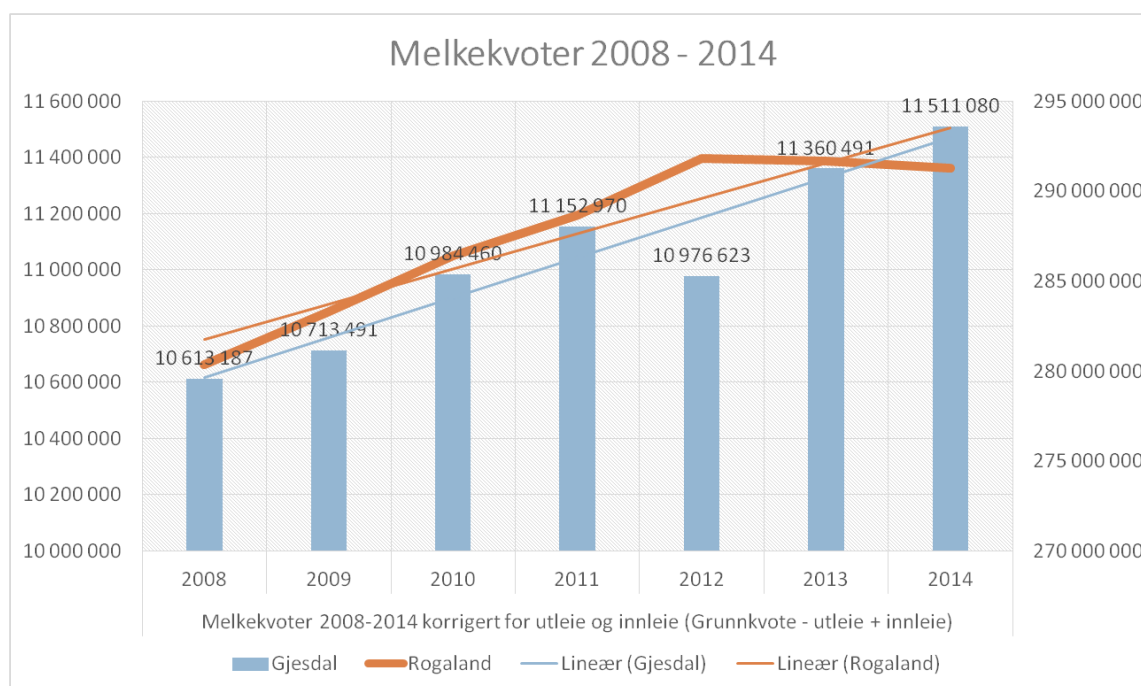

Antall jordbruksforetak som driver med melkeproduksjon, med "ungdyr" og med ammeku-produksjon. Kilde Wespa – søknader om produksjonstilskudd i jordbruket.

Kumelk: Gjesdal kommune har tidligere hatt en stor andel aktive melkeprodusenter. Antall produsenter har i løpet av en 15 årsperiode blitt halvert. Likevel ser en at melkeproduksjonen er relativt stabil. Gjesdal kommune ligger på 7. plass i Rogaland på melkeproduksjon. Det er

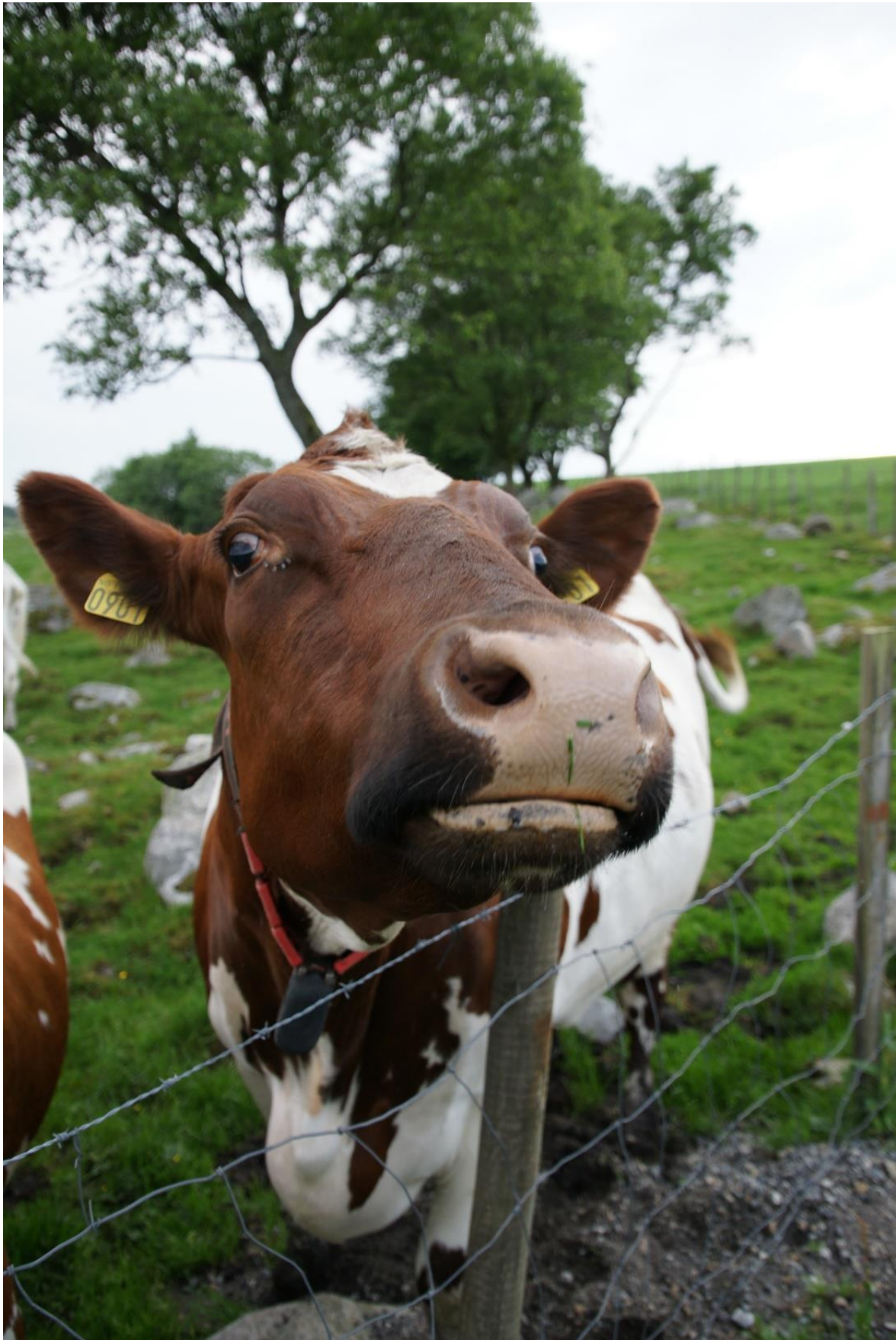
i Gjesdal 86 eiendommer med en samlet melkegrunnkvote på 11,1 mill. liter. Sum utleid kvote er 1 156 679 liter og sum innleid kvote er 1 566 790. Positiv differanse blir 410 111 liter. Melka flyter rette veien - til Gjesdal kommune.

I Gjesdal kommune blir det kjøpt mer melkekvote enn det selges. I 2014 ble det solgt melkekvote fra 1 bruk, 63 244 liter, mens det ble kjøpt 216 000 liter privat, i tillegg til ca. 20 000 liter som ble kjøpt fra staten. I en 6 års periode, fra 2008 - 2014, er melkeproduksjonen økt med 897 893 liter. Dette tilsvarer 3 store melkebruk. Utviklingen i tabell under viser at det er en positiv trend for melkeproduksjonen i Gjesdal kommune.

Figur 1 Viser utviklingen i melkekvoter for Gjesdal kommune og utviklingen for Rogaland fylke.

Geitemelk: I Gjesdal kommune har vi tre bruk som leverer geitemelk med en samlet kvote på 147 792 liter. To bruk på Øvstabø og et på Nevlandshei. De tre geitemelkprodusentene utgjør et lite, men aktivt miljø i kommunen. Verdiskaping fra geitehold utgjorde i 2014 et bruttoprodukt på 2 mill kr.

Nysgjerrig ku. Foto: Reidun Skjørestad

4.5.3 Kraftfôrkrevende produksjoner

Gris: Verdiskapningen fra svinehold hadde i 2014 et bruttoprodukt på 6,2 mill kr. Ut fra statistikken ser en at det har skjedd en økning på 10 000 slaktegris fra 1999 - 2014, men antall bruk som driver med slaktegris er redusert med 7 i samme periode. Antall avlspurker har økt med 73 suger, mens antall foretak som driver med avlspurker er halvert til 7.

Kylling: Fra fjørfekjøtt var verdiskapningen på 4,4 mill kr. Forskrift om regulering av svine- og fjørfeproduksjonen ble endret 1. januar 2015. Endringen førte til at øvre grense for konsesjonsfri produksjon av kylling ble doblet fra 140 000 til 280 000 i året. Statistikken viser at antall bruk med kyllingproduksjon har økt fra 2 til 7 foretak i 2015. Antall slaktede kyllinger har i samme perioden økt fra 117 553 til 745 002 slaktede/omsatte kyllinger i 2015. Leveringsavtaler mellom foretak og slakterier er med på å regulere antall omsatte kyllinger.

I Gjesdal kommune er det kun ett bruk som driver eggproduksjon.

	1999		2005		2010		2015	
	antall brukere	antall dyr	antall brukere	antall dyr	antall brukere	antall dyr	antall brukere	antall dyr
Slaktegriser	27	9765	23	12332	22	19895	20	19915
Avlspurker	14	219	9	247	6	231	7	292
Slaktekylling	2	117553	7	596647	7	800007	7	745002
Verpehøner	12	3519	8	2140	7	117	8	7598

Utvikling i antall foretak og antall dyr for kraftfôrkrevende produksjoner

4.5.4 Mink

I Gjesdal er det 4 jordbruksforetak som driver med pelsproduksjon av mink. Per 1.1.2017 disponerte disse ca 3 400 avlstisper. Dette er en stor økning fra 1999 hvor det kun var ett bruk og 700 tisper. Pelsdyrnæringen gav i 2014 en verdiskaping i bruttoprodukt på 3,5 mill kr.

4.5.5 Bier og honningproduksjon

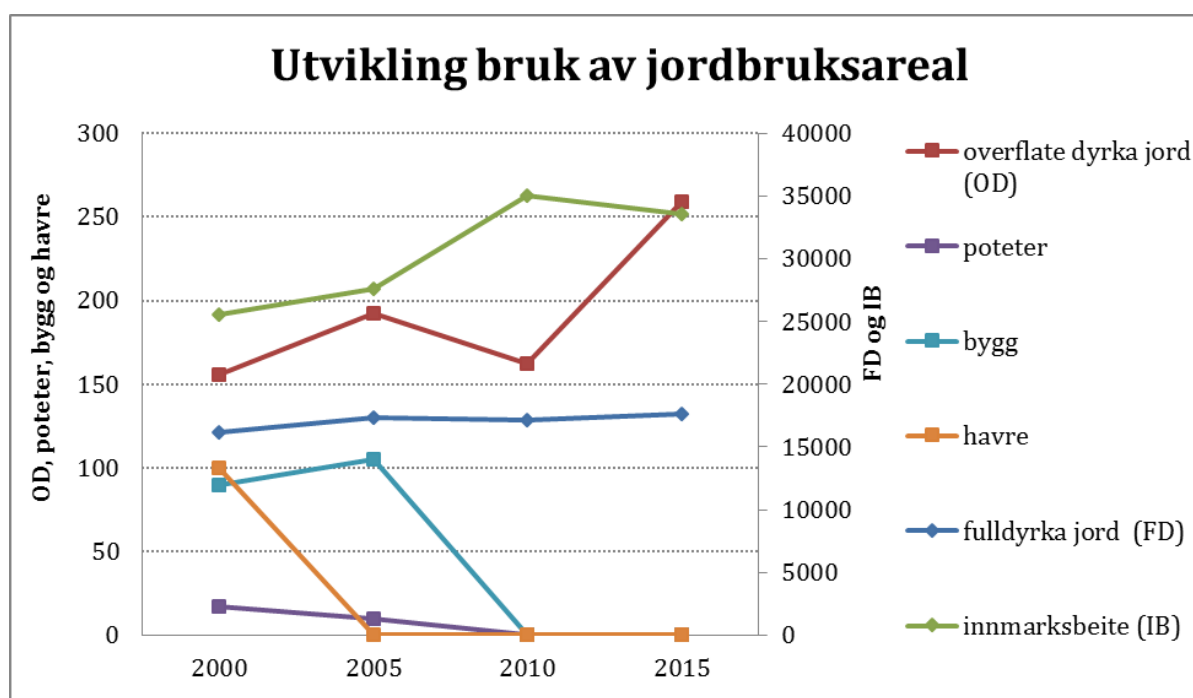
Verdiskaping fra birøkt i Rogaland var i 2014 beregnet til 2,4 mill kr. Verdiskapingsrapporten fra 2010 viser at for Gjesdal kommune var verdiskapningen på 63 000 kr. Gjesdal kommune har store lyngheier som er bærebjelken for denne typen produksjon.

4.5.6 Frukt og bærproduksjon

Gjesdal kommune har en frukt- og bærprodusent i Frafjord. Brutttoprodukt, planteproduksjon på friland, var i 2014 0,40 mill. kr. Her har kommunen et stort potesiale som kan utnyttes bedre.

4.6 Dyrka jord, innmarksbeite og utmarksbeite

Gjesdal kommune er en rendyrket graskommune. Det ble tidligere dyrket litt korn og poteter. NIBIO sin arealressursstatistikk viser at antall dekar fulldyrka jord har steget jevnt og trutt med 1 372 dekar i løpet av en 14 årsperiode til 17 836 dekar. Antall dekar registrert innmarksbeite har økt fra 25 585 til 38 118 dekar i 2016. Den store økningen kan skyldes gårdskartprosessen som i Gjesdal kommune startet opp i 2005. Gårdskartet er et kart som viser arealressurser og arealtall for en enkelt landbrukseiendom, og er bakgrunnen for utbetaling av produksjonstilskudd. Kommunen har siden førstegangs periodisk ajourhold jobbet kontinuerlig med å rette feil og mangler i gårdskartet. Dette kan ha ført til økningen av registrert innmarksbeite i perioden.

Statistikk fra søknad om produksjonstilskudd i jordbruket. Utviklingen av antall dekar med full dyrka jord, overflatedyrket jord, innmarksbeite, poteter, bygg, og havre i årene 2000 - 2014 Kilde: Wespa

4.6.1 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord

Hvert år blir det omdisponert større eller mindre arealer med dyrka og dyrkbar jord.

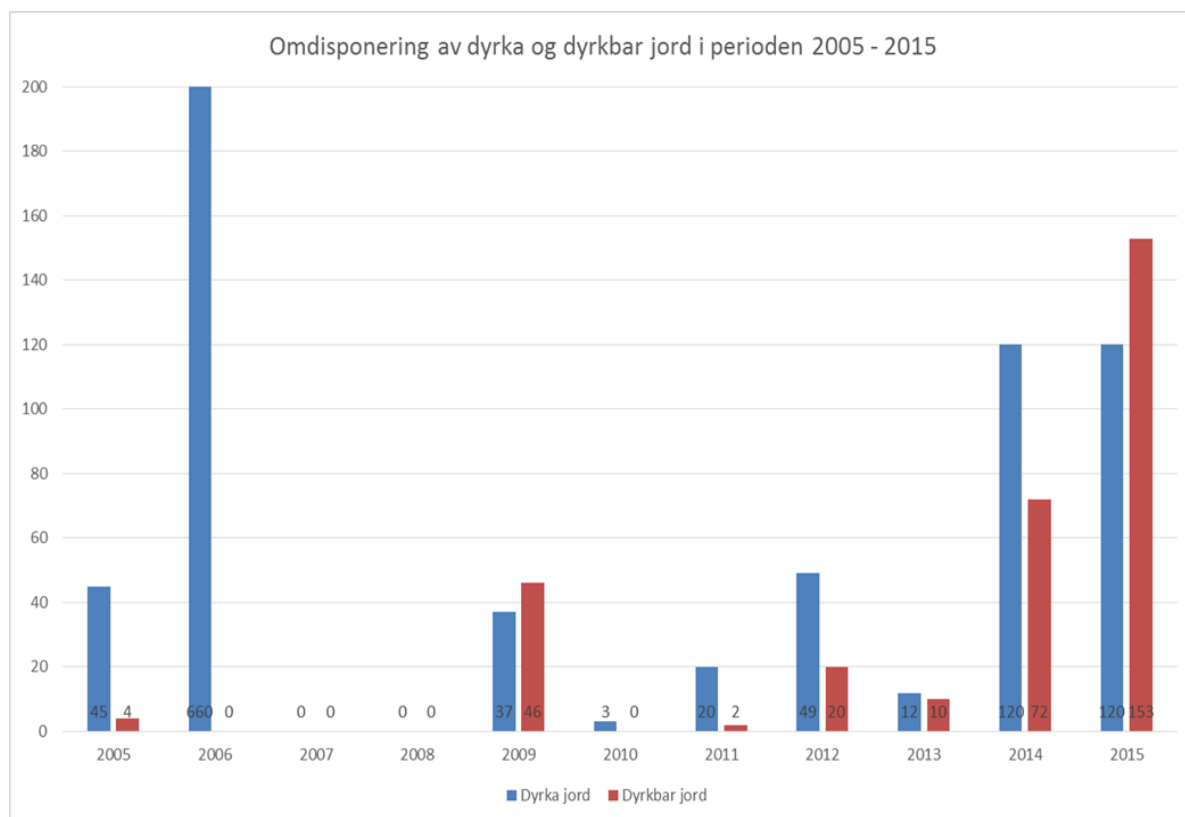
Definisjonen av dyrka jord er jamfør jordlovens rundskriv som følger:

«Som dyrka jord regnes full dyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite. ... Dyrkbar jord er definert i kartsystemet FKB Dyrkbar Jord.».

Det er ofte den beste full dyrka jorda som blir omdisponert til andre formål. Den blir omdisponert til en rekke formål som boligtomter, vei, skoler/barnehager, gravplass, med mer. I perioden 2006 - 2015 er Gjesdal kommune på 4. plass av kommunene i Rogaland i forbruk av dyrka jord.

Figuren under viser utviklingen i perioden 2005 – 2015. Det er de store utbyggingsprosjektene Ålgård Nord som viser igjen i 2006 og Gjesdal gravplass i 2012. Det

som ikke viser igjen i denne statistikken og som er en feilkilde er areal som midlertidig omdisponeres til massedeponi, men som legges tilbake til fulldyrka jord.

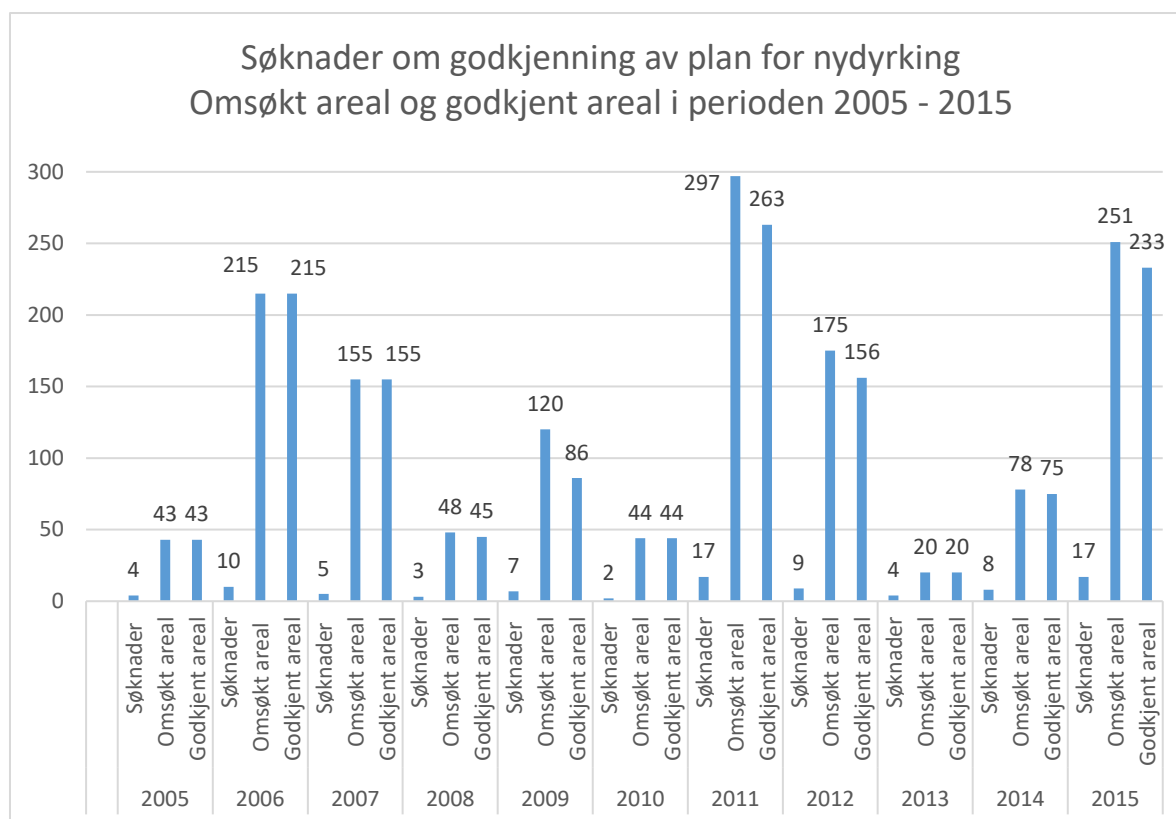

Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord i Gjesdal kommune i perioden 2005 – 2015. Kilde: Kostra

4.6.2 Nydyrking

Det dyrkes opp nye arealer hvert år. Figuren under viser antall søknader kommunen har mottatt, antall dekar som omsøkes, og arealet som blir godkjent nydyrka hvert år i en 10 årsperiode. Den fysiske oppdyrkingen skjer ikke nødvendigvis samme år. Avvik i omsøkt areal og godkjent areal skyldes hovedsakelig reduksjon av godkjent areal som følge av nærhet til vassdrag.

Etter 2006 er det hvert år godkjent mer areal til nydyrking enn det som er blitt omdisponert. Generelt er det slik at den beste jorda allerede er oppdyrka, og den jorda som nå dyrkes jevnt over har dårligere kvalitet. Det er også slik at den beste dyrka jorda, beliggende i laveliggende områder og rundt tettbygde strøk, oftest blir omdisponert.

Viser antall søknader om godkjenning av plan for nydyrking, antall dekar omsøkt og antall dekar godkjent fra 2005 til 2015. Kilde: Kostra tabell 08123.

4.6.3 Beitebruk

Beite er viktig i for jordbruket Gjesdal kommune. Det var sommeren 2014 ca 27 600 sauer, lam og geiter som gikk mer enn 16 uker på innmarksbeite. 17 000 sauer og geiter gikk i tillegg på utmarksbeite. Det var 4 551 storfe som gikk mer enn 16 uker på innmarksbeite. I tillegg var det 1 260 storfe som gikk på utmarksbeite. Dette bidrar til det åpne kulturlandskapet som preger kommunen.

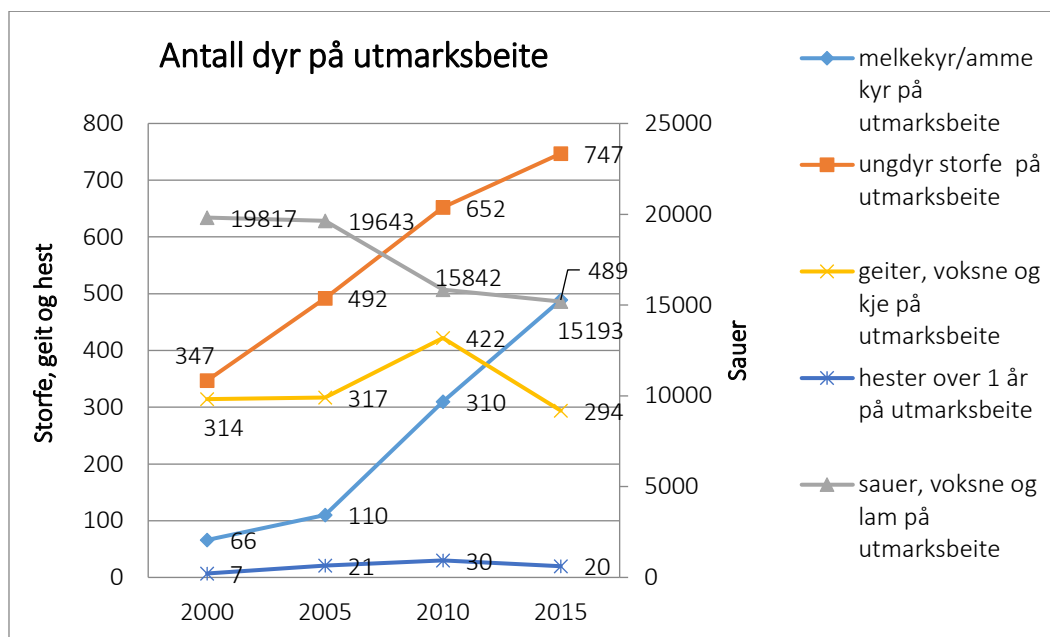
Antall dyr på utmarksbeite blir hentet fra søknad om produksjonstilskudd. Det blir gitt tilskudd til dyr på utmark dersom dyra går på utmark i en periode lenger enn 5 uker. Dersom det ikke er gjerde mellom innmark og utmark har en ved søknad om produksjonstilskudd regnet ut antall dyr som kan føres på utmarksbeite. Denne praksisen ble innført i 2000.

Som en ser av figuren under er det en øking i antall ungdyr på utmarksbeite fra 2000 og frem til 2015. Men vi ser en nedgang i antall sau og lam. Noe av forklaringen ligger i et redusert antall sauer fra 2010 - 2015. Statistikken for antall foretak som søker tilskudd til dyr på utmarksbeite viser en liten økning for storfe, men andelen foretak som har sau på utmark er redusert med 36 i løpet av 14 år.

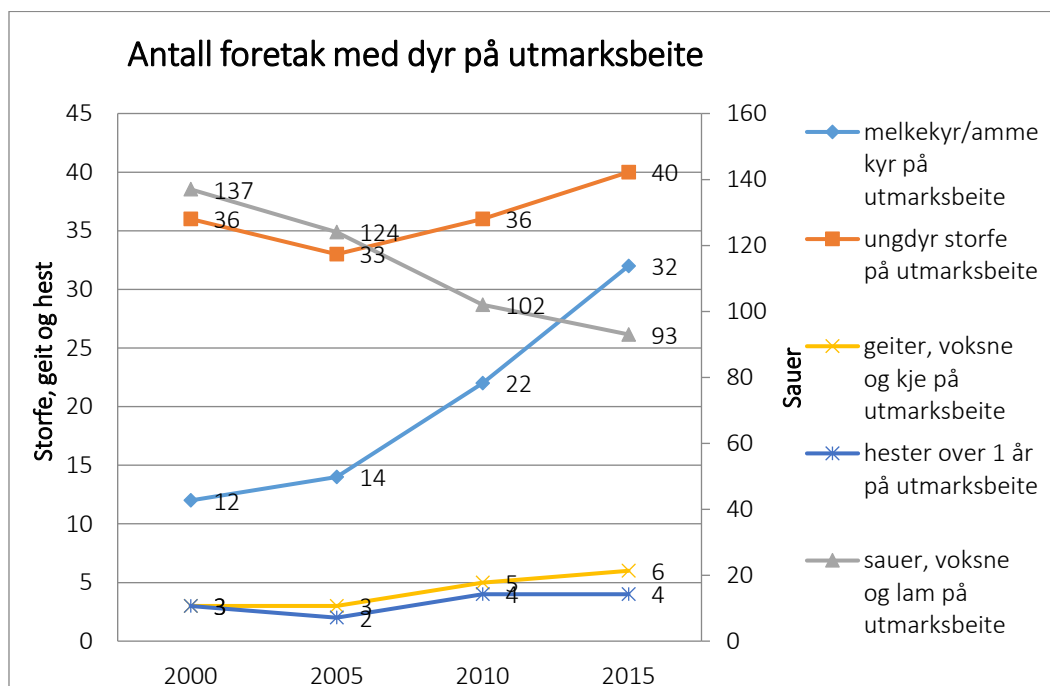
I utmark er det først og fremst storfe og sau som slippes på beite. Figur under viser antall storfe, sau og lam på utmarksbeite sommeren 2000, 2005, 2010 og 2015. Det har vært en nedgang i antall foretak som har sau på utmarksbeite, Dette henger sammen med nedgangen i antall foretak i landbruket generelt. En konsekvens av dette er at det blir færre til å delta i tilsyn og sanking, og at hvert foretak har flere dyr å passe på. Vi ser en økning i

4. Utvikling og status for landbruket

antall brukere med storfe på utmarksbeite. Dette henger sannsynligvis sammen med økt antall ammekyr.

Utviklingen av antall dyr på utmarksbeite. Kilde: produksjonstilskudd i jordbruket.

Utviklingen av antall foretak som søker tilskudd til dyr på utmarksbeite. Negativ utvikling for sau. Kilde: produksjonstilskudd i jordbruket.

4.6.4 Organisert beitebruk – heiabeite

Utmarka har store fôrressurser som kan brukes enda mer. Utmarka viser flere steder tegn på gjengroing. Gjengroing med bjørk skyldes delvis nitrogengjødsling gjennom luftforurensning, men også betydelig mindre bruk av beite.

Landbruksforetak som organiserer seg og blir godkjente beitelag kan søke tilskudd via regionalt miljøprogram (RMP) til organisert beitebruk. I Gjesdal kommune er det registrert ett beitelag som søker tilskudd via RMP. Dette er Byrkjedal og Maudalsheiane beitelag som har 9 medlemmer og totalt 1 421 sau og lam. Laget bruker heiområder rundt Byrkjedal og områder nordvest for Stora Myrvatnet.

Jenseheia beitelag er i området sørøst for Stora Myrvatnet, og søker RMP via Bjerkreim kommune. Laget har 6 medlemmer og hadde i 2015 totalt 819 sauer og lam.

Maudalsheia beitelag er i heia sørøst for Maudal, og søker RMP via Bjerkreim kommune. Laget har 4 medlemmer og slapp totalt 695 sauer og lam på heia i 2015.

Jæren smalalag er det største beitelaget med totalt 323 medlemmer. I 2015 ble det sluppet 16 037 sauer og 24 322 lam på et ca 3 444 kvadratkilometer stort heiabeite. Dette laget disponerer områder i Frafjordheiane landskapsvernområde (Brådlandsheia, Øvstebøheia, Fidjastølheia, Blåfjell) og områder over i Sirdal kommune.

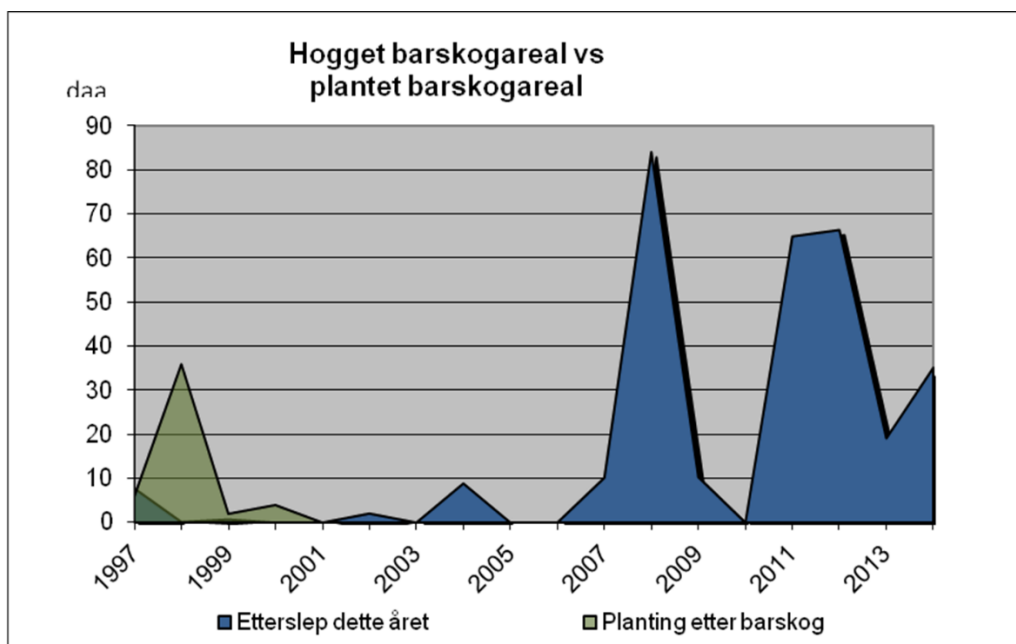
Fidjadalen og Fidjastølen sett fra Blåfjellenden turisthytte juni 2016. Dalen gror igjen med bjørk. Antall dyr på utmarksbeite i Gjesdal kommune er redusert med 3 500 i løpet av en 10 årsperiode. Her er det mulig for beitelaget å søke tilskudd via SMIL og tilskudd via Miljødirektoratet til å hogge ned bjørk og brenne lyng. Fidjastølen ses som et rødt hus i midten av bildet.

4.7 Skog

Den produktive skogen i Gjesdal består av naturskog i form av løvskog og kulturskog med hovedsakelig plantet gran. Verdiskapingen innen primærskogbruket er utregnet til 17,8 mill kroner for Rogaland. Produktivt skogareal er på 45 567 dekar. Det er 187 skogseiendommer. I Gjesdal kommune ble det i 2014 avvirket og solgt 1 758 m³ tømmer. Det ble kun nyplantet 5 dekar. Det ble ikke utført ungskogpleie.

Skogforvaltningen i Norge er hjemlet i lov om skogbruk av 27.5.2005. Loven har til formål å fremme en bærekraftig forvaltning av skogressursene i landet med sikte på aktiv lokal og nasjonal verdiskaping, og å sikre det biologiske mangfoldet, hensynet til landskapet, friluftsliv og kulturverdiene i skogen.

Stavanger kommune, Jæren skoglag og Skogselskapet i Rogaland er blant de største skogeierene i Gjesdal. Resten av skogsarealet utgjør mindre enheter i privat eie. Det er lite planting av skog i Gjesdal kommune i dag. Det er flere grunner for det. De fleste skogeiere er bønder, som har skog som bierverv. Økt behov for spredeareal til husdyrholdet har ført til at skogen etter hogst ikke plantes til, men gjøres om til innmarksbeite. Andre årsaker er at flere og flere bønder og skogeiere har arbeid utenom gården, og at arbeidet i skogen nedprioriteres. I tillegg viser det seg at bøndene opplever å sitte igjen med svært liten fortjeneste etter at hogstentreprenøren har fått sitt.

Utvikling av skogbruket i Gjesdal kommune. Antall dekar hogget skog, samt antall dekar plantet skog i perioden 1997-2014. Kilde webskas

4.8 Vilt- og fiskeforvaltning

Viltforvaltningen er hjemlet i Lov om jakt og fangst av vilt (viltloven) og Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Viltlovens formål er at viltet og viltets leveområder skal forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares. Innenfor denne rammen kan viltproduksjon høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv.

I Gjesdal har vi i den senere tid fått større bestander av elg, hjort og rådyr. Disse hjorteviltartene er en stor jaktressurs, men kan også skape utfordringer som påkjørsler av vilt og skader på dyrka jord, innmark og skog. Det er kommunen som har ansvaret for den lokale forvaltningen av disse tre artene.

I Gjesdal kommune ligger det politiske ansvaret for viltforvaltningen til Utvalg for kultur og samfunn. Det administrative ansvaret er delegert til seksjon for landbruk, natur og miljø. De kommunale oppgavene innen viltforvaltning er:

- Godkjenne jaktvald og gi fellingstillatelser til hjortevilt.
- Avvikle teoretisk eksamen for jegerprøven.
- Innberette fellingsresultatene til SSB via Hjorteviltregisteret.
- Bruke Hjorteviltregisteret som verktøy for tildeling av fellingskvoter og rapportering av fellingsresultat, jf § 24 i hjorteviltforskriftene.
- Ta hånd om fallvilt og ulovlig felt vilt og omsette disse dyrene til inntekt for Viltfondet.
- Avtale med ettersøksekvipasjer for kommunalt ettersøk av skadd hjortevilt. Hjelp til å oppklare rovviltskader.
- Delta i kartlegging av viktige viltområder og ha en løpende oversikt over viltbestanden i kommunen.
- Utarbeide kommunalt mål for hjorteviltartene (hjorteviltforskriftens § 3). Forvalte kommunalt viltfond.
- Behandle søknader om fellingstillatelse på skadegjørende vilt, jfr. Forskrift om felling av viltarter som gjør skade eller som vesentlig reduserer andre viltarters reproduksjon.

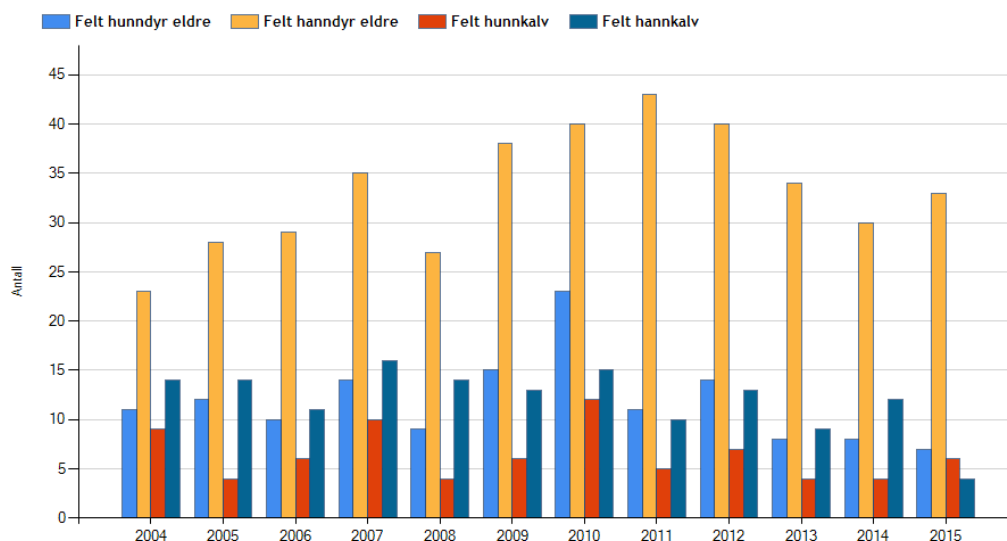
4.8.1 Hjorteviltforvaltning

Jakt på hjortevilt er den dominerende jakten i Gjesdal. Småviltjakt (hare, skogfugl, ender og annen sjøfugl) har vi ikke statistikk om. Årlig gir kommunen fellingstillatelse på elg, hjort og rådyr.

Minsteareal for fellingstillatelse til et hjortevilt er definert i Forskrift om adgang til jakt etter elg, hjort, rådyr og bever, Sandnes, Stavanger, Haugesund, Hå, Klepp, Time, Gjesdal, Sola, Forsand. Minsteareal for Rådyr er 500 dekar, for hjort: 2000 dekar, og elg: 12 000 dekar.

Rådyr: Rådyrbestanden er spredd ut over hele kommunen. Det er en god del rådyr som skades og drepes i trafikken. I 2014 ble 14 rådyr meldt drept i trafikken. Treffpunktene er spredd omkring i kommunen, men en ser en konsentrasjon på Ålgård. Det har vært problemer med rådyr som gjør skade i hager på Ålgård. Oppretting av nye og større vald ser ut til å ha dempet denne konflikten. Det er totalt 46 rådyrvald i kommunen som årlig får totalt 250 fellingsløyver. I 2015 var fellingsprosenten 25,5 %.

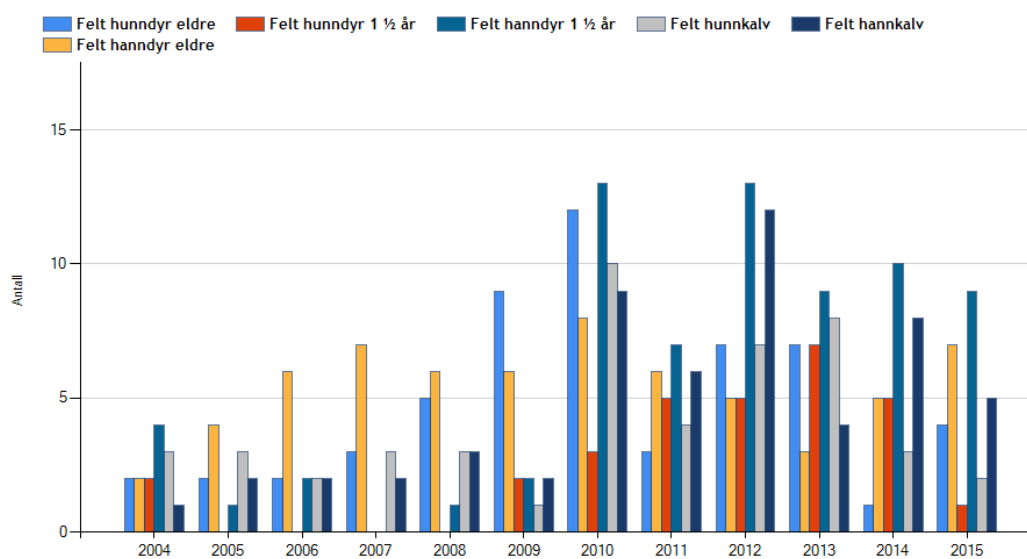
4. Utvikling og status for landbruket

Antall felte rådyr i perioden 2004 til 2015.

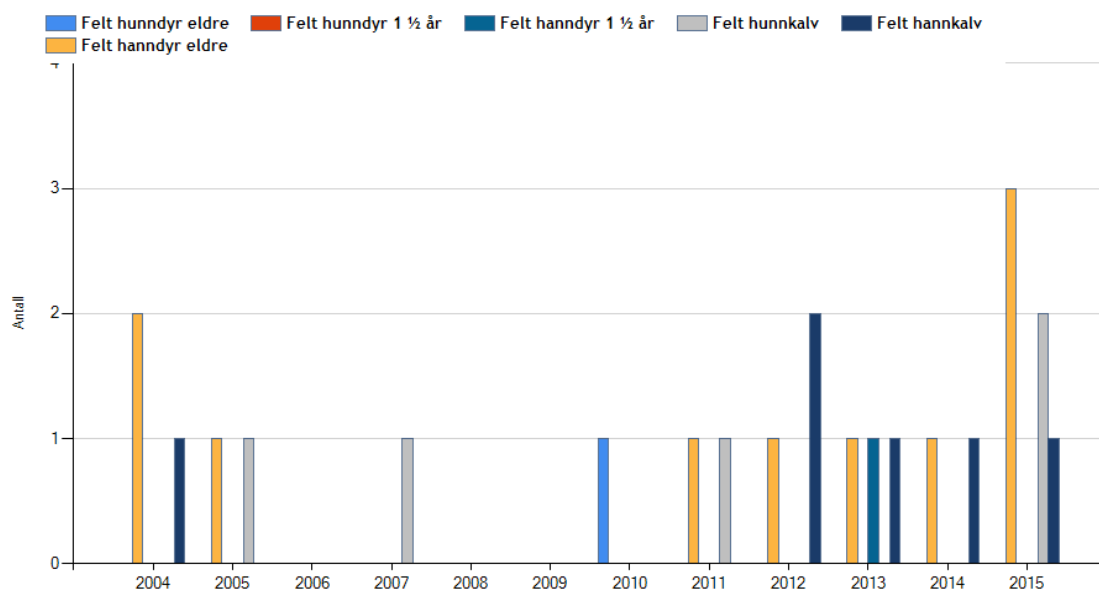
Hjort: Antall felte hjort har økt betraktelig den siste 10 årsperioden, men vi ser en liten nedgang i 2013 og 2014. I området rundt Storavatnet var det vinteren 2008 – 2009 observert flokker på opp mot 90 dyr. Disse gjorde stor skade på dyrka jord. Gjesdal kommune inviterte grunneierne til et informasjonsmøte om hjort. Dette førte til at det i 2010 ble opprettet et storvald, Storavatnet storvald – hjort. Valdet hadde i starten ca 50 grunneiere, og et areal på ca 72 000 dekar. De fikk hjelp av Norsk hjortesenter til å utarbeide en bestandsplan. Gjesdal kommune godkjente denne bestandsplanen som tillot storvaldet å ta ut 50 % ekstra dyr. Det kan virke som bestanden rundt Storavatnet nå er noe stabilisert. Det rapporteres om en økende hjortebestand i Dirdal.

Det er totalt 18 hjortevald i kommunen som årlig får totalt 108 fellingsløyver. I 2015 var fellingsprosenten 26 %.

Antall felte hjort i perioden 2004 – 2015

Elg: Elgbestanden vurderes til å ha hatt en noenlunde stabilt positiv utvikling den siste tiden. Fellingsstatistikken viser at stadig flere dyr blir felt. Det er totalt 8 elgvald i kommunen som årlig får totalt 13 fellingsløyver. I 2015 var fellingsprosenten 46 %.

Antall felte elg i perioden 2004 – 2015.

4.8.2 Kommunal skuddpremie rev og mink

Gjesdal kommune har skuddpremie på rev og villmink. Det utbetales kr 272,- per rev, og kr 20,- per mink. Døde dyr vises til politiet som utskriver attest. Denne attesten vises til kommunen som da utbetaler skuddpremien. Kommunen videreformidler attestene til Gjesdal sau og geit som også utbetaler en skuddpremie til jegeren.

Bjerkreim kommune har lik ordning som oss, men ingen av kommunene på jæren har lignende ordning. Likevel ser vi ut fra politiattesten at de som har felt rev bor fra Gjesdal kommune.

År	Antall rev	Utbetalt tilskudd
2012	64	Kr 17 408
2013	49	Kr 13 328
2014	14	Kr 3 808
2015	85	Kr 23 120
2016	29	Kr 7 888

4.8.3 Fiskeforvaltning – ferskvann

Lov om laksefisk og innlandsfisk mv. (lakse- og innlandsfiskloven) gir grunneieren enerett til fiske etter innlandsfisk og anadrom laksefisk. Fisk er i likhet med vilt en viktig utmarksressurs for landbruksnæringen.

Ansaret for innlandsfisk og anadrom laksefisk er fordelt mellom flere myndighetsnivåer.

Miljødirektoratet er det sentrale, utøvende og rådgivende organet i forvaltningen. Fylkesmannen har ansvaret for anadrom laksefisk. Fylkeskommunen har overtatt ansvaret for forvaltning av de høstbare, ikke truede artene av innlandsfisk. Dette omfatter også ansvaret for å ta vare på leveområdene til disse artene.

Kommunen har ansvaret for:	Kommunen plikter å:
Tiltak i akutte krisesituasjoner	Innpasse hensynet til fiskeinteressene i den kommunale oversiktsplanleggingen etter plan- og bygningsloven.
Fisketrapper, fiskerenner og liknende.	Arbeide for felles organisering av fiskerettshavere.
Pålegg om salg av fiskekort	Legge til rette for driftsplanlegging
Pålegg om fiskekulturtiltak	Sikre et best mulig fisketilbud for allmennheten og påse hensiktsmessige tiltak for vern og utvikling av fiskebestandene.
Fastsetting av grenser.	Arbeide for en aktiv lokal fiskeforvaltning, blant annet gjennom driftsplanlegging.
Fiske i friløpet, tilstopping	Kartlegge bestandene.
Utkasting og inndragning	Ha oversikt over laksevassdrag og fjorder
	Sikre forsvarlig forvaltning gjennom kultivering.
	Bedre allmennhetens adgang til fiske.
	Gi informasjon om fiskemuligheter.

(Kilde: Miljødirektoratet)

I Gjesdal kommune ligger det politiske ansvaret for innlandsfiskeforvaltningen til Utvalg for kultur og samfunn, og det daglige ansvaret ligger hos seksjon for landbruk, natur og miljø.

De aller fleste vann og vassdrag i Gjesdal kommune har ferskvannsfisk. Unntaket er enkelte høyereliggende vann som er for sure til at fisk kan leve der. Ørret er den dominerende arten. I tillegg finnes røye, sik, sørv og ål. Laks og sjørret går opp i Frafjordelva, Dirdalselva og Figgjoelva.

Lov om laksefisk og innlandsfisk mv har satt krav til organisering av fiskeforvaltningen i vassdrag. Elveeierlaget Dirdalselvas Fellesforvaltning har gjennomført en slik organiseringsprosess. Hele 6 200 kg fisk ble tatt i Dirdalselva i 2015.

Gjesdal kommune har kjøpt fiskerettigheter i Figgjoelva, men er ikke med i det aktive arbeidet til Figgjo elveeierlag.

Gjesdal kommune forvalter et fiskefond som skal brukes til konkrete fiskefremmende tiltak. Det er utarbeidet vedtekter for bruk av fiskefondet.

Kommunen har ansvaret for to kalkingsanlegg i Frafjordelva. Ett på Eikeskog og ett på Brådland. Årlig blir det tilført ca 300 tonn kalk fra disse kalkingsmøllene i vassdraget. Kommunen samarbeider med Fylkesmannen i Rogaland og mottar årlig statlig tilskudd til dette arbeidet. I tillegg blir blant annet Djupavatn, og Ervatjørna i Brådlandsheia kalket med helikopter.

5 Aktive og robuste bruk i hele Gjesdal

Regionalplan for landbruk i Rogaland har følgende mål: Aktive og robuste bruk i hele Rogaland slik at landbruket kan oppfylle sin multifunksjonelle rolle. Kommunene er ansvarlig for å gjennomføre følgende tiltak: arealpolitikken og forvaltningen må bygge på trygghet for matproduksjonsarealene.

Bollestad mot Limavatnet. Foto: Paulius Sakys

5.1 Jordvern

5.1.1 Fra Nasjonal jordvernstrategi – til lokal handling

Jordvern handler om å sikre dagens befolkning samt våre etterkommere muligheten til å dyrke egen mat på egen jord. FNs mat- og jordbruksorganisasjon (FAO) har beregnet at den globale matproduksjonen må økes med 70 % for å sikre verdens befolkning tilstrekkelig med mat innen 2050.

Norge har lite jordbruksareal sammenlignet med mange andre land. For å sikre matproduksjonen er det derfor viktig med et sterkt jordvern, kombinert med bedre utnyttelse av tilgjengelige jordbruksarealer.

Per 2016 har Norge 8 745 km² fulldyrka jord, 300 km² overflatedyrka jord og 2 245 km² innmarksbeite. Totalt 11 290 km² dyrka jord. (Full dyrka jord er jordbruksareal som er dyrka til vanlig pløyedybde. Overflatedyrka jord er jordbruksareal som for det meste er rydda og jevna i overflaten slik at maskinell høsting er mulig. Innmarksbeite er et kulturgras dominert areal som benyttes til beite, men som ikke kan høstes maskinelt.)

Jordbruksareal og dyrkbar jord som blir vedtatt omdisponert til andre formål enn jordbruk blir rapportert gjennom KOSTRA (kommune-stat rapportering). Dette er areal som er planlagt omdisponert. Statistikken sier ingenting om når nedbygging skjer, eller om den i det hele tatt kommer til å bli iverksatt. Denne statistikken viser heller ikke hva landbruksnæringen selv omdisponerer med nødvendige landbruksbygg. Statistikken viser at det de siste årene har blitt omdisponert rundt 6 000 dekar dyrka jord årlig i Norge. For Rogaland ble det i 2015 omdisponert 1 336 dekar. Statistikken viser at det i Gjesdal kommune årlig er omdisponert i snitt 102 dekar dyrka jord de siste 10 årene.

Statistisk sentralbyrå har i samarbeid med NIBIO utarbeidet rapporten «*Nedbygging av jordbruksareal En kartbasert undersøkelse av nedbygging og bruksendringer av jordbruksareal 2017/14*». Rapporten viser at det i Gjesdal kommune faktisk er bygget ned 355 dekar jordbruksareal i perioden 2003 – 2015. Denne statistikken tar også med landbruksbygg.

Ved behandling av forslag til nasjonal jordvernstrategi (Prop. 127 S (2014-2015) Jordbruksoppgjøret 2015 – endringer i statsbudsjettet 2015 m.m.) 8.12.2015 fattet Stortinget vedtak om at det nasjonale jordvernmålet skulle styrkes. Stortinget fastsatte målet for maksimal årlig omdisponering av dyrka jord (fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite) til 4 000 dekar, og at dette nås gradvis innen 2020.

I forbindelse med utarbeidelse av Prop. 127 S fikk Asplan Viak AS i oppdrag å se på hvilke mekanismer som fører til omdisponering av dyrka jord. Trenden indikerer følgende hovedutfordringer:

- 20 kommuner i pressområder står for 1/3 av omdisponeringen.
- Bolig og samferdselsanlegg står for 2/3 av samla omdisponering.
- Spredt utbygging av landbruksnæringen selv i LNF(R)/ - områder står for ca. 1/3 del av omdisponeringer til boliger.

Landbruks- og matminister Jon Georg Dale ba i brev datert 8.3.2016 kommunene om å følge opp Stortingets mål i nasjonal jordvernstrategi.

Det er kanskje ikke intensjonen med Stortingets mål, eller Dale sitt brev at det nasjonale målet på 4 000 dekar skal regnes på ned på kommunenivå. Som en illustrasjon, og for at vi skal få en viss pekepinn, har vi likevel funnet prosenten som de 4 000 dekar utgjør av nasjonalt jordbruksareal og antall dekar dette utgjør på kommunenivå. Stortingets mål om å redusere omdisponering av dyrka jord til maksimalt 4 000 dekar innen 2020 utgjør 0,035 %.

I Gjesdal kommune har vi totalt 56 236 dekar dyrka jord. Dersom en drar Stortingets mål ned på et kommunenivå utgjør det for Gjesdal kommune ikke mer enn 20 dekar dyrka jord i året.

I følge utredninger blir 1/3 omdisponert av jordbruket selv. Vi har sett flere uheldige eksempler på at hus nr to og kyllinghus på 2 dekar oppføres på dyrka jord. Samtidig ser vi at

kommunen har utfordringer i forhold til hensynssoner for jordras, snøras, steinras og verna vassdrag. Vi bør ha et mål om å redusere den interne omdisponeringen av dyrka jord, og ha klare retningslinjer for hvor det kan tillates oppføring av nye bygg i LNFR områdene. I Plan- og bygningsloven er jordvernet nylig innskjerpet i § 19-2. Videre har Pbl § 29-4, 1. ledd, første setning følgende ordlyd: «*Byggverkets plassering, herunder høydeplassing, og byggverkets høyde skal godkjennes av kommunen.*» Kommunen kan gå i dialog med søker for å finne alternativ plassering, eller velge å avslå søknad.

Omdisponering av dyrka jord for å produsere ferdigplen, juletrær og pyntegrønt vil være i strid med målet om økt matproduksjon. Kommunen bør ha klare retningslinjer om å ikke tillate denne type omdisponering.

5.1.2 Midlertidig omdisponering

Kommunen opplever at mange ønsker å få tilkjørt masser for å heve terrenget, øke kvaliteten på dyrka jord eller generere ny dyrka jord. Dette ønsker kommunen å være positiv til så lenge det er fornuftig plassering, naturlig landskapstilpassning, og ikke er fare for forurensing eller tap av biologisk mangfold.

5.1.3 Matjord som begrenset ressurs

Matjord er en folkelig betegnelse på dyrka jord med høyt moldinnhold. Slik jord er blitt til ved langvarig jordarbeiding, gjødsling og kalking, og ved at meitemark og andre jordorganismer har omsatt råtnende planterester til humus og næringsstoffer som plantene kan utnytte. Det tar 2000 år for at naturen selv skal lage 10 cm matjord, og vi sier av den grunn at matjord er en begrenset ressurs.

Vi får stadig høre fra entreprenører at det er overflod av matjord. En hører at matjord blir dumpet i deponier. Dersom dyrka jord blir omdisponert bør det settes krav til at denne ressursen blir brukt til matproduksjon et annet sted.

Vern av den beste jorda vil også bidra til å redusere klimagassutslippene fra matproduksjonen. Nedbygging av jord må kompenseres av nydyrking dersom matproduksjonen skal opprettholdes. I mange tilfeller er det de beste jordbruksarealene, ofte arealer egnet til matkorndyrking, som står i fare for å bli nedbygd. Nydyrket jord gir som regel lavere avling enn gammel dyrket jord, delvis fordi den beste jorda allerede er dyrket, og delvis fordi det kan ta mange år før nydyrket jord får samme avling som eldre dyrket jord med samme avlingspotensial. For å opprettholde matproduksjonen må det derfor nydyrkes et større areal enn det som nedbygges.

5.1.4 Kjerneområde landbruk

Regionalplan for Jæren 2013 - 2040 har følgende delmål: Sikre regional grøntstruktur og kjerneområde landbruk. Det er i planen ikke lagt inn kjerneområde for Gjesdal. Videre leser en i planens retningslinjer: «*Kommunene skal i sine kommuneplaner innarbeide retningslinjer for forvaltning av landbruks-, natur og friluftsområder og trekke klare grenser mellom disse områdene og utbyggingsområdene i tråd med retningslinjene gitt i regionalplan.*»

Med «*kjerneområde landbruk*» menes de arealene i kommunen som er viktige for to av landbrukets sentrale samfunnsoppgaver: Matproduksjon og opprettholdelse av jordbrukets

kulturlandskap. (kilde: Veileder for registrering av viktige områder for jordbruk og kulturlandskap). Det innebærer at det tegnes en langsiktig grense mellom tettstedsutvikling og kjerneområde landbruk på kart. I kjerneområdet skal det heller ikke legges til rette for spredte tiltak som er i konflikt med hensynet til effektiv landbruksdrift. Med spredte tiltak menes ulike arealdisposisjoner i landbruksområdene som ikke har tilknytning til ordinær landbruksdrift.

Hensikten er å prioritere arealene i et langsiktig perspektiv og unngå nedbygging og oppstyking av jorda, eller forringelse av kulturlandskapet. Dette vil bidra til å sikre ressursene for matproduksjon, kunnskap, grønn næringsutvikling og opplevelser, eller andre verdier.

Som utgangspunkt for å tegne grensen for kjerneområde landbruk brukes kommunens arealressurskart AR50. At en tar utgangspunkt i større områder kartlagt som fulldyrka jord, overflate dyrka jord og innmarksbeite. Veilederen for kjerneområde landbruk tar også viktige kulturlandskap og områder viktig for friluftsliv inn som viktige elementer i kjerneområde landbruk, vi velger å ikke ta dette med. I praksis vil dette si at en legger kjerneområde landbruk inn som henssynssone eller temakart i kommuneplanen. Følgende tekst kan fungere som retningslinje for temakart for kjerneområdet landbruk: *«Innen kjerneområde landbruk tillates bare tiltak knyttet til stedbunden næring. Spredt utbygging er ikke tillatt. Ved forvaltning av områdene skal det legges særlig vekt på å bevare ressursgrunnlaget i et bærekraftig og langsiktig perspektiv. Tiltak som splitter opp landbruksjord eller forringer driftsgrunnlaget på det enkelte bruk skal unngås. Tiltak som forringer jordvernet eller hensynet til landbruksinteressene i området skal unngås.»*

Mål:

Gjesdal kommune skal være med å bidra til at det nasjonale målet om at den årlige omdisponeringen dyrka jord må være under 4 000 dekar, og at målet nås gradvis innen 2021.

Gjesdal kommune setter seg et mål om å ikke omdisponere mer enn 20 dekar dyrka jord (fulldyrket jord, overflatedyrket jord og innmarksbeite) og dyrkbar jord i året frem mot 2021.

Kommunen skal ta vare på matjord som ressurs for videre matproduksjon.

Kommunen skal innføre kjerneområde landbruk som henssynssone/temaplan i kommuneplanen.

Strategi:

1. Informere tidlig om «20 dekar målet» i arbeidet med reguleringsplaner og ved andre søknader.
2. Omdisponering av jordbruksareal til plen, juletre og pyntegrøntproduksjon tillates normalt ikke.
3. Tilstrebe at nye hus og driftsbygninger blir bygget på uproduktiv jord.

4. Tilstrebe at matjord som blir overflødig ved utbygging må sikres forsvarlig gjenbruk, primært til jordbruksformål og økt matproduksjon. Hindre at matjord blir kastet i deponi. Aktiv oppfølging av deponier.
5. Legge kjerneområde landbruk inn som temaplan/hensynssone i arealdelen av kommuneplanen med tilhørende retningslinjer ved rullering av kommuneplanen. Bruke veileder kjerneområde landbruks om mal.
6. Avslå søknader om spredt utbygging, og fradeling av boliger i kjerneområde landbruk.
7. Avslå søknader om tiltak som ikke er gårdstilknyttet i kjerneområde landbruk

Jordbruksareal på Vølstad

5.2 Jordloven

Regionalplan for landbruk i Rogaland har følgende mål: Sikre grunnlag for et personlig eierforhold til landbrukseiendommer. Kommunen er ansvarliggjort ved å legge opp til en streng praksis av reglene om foretak. Videre har planen et mål om at landbrukseiendommer skal eies og drives på en måte som gjør at vi tar vare på jordbruks- og skogbruksarealene og sikrer verdiene for kommende generasjoner. Kommunen må ha fokus på at vedlikehold av leiejord blir ivaretatt i kontraktene.

Jordloven har regler om omdisponering av dyrka jord og om deling av landbrukseiendom. Kommunen avgjør alle søknader om deling og omdisponering, med unntak av de sakene hvor en kommune selv er part. Kommunen skal utøve et lokalt skjønn og forvalte de landbrukspolitiske virkemidlene innen rammene av nasjonal politikk. Jordvern er viktig del av den nasjonale politikken.

Det er et nasjonalt mål om å styrke landbrukseiendommer. Kommunen har vært positive til bruksrasjonaliseringer. Ved behandling av en søknad om deling må det legges vekt på driftsmessige gode løsninger, og vurderes om:

- eiendommen får en utforming som kan føre til en kostnadseffektiv drift, typisk korte avstander og samlede teiger,
- bygningsmassen og driftsapparatet kan utnyttes på en god måte, og
- oppbygging mot større bruk kan føre til reduksjon i driftskostnadene.

Videre skal en vurdere drifts- og miljømessige ulemper for landbruket:

- Driftsmessige ulemper kan være dårlig arrondering av dyrka jord, vanskelig atkomst, tråkk og slitasje på jordbruksareal, forstyrrelse av dyr på beite mv.
- Miljømessige ulemper kan være konflikt mellom landbruksdrift og de som eier en bolig- eller fritidseiendom. Konflikter som følge av spredte boliger i LNFR-områder er reelle. Lov om folkehelsearbeid, lov om helligdagsfred, forskrift om miljørettet helsevern og forskrift om gjødselvarer mv av organisk opphav, har alle bestemmelser som gir «innflyttere»/innbyggere rett til å kunne kreve å begrense landbruksvirksomheten. Dette kan være på grunn av lukt fra husdyrgjødsel, flueproblem fra fôrrester, støy fra arbeid som skjer om natten, m.m. Kommunen må derfor legge til rette for at det i LNFR-områder er landbruksnæringen som har førsteprioritet.

5.2.1 Bruksrasjonalisering – fradeling av tun og arealer

Skal en alltid være positiv til alle bruksrasjonaliseringer? Vi opplever at det er mange unge som er interesserte, og som ønsker å kjøpe gårdsbruk og drive landbruk. Drift av mindre landbrukseiendommer er positivt i forhold til å utnytte marginale ressurser, og driften er også med på å holde kulturlandskapet åpent.

5.2.2 Tilleggsjord

Ved bruksrasjonalisering eller fradeling av areal til tilleggsjord bør arealet som hovedregel selges til tilgrensende naboeiendom. Kommunen erfarer at tilleggsjord som ligger langt fra driftssenter blir dårligere skjøttet. Kommunen kan kreve at det foreligger kjøpskontrakt ved søknad om dispensasjon fra kommuneplanen. Se mer om dette under kapittelet 5.3.3.

5.2.3 Bruksrasjonalisering og driftsbygninger

Ved behandling av søknad om fradeling av eksisterende tun og landbruksarealer (bruksrasjonalisering) må en sikre gode løsninger. Dette kan gjøres ved behandling av søknad om dispensasjon fra kommuneplanen. Regionalplan Jæren har føringer for hvordan søknader om bruksrasjonaliseringer skal behandles. Driftsbygninger skal som hovedregel følge tilleggsjorda. Dette må vurderes i hvert enkel sak.

Vi har hatt noen uheldige løsninger hvor driftsbygning har fulgt tilleggsjord, men hvor bygningen ligger inntil fraskilt tun. Bygningen har forfalt og blitt farlig for beboere i fraskilte boliger. Annet eksempel er at det oppstår annen næringsvirksomhet i fraskilt driftsbygning, f.eks trelasthandel, mekanikerverksted og lignende. Slik aktivitet kan generere økt trafikk inn til bygningen/tunet, eller utgjøre en fare for at en omdisponer jord til parkeringsplass, eller tiltaket kan føre til økt konflikt i forhold til landbruket.

Driftsbygninger som ikke lenger blir brukt til landbruksformål må bli forsvarlig sikret og vedlikeholdt, eller krevd revet ved behandling av dispensasjonen. Referansegruppa til landbruksplanen har gitt innspill på at det ved bruksrasjonaliseringer bør innhentes opplysninger på om det i den senere tid er betalt forsikring på driftsbygningen. Dersom det ikke er betalt forsikring bør bygget rives. Dette kan kommunen stille som vilkår i et dispensasjonsvedtak.

5.2.4 Fradeling av bolig på landbrukseiendom

Fradeling av kårbolig eller annen bolig som ligger i tunområdet eller med grense til dyrka jord bør ikke tillates. Dette for å hindre fremtidig potensielle ulemper for landbruket og for å hindre at det oppstår drifts- og miljømessige ulemper.

5.2.5 Nye boliger på landbrukseiendommer

Det har tidligere vært vanlig praksis at alle landbrukseiendommer kan ha opptil to boliger. Landbruks- og matdepartementet sendte i 2006 ut «*julebrevet*» som innskjerpet denne muligheten, og det har jamfør Landbruksdirektoratet blitt en festnet praksis.

Det er i dag ingen rettighet til å få erstatte kårhus, eller å få bygge et ekstra. En kan gjøre vanlig vedlikehold som ikke er søknadspliktig etter plan- og bygningsloven. Dersom en river et hus på gården blir status nullstilt. En skal da ved en eventuell søknad om nytt hus, vurdere om det er *driftsmessig behov* for to hus på gården. Dette skal gjøres ut fra dagens drift og gårdens ressursgrunnlag. Huset skal være i tråd med LNFR-formålet, jf. PBL § 11 – 7, nr 5. Kommunen har opplevd utfordringer med at hus nr. to og tre ikke blir revet etter at brukstillatelse er gitt for nytt hus, jfr. vilkår satt for vedtak om dispensasjon. Grunnen er som regel økonomisk.

Fremgangsmåter for saksbehandling etter gjeldende kommuneplan (2015 - 2027):
Søknaden krever behandling etter jordlovens § 9 dersom huset plasseres på dyrka eller dyrkbar jord.

1. **Gården har ett hus, søker vil ha to hus, men har ikke behov for to:** Krever søknad om dispensasjon fra kommuneplanen. Det nye huset vil ikke være et «*nødvendig tiltak for landbruk*» og krever derfor dispensasjon fra LNF-formålet.

- Saken må sendes på høring til fylkesmannen. Godkjennes normalt ikke.
2. **Gården har ett hus og vil rive dette og gjenoppføre:** Krever midlertidig dispensasjon dersom to beboelige hus i en periode. Saken må sendes på høring til fylkesmannen. Det tillates maksimalt 6 mnd med to beboelige hus. Det vil ikke gis ferdigattest på ny bolig før gammel bolig er revet.
 3. **Gården har to hus og har behov for to hus:** Krever midlertidig dispensasjon dersom tre beboelige hus i en periode. Hus som skal erstattes må være revet innen 6 mnd. etter at nytt hus tas i bruk. Saken må sendes på høring til fylkesmannen. Det gis ikke ferdigattest på nytt hus før gammelt hus er revet.
 4. **Gården har to/tre hus, men ikke behov for to/tre hus:** Krever søknad om dispensasjon fra LNFR-formålet. Saken må sendes på høring til fylkesmannen. I dette tilfellet vil det være snakk om å rive et eksisterende hus som det ikke er behov for i landbruksdriften og erstatte det med et nytt. Det nye huset vil da ikke være et «*nødvendig tiltak for landbruk*» og krever derfor dispensasjon fra LNF-formålet. Kommunen må vurdere en slik dispensasjonssøknad konkret. At det omsøkte tiltaket er et erstatningshus vil derimot være et relevant moment i dispensasjonsvurderingen som etter omstendighetene kan ha adskillig vekt. Tilstand på boligen som skal rives og plassering av den nye vil ofte være sentrale moment i en slik dispensasjonsvurdering. Det vil også kunne være relevant å vurdere om det er mulig å oppnå en bedre plassering av den nye boligen enn den eksisterende.

5.2.6 Fradeling av areal til ny spredt bebyggelse i områder med bosettingshensyn

Bestemmelsene i dagens kommuneplan om spredt boligbygging er ikke helt utprøvd. Det er utfordrende å finne gode løsninger som ivaretar alle nødvendige hensyn (tilkomstvei, fellesareal m.m.). Kommunen har opplevd noen uheldige løsninger i forhold til at mer areal enn nødvendig må omdisponeres, og at det ikke er tenkt nok gjennom rettigheter som må tinglyses (vei, vann, avløp og ledninger i grunnen) og andre tiltak som må være på plass. Her må vi ta lærdom og kreve at nye parseller og boliger skal plasseres tett slik at minst mulig fellesareal må deles fra.

5.2.7 Driveplikt etter jordlovens § 8

Etter jordloven er det evigvarende driveplikt på all dyrka jord (fulldyrket jord, overflatedyrket jord og innmarksbeite). Driveplikta i jordloven § 8 sier at jord som leies bort skal leies bort i en periode på 10 år, og leieavtalen kan ikke sies opp av bortleier. Dette skal bidra til å trygge arealgrunnlaget for de som leier areal.

I Stortingsmelding nr. 9, Velkommen til bords, 2011-2012 leser en «*Et stort og varig omfang av jordleie er en betydelig endring i bruksstrukturen i forhold til tidligere. En kan ikke utelukke at denne endringen kan øke risikoen for at produksjonsarealene reduseres eller at arealenes produksjonsegenskaper svekkes.*»

I Regionalplan for landbruk i Rogaland leser en «*Leiejord kan bli dårlig halde ved like med omsyn til gjerdehald og grøfting og mangelfulle tiltak mot ugras. Det bør og avklarast kva som til dømes er akseptabel avstand mellom bruket og leigd areal.*»

Den store andelen leiejord er etter hvert blitt en utfordring for norsk landbruk. Leiejord uten langsiktig skriftlig kontrakt drives i mange tilfeller ikke optimalt siden leieren ofte kvier seg for

å legge investeringer i arealer han ikke vet om han får fortsette å drive. I Rogaland er andelen leiejord ca. 36,1 %. I Gjesdal er andelen leiejord 22,3 %. Dette er sammen med Bjerkreim, det laveste i Rogaland. Dette vil si at størstedelen av jorda i Gjesdal benyttes av eieren selv. Dette må sies å være et sunnhetstegn, og at næringen blir drevet tradisjonelt og robust. I 1996 var andelen leiejord i Gjesdal kun 7,9 %, mens det i hele Rogaland var 16 %. Andelen leiejord er i likhet med resten av landet også økende i Gjesdal.

Dersom dyrka jord ikke drives, kan kommunen gi pålegg og utføre sanksjoner. Slike reaksjoner skal bare brukes etter at andre muligheter for å få arealene i drift er prøvd.

Kommunen skal praktisere driveplikten strengt, slik at all dyrka jord drives.

Ved mottak av jordleieavtaler skal kommunen ta stilling til om jordleieavtalen fyller vilkårene for bortleie. Vilråene er vist i jordlovens § 8 andre ledd:

1. Jorda må leies bort som tilleggsgjord til en annen landbrukseiendom.
2. Avtalen må ha en varighet på minst 10 år.
3. Avtalen må være skriftlig.
4. Avtalen må føre til en driftsmessig god løsning.

Er det en driftsmessig god løsning når f.eks et jordbruksforetak i Frafjord leier jord på Bollestad, en kjøreveg på 33 km? Leieavtaler som fører til at leid jord og leietaker ligger langt fra hverandre fører til et «*dekk- og diesellandbruk*». Bonden bruker mer ressurser på diesel og mer tid på transport, samt at kostnaden per km blir høyere jo lenger bort en kommer fra driftssenteret. Norsk Institutt for Bioøkonomi (NIBIO) har utført en analyse av kjørekostnader i melkeproduksjon som viser hvor mye «*dekk- og diesellandbruket*» koster for bonden. Kilometerprisen for transport av gjødsel var i Klepp kr 29,77, for grovfor kr 22,85 per kilometer. Å sikre et bærekraftig landbruk er et felles ansvar. Effektiv energibruk, bedre utnyttning av arealressursene og å sikre naturmangfoldet er tre aspekt som er viktige for å sikre en bærekraftig utvikling i landbruket.

Mål:

Kommunen vil at landbrukseiendommer skal eies og drives på en måte som gjør at en tar vare på jordbruks- og skogbruksarealene og sikrer verdiene for kommende generasjoner.

Kommunen vil opprettholde både små og store gårdsbruk er viktige og tar i bruk ressursene våre.

Kommunen ønsker levende bygder.

All dyrka jord skal drives på en agronomisk bærekraftig og driftsmessig god måte.

Strategi:

1. Kvalitetssikring ved bruksrasjonalisering. Det må synliggjøres at salg av hele landbrukseiendommen er vurdert som alternativ til bruksrasjonalisering og arbeide for ordninger som stimulerer til salg av hele gårdsbruk.
2. Fradeling av bolig på et gårdsbruk kan kun tillates ved bruksrasjonalisering. Ved bruksrasjonalisering skal tilleggsgjord som hovedregel tillegges nabobruk. Eksisterende driftsbygning skal som hovedregel følge tilleggsgjorda, eller bli krevd

revet. Annen næringsvirksomhet i slike driftsbygninger er søknadspliktig og skal som hovedregel ikke tillates.

3. Kjøreregler for bruksrasjonalisering:

- a. Tilleggsjord skal som hovedregel selges til tilgrensende nabobruk. Det skal foreligge kjøpskontrakt ved søknad om deling.
 - b. Minimalt med jordbruksareal skal gå med til fradelt boligtomt/tun. Det kan aksepteres maksimalt et 5 dekar stort tun.
 - c. Kommunen vil kreve dokumentasjon i form av betalt forsikring på driftsbygning i løpet av de siste 3-5 åra, dersom den ønskes beholdt.
 - d. Driftsbygninger som ikke blir forsvarlig vedlikeholdte, skal kreves reparerte eller revne. Unntak fra punktene over kan gjøres dersom bygninger har særskilte arkitektoniske og/eller kulturhistoriske verdier.
 - e. I samsvar med Regionalplan for Jæren gjelder som hovedregel at driftsbygninger som er brukende til husdyrproduksjon etter dagens forskriftskrav ved bruksrasjonalisering skal følge tilleggsjorda.
 - f. Midlertidig bruksendring av driftsbygning til andre formål enn landbruk kan kun vurderes der bruken ikke kommer i konflikt med landbruk eller andre viktige interesser/planformål.
4. Internforbruk av dyrka jord. Restriktiv praksis og krav til dokumentasjon av behov med hensyn til hus nr 2 på landbrukseiendommer.
 5. To boliger på landbrukseiendommer kan tillates der det fra før er to boliger.
 6. Restriktiv praksis til fradeling av jordbruksareal til spredt bebyggelse.
 7. Kommunen skal følge opp driveplikten ved fokus på jordleieavtaler.

Høstdag i Byrkjedal

5.3 Konesesjonsloven

Regionalplan for landbruk i Rogaland har mål om mer målrettet bruk av bopliktreglene. Kommunen er ansvarliggjort ved følgende tiltak: Aktiv bruk av boplikt som konsesjonsvilkår i distriktskommunene.

5.3.1 Kommunens handlingsrom

Konsesjonsloven regulerer og kontrollerer omsetningen av fast eiendom. Formålet med loven er å verne effektivt om landbrukets produksjonsarealer, og eier og bruksforhold som tilgodeser fremtidige generasjoners behov, landbruksnæringen, behov for utbyggingsgrunn, hensyn til miljøet og hensynet til bosettingen.

Kommunen har myndighet til å avgjøre konsesjonssøknader og skal forvalte virkemidlene i konsesjonsloven slik at lokale samfunnsbehov ivaretas innenfor rammene av nasjonal politikk. Kommunen er ansvarlig for å følge opp mislighold av boplikt. Eiere som ikke kan eller vil oppfylle boplikten, må søke konsesjon. Kommunene har et ansvar for å gjøre lokalsamfunnene til attraktive steder å bo og leve, med de juridiske virkemidlene som blant annet er i konsesjonsloven.

5.3.2 Boplikt

Konsesjonsloven har to ulike bestemmelser om boplikt:

1. Den lovbestemte boplikten er regulert i konsesjonslovens § 5, 2. ledd:
«Ved erverv av bebygd eiendom hvor fulldyrka og overflatedyrka jord er mer enn 35 dekar, eller eiendommen består av mer enn 500 dekar produktiv skog, er konsesjonsfriheten etter første ledd nr. 1 og 2 betinget av at erververen bosetter seg på eiendommen innen ett år og selv bebor den i minst 5 år. ... »

Boplikten er personlig og innebærer at eieren må bosette seg på eiendommen innen 1 år og bo der i minst 5 år.

2. Boplikten kan også være vedtatt som et vilkår for å få overta konsesjonspliktig eiendom. Hjemmelen for dette finner en i § 11 i konsesjonsloven. En landbrukseiendom forvaltes best om eier bor på eiendommen. Det har også historisk sett vært et mål å styrke bosettingen av de indre delene av kommunen.

I retningslinjene til kommuneplanen er det belyst områder i kommunen hvor det er definert bosettingshensyn. I disse områdene bør kommunen føre en særlig restriktiv praksis i forhold til boplikt.

5.3.3 Tilleggsjord

Gjesdal kommune ønsker aktive og robuste bruk i hele kommunen. Dette kan kommunen bidra til med å håndheve konsesjonsloven strengt og etter beste evne. Blant annet kan vurdering av om avtalt pris tilgodeser en samfunnsmessig forsvarlig prisutvikling være vesentlig i så måte. For høy pris for en landbrukseiendom kan svekke bondens driftsgrunnlag.

Ved salg av jordbruksjord som tilleggsareal skal det legges stor vekt på god framtidig

arrondering av areala. Landbrukseiendommer er ifølge konsesjonsloven § 9 a underlagt priskontroll. For å stimulere til rasjonaliseringstiltak er det åpnet for et tillegg i forhold til vanlig avkastningsverdi. Dette tillegget er fastsatt til inntil 50 %. Godkjenning av pris er et virkemiddel for å få til ønsket utvikling; god arrondering der en unngår utvikling til mer «diesel- og dekklandbruk».

Mål :

Kommunen skal legge til rette for at landbrukseiendommer skal drives av personlige eiere, og at eier selv bor på landbrukseiendommen.

Kommunen skal bidra til at landbrukseiendommer omsettes til en samfunnsmessig forsvarlig prisutvikling.

Kommune ønsker aktive og robuste bruk i hele kommunen. Tilleggsjord til nabobruk skal premieres.

Strategi:

1. I hovedsak avslå søknader om konsesjon som medfører at eier ikke vil bo på landbrukseiendommen. Dette gjelder særlig i områder definert med bosettingshensyn.
2. Gi tydelige signaler om hvilket prisnivå som tidligere har vært godkjent i lignende saker og som med sannsynlighet kan godkjennes og signalisere hva som ikke kan godkjennes.
3. Tilleggsjord:
 - a. Ved optimal arrondering, blant annet ved felles grenselinje, kan 50% tillegg i pris aksepteres.
 - b. Der en ikke oppnår felles grenser, men rasjonaliseringen likevel ikke fører til vesentlig mer transport på offentlig veg, kan det aksepteres inntil 30% tillegg i pris, om en vurderer at løsningen er akseptabel.
 - c. Ved kjøp av tilleggsjord skal avstanden være et viktig kriterie ved vurdering av rasjonaliseringsgevinsten. Er denne gevinsten liten, bør konsesjonssøknaden vurderes avslått. Det kan også være aktuelt at selger må synliggjøre at ikke andre som ligger nærmere, er interessert i å kjøpe tilleggsjord. Tillegg i pris vil ikke bli akseptert.

5.4 Rekruttering og kompetansebygging

For å oppnå aktive og robuste bruk i hele Gjesdal er rekruttering og kompetanse et viktig grunnlag. Regionalplan for landbruk i Rogaland har følgende mål: generasjonsskifte skal skje innen den nye brukeren er 35 år. Kommunene er ansvarliggjort ved å gjennomføre følgende tiltak: Stimulere til generasjonsskifte i god tid før pensjonsalder. Være tydeligere på landbruket sin viktige rolle som næring. Få grunnskolen og 4H til å jobbe mer med landbruksprosjekt for å få unge til å få en positiv holdning til landbruket.

5.4.1 Rekruttering

Statistikken viser at de fleste eiere av landbrukseiendommer i dag er godt oppe i årene. Landets gjennomsnittsalder for personlig eier i 2014 var 58 år, med 57 år for menn og 60 år for kvinner. For Rogaland var tilsvarende tall hhv. 56, 55 og 58 år, for Gjesdal hhv. 55, 55 og 57 år. (Kilde: e-post fra SSB.) Ser en på alderssammensetning for søkere av produksjonstilskudd ser en at gjennomsnittsalderen har holdt seg relativt stabilt siden 1990 tallet. I gjennomsnitt for menn og kvinner er tallet økt med 3 år fra 45 år i 1990 til 48 år i 2015. Sammenligner en alderen for eiere av landbrukseiendom med alderssammensetning på søkere om produksjonstilskudd, ser vi at eierne av de aktive jordbruksforetakene er 8,6 år yngre enn for personlig eier.

Regionalplan for landbruk i Rogaland har følgende mål: «*Generasjonsskifte bør skje innan den nye brukaren er 35 år.*» Det viser seg at overtakelse ved lavere alder blir oppfattet positivt med tanke på entusiasme og kobling mellom utdanning og bondeyrket. For nye generasjoner i landbruket er utsiktene til fritid viktig. Derfor må det være gode og velfungerende avløserordninger for de som driver med husdyr.

5.4.2 Vinterlandbruksskolen på Jæren:

Det krever kunnskap og kompetanse for å drive en landbrukseiendom effektivt. Vinterlandbruksskolen på Jæren underviser i agronomi. Det er et godt tilbud for de som tar over en gard, men som ikke har tatt ordinær agronomutdanning. Skolen er en stiftelse som ble grunnlagt i 1911 og er godkjent etter lov om privatskoler med rett til statstilskudd. Her tilbys det modulbasert agronomutdanning på grunnlag av godkjent læreplan i felles programfag Vg3 Landbruk under utdanningsprogram for Naturbruk.

11 kommuner står bak skolen, og kommunestyret i hver kommune oppnevner hvert sitt medlem til styret for skolen. Elevene betaler egenandel på 5 %. Gjesdal kommune støtter fast med kr 5 000 per semester i tillegg til 10 % av grunntilskuddet for hver elev. Støttenivået er derfor ikke fast, men har variert i fra kr 29 404 i 2012 til kr 18 502 i 2014. I budsjettsammenheng legger vi årlig inn ca 25 000 til dette formålet. Statistikk viser at det er gjennomgående høyt antall elever fra Gjesdal kommune.

5.4.3 Norsk landbruksrådgivning (NLR):

Både innen planteproduksjon og dyrehold er det behov for å få inn ny kompetanse. Innen planteproduksjon arbeider NIBIO i nært samarbeid med NLR. Dette gjør at forskningsresultater kommer raskt ut til brukerne. NLR er bindeledd mellom forskning og landbruket, og de innhenter, utvikler og samordner kunnskap som rådgiverne formidler til næringsutøvere i landbruket. Medlemmer får tilbud om fagmøter, markvandring, og erfaringsgrupper. NLR har individuell rådgivning på fôranalysevurdering, beregning av fôrmengde, jordprøver, plantevernplan, skjøtselsplaner, bygningsrådgivning, økologisk rådgivning m.m. I tillegg formidler NLR melkekvoter, husdyrgjødsel og spredeareal, samt utleie av jord.

NLR Rogaland har ca. 1 650 medlemmer. Statistikk fra NLR viser at ca. 60 % av aktive jordbruksforetak i Gjesdal kommune er medlemmer i NLR. Denne prosentandelen kan med fordel bli enda høyere. Gjesdal kommune støtter NLR med kr 12 000 i året.

Mål:

Kommunen skal stimulere til at generasjonsskifter skjer innen den nye brukeren er 35 år.

Kommunen vil legge til rette for å holde oppe og øke kompetansen i landbruket, samt øke rekrutteringen i landbruket.

Kommunen vil sikre god og fagmessig drift av gårdene i kommunen.

Strategi:

1. Stimulere til generasjonsskifte i god tid før pensjonsalder. Informasjon om de statlige økonomiske virkemidlene som finnes, f.eks tidlig pensjon for jordbrukere.
2. Snakke opp bondens arbeid og formidle positive holdninger om landbruket i Gjesdal på sosiale medier og til media. Være tydeligere på landbruket sin viktige rolle som næring i Gjesdal kommune.
3. Arbeide for at flere tar agronomutdanning i videregående skole eller gjennom voksenagronomtilbud.
4. Informere om og reklamere for Vinterlandbruksskolen. Støtte Vinterlandbruksskolen økonomisk.
5. Informere om og reklamere for Norsk Landbruksrådgivning NLR. Fortsette den økonomiske støtten til NLR.
6. Arrangere kompetansehevende kurs og markdager i samarbeid med Fylkesmannen i Rogaland, NLR og Bondelaget.
7. Stimulere til at det er nok avløsere i Gjesdal. Se på muligheten om å avholde avløserkurs i ungdomsskolen.

6 Klima- og miljøvennlig omstilling

De globale klima- og miljøutfordringene krever omstilling til et samfunn hvor vekst og utvikling skjer innenfor naturens tålegrenser. Det må skje en overgang til produkter og tjenester som gir betydelig mindre negative konsekvenser for klima og miljø enn i dag. I Stortingsmeldingen 9 blir landbruket pekt på som en del av løsningen. Regionalplan for landbruk i Rogaland har flere mål om naturmangfold, og om miljø- og klimatiltak i landbruket.

6.1 Forurensning til luft – klimagasser

Samfunnet og også landbruket må igjennom et «*grønt skifte*». Landbruket står for 70% av de totale lystgassutslippene og 50% av metanutslippene i Norge. Ca. 90% av klimagassutslipp fra landbruket er knyttet til fôr- og husdyrproduksjon. I all hovedsak dreier dette seg om utslipp av lystgass (N₂O) og metan (CH₄) fra et stort antall kilder som styres av kompliserte naturlige prosesser.

Regionalplan for landbruk i Rogaland har følgende mål: «*Utslipp fra klimagasser fra jordbruket skal reduseres med 100 000 tonn CO₂ ekvivalenter innen år 2020*». Videre er det satt mål om at utbygging av biogass i Rogaland skal tilsvare 0,35 TWh innen 2020. Kommunene er ansvarliggjort ved at vi skal informere om gjødslingsplan og ulike tilskuddsordninger. Vi skal videre legge til rette for økt bruk av alternative fornybare energikilder i egne bygg og ved etablering av nye byggefelt.

I Gjesdal kommunes energi- og klimaplan fra 2012 blir det oppgitt at landbruket står for 45% av kommunens klimagassutslipp. Det er satt mål om å redusere utslipp fra landbruket med 13%. Hva kan landbruket gjøre?

6.1.1 Miljøvennlig gjødselhåndtering

Gjennom tilskuddsordningen regionalt miljøprogram (RMP) gis det tilskudd til spredemetoder som fører gjødsla raskere ned på eller i bakken. Dette bidrar til å redusere tap av ammoniakk til luft, næringsavrenning til vann, samt luktproblemer som oppstår ved spredning. Denne tilskuddsordningen gjelder for hele Gjesdal kommune. I 2015 var det 13 bønder som benyttet seg av ordningen. Kommunen må stimulere til at enda flere gjør det.

Tak over lager for bløtgjødsel gir reduserte utslipp av klimagassene ammoniakk og metan. (Kilde: NIBIO rapport nr 133/ 2016). Tak over gjødselkum er i dag ikke et krav, og betraktes dermed som et spesielt tiltak. Jamfør rundskriv 2017-13 *Kommentarer til forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket*, kan det være aktuelt for kommunen å gi tilskudd til tiltak for å hindre gasstap. Dette er inkludert i ny strategi.

6.1.2 Ta vare på våtmarksareal – myr

Myr binder store mengder karbon. Norske myrer lagrer minst 950 millioner tonn karbon. Ivaretagelse og restaurering av myr kan dermed bidra til å redusere frigjøring av klimagasser. Drenering og grøfting av myr gir en økning i utslipp av CO₂ og lystgass og en reduksjon i metanutslipp. Nettoeffekten er en økning i klimagassutslippene. Overgang fra myr til dyrket

mark utgjør de største utslippene fra drenert myr på ca. 1,9 millioner tonn CO₂ - ekvivalenter eller tilsvarende utslipp fra om lag 1 million personbiler. (Kilde: Meld. St. 14).

Ved restaurering av myr lukkes grøfter slik at vannet stiger, oksygen slipper ikke lenger til og nedbrytning av torv stopper opp. Kommunen kan løyve SMIL midler til å restaurere og tilbakeføre myrer.

Miljøvennlig gjødselspredning ved bruk av nedlegger og tilførselsslange.

6.1.3 Drenering av fulldyrka jord.

Det kan være flere grunner til at dyrka jord er vassjuk. Det kan være gammel oppdyrket myr, det kan være siltjord, jordpakking, aurløse o.a. I vassjuk jord vil anaerobe nedbrytningsprosesser bidra til høyere utslipp av klimagasser. Ved riktig drenering vil jorda tørke opp og det vil bli bedre struktur i jorda. Mer oksygen gir aerob nedbrytning og dermed mindre klimagassutslipp. Kommunen kan løyve statlige midler til drenering. 2 000 kr/dekar systematisk drenering eller 30 kr/løpemeter for avskjæringsgrøft. Vi opplever at det er for få som benytter seg av denne ordningen, men ser også at det er et tungt økonomisk løft. Vi har registrert at totalkostnader på systematisk grøfting er på 10 000 kr/dekar. Kommunen må informere og stimulere til drenering av dyrka jord i form av informasjonsmøter og markvandring sammen med Norsk Landbruksrådgiving.

6.1.4 Biogassanlegg

Metangass fra husdyrgjødsel kan brukes som utgangspunkt for biogassproduksjon. Biogass har dobbelt positiv klimaeffekt, siden den både reduserer utslipp fra husdyrgjødsel og samtidig gir klimavennlig energi. Biogass er et viktig satsningsområde jf. Stortingsmelding 21, Norsk Klimapolitikk.

Mål:

Kommunen vil redusere dagens utslipp av klimagasser, og hindre fremtidig utslipp av klimagasser.

Strategi:

1. Informere om RMP tilskudd for å skjøtte myr som ligger inntil jordbruksarealer.
2. Informere og stimulere til drenering av dyrka jord. Informasjonsmøter og markvandring sammen med Norsk Landbruksrådgiving.
3. Informere og stimulere til at spredning av husdyrgjødsel skjer ved stripespredning eller direkte nedfelling for å redusere ammoniakktapet. Stimulere til søknad om tilskudd via RMP - miljøvennlig gjødselhåndtering
4. Løye tilskudd via SMIL ordningen til tak over gjødselkum, hindrer diffusjon av klimagasser til atmosfæren.
5. Tiltak i husdyrproduksjon: Stimulerer til bedre bruk av utmark ved å nytte ungdyr / kastrater.
6. Holde informasjonsmøter og kunnskapsoppbygging i samarbeid med næringen.
7. Oppfordre og stimulere til at husdyrgjødsel og annet organisk avfall kan utnyttes til energiproduksjon og biogassanlegg.

Fulldyrka jord over er grøftet på nytt. Gamle underdimensjonerte grøfterør er byttet ut med større.

6.2 Skogbruk som del av klimaløsningen

Revidert melding om kystskogbruket ble vedtatt av Fylkestinget i Rogaland og av de andre medlemsfylkene i 2015. Meldingen har 2 overordnede mål:

1. Verdiskapingen i Kystskogbruket skal firedobles fram til 2045.
2. Kystskogens karbonlager skal økes og trevirke skal i økende grad erstatte mindre klimavennlige materialer og energikilder.

Regionalplan for landbruk i Rogaland har følgende mål: Gjennom å øke produksjon, hogst og lokal foredling og bruk, skal verdiskapingen i skognæringen dobles innen år 2020.

Kommunen skal sikre de beste skogarealene gjennom landbruksplaner kommuneplaner m.v. Øke produksjonen og leveranse av bioenergi tilsvarende en utslippsreduksjon på 70 000 CO₂ per år innen 2020. Tiltak for å nå dette målet er at kommunene under ellers like forhold skal bruke bioenergi som energikilde i offentlige bygg. Videre er det satt mål om at vi skal øke bruken av tre og lokal trelast til byggverk tilsvarende en klimagassreduksjon på 40 000 tonn CO₂ per år innen 2020. Tiltak for å nå dette er for kommunene at vi under ellers like forhold skal bidra til at bruk av trevirke foretrekkes som byggemateriale i offentlige bygg.

Skogen er en viktig fornybar ressurs som ikke nyttes fullt ut i Gjesdal kommune. Aktiv bruk av skogen er viktig for miljøet og skaper næringsutvikling og sysselsetting. Det er viktig for regionen siden vi også har videreforedlingsbedrifter lokalt (Tveit natur, Riska sag, m.m.). Raskere og bedre planting gir også en samfunnsmessig viktig klimaeffekt, siden hver m³ tømmer binder ca. 780 kg CO₂ i trevirket.

Skogkultur, planting og fornyelse er avgjørende for å øke den framtidige skogproduksjonen. Etter hogst omgjøres i hovedsak alle hogstfelt i Gjesdal kommune til innmarksbeite. Vi ser ofte at skog fra 1960 og 70 tallet er forsømt i forhold til ungsogpleie og tynning. Ofte er manglende kunnskap om tilstanden i egen skog årsaken til at skogkulturen blir forsømt. Dersom en skal øke skogproduksjonen er det avgjørende at skogbruket blir satt på dagsorden av kommunen. Det bør avholdes kurs og informasjonsmøter om virkemiddelordninger som skogfonds- og skattefordeler, og om skogkultur.

Bruk av tre i stedet for mer energikrevende materialer gir en direkte klimaeffekt, siden det reduserer utslippet av CO₂. Tre brukt i bygg forlenger også lagringstiden av CO₂, så lenge bygget står. For å øke bruken av tre bør det legges føringer slik at bruken av materialer med positivt CO₂-fotavtrykk gis konkurransefortrinn ved at Gjesdal kommune bruker mulighetsrommet i planer, regelverk og innkjøpsordninger til å stille krav om bruk av bærekraftige løsninger.

Mål:

Kommunen vil øke kunnskapen om skogen og kartlegge skogressurser i Gjesdal kommune.

Kommunen vil legge til rette for at grunneiere skal bruke skogressursene aktivt og øke verdiskapingen i skogbruket.

Kommunen skal synliggjøre landbruket som energileverandør.

Strategi:

1. Øke kunnskapen om eksisterende skogressurser, se på mulige fremtidige planteområder. Utarbeide skogbruksplaner.
2. Økt uttak av skog som energivirke. Øke bruken av trevirke som energibærer i offentlige og private bygg.
3. Øke bruken av tre i samfunnet. Kommunen bør bruke tre ved oppføring av nye bygg. Arbeide aktivt for at tre blir foretrukket som byggemateriale. Stimulere til å bygge næringsbygg i tre.
4. Bruken av materialer med positivt CO₂-fotavtrykk må gis konkurransefortrinn ved at Gjesdal kommune bruker mulighetsrommet i planer, regelverk og innkjøpsordninger til å stille krav om bruk av bærekraftige løsninger.
5. Øke skogkulturaktiviteten og bindingen av CO₂ i skog. Igangsette aktivitetsprosjekt og sikre virkemidler. Bedre skogskjøtsel, raskere planting etter hogst. Aktiv bruk av skogfond for å øke investeringer i skogen
6. Stimulere til å plante bartrær i nordvendte utmarksbeiter som gror igjen av einerkratt og bjørk.

Plantet granskog i blokkrik mark på Vølstad

6.3 Forurensing til vassdrag

Stortingsmelding Natur for alle har i mål 8 følgende målsetning: «Innen 2020 er forurensing, inkludert overskudd av næringssalter, redusert til et nivå som ikke er skadelig for økosystemers funksjon og biologisk mangfold.»

Regionalplan for landbruk i Rogaland har følgende målsetning: «Redusere næringsavrenning og hindre punktutslipp fra landbruket.» For å nå dette målet er kommunene ansvarliggjort ved ulike tiltak: Vi skal kontrollere spredeareal på hvert bruk. Vi skal se til at vegetasjonssoner reetableres, vi skal se til at grasballer ligger minst 50 meter fra vassdrag og vi skal informere om tilskuddsordninger innen drenering og gjødslingsfrie kantsoner.

Klima- og miljødepartementet godkjente den 4.7.2016 regional plan for vannforvaltning i vannregion Rogaland. Planen er utarbeidet etter plan- og bygningsloven og vannforskriften, og skaper forpliktelser til kommunen og andre offentlige myndigheter til å følge opp planen og gjennomføre denne. Der det ikke er god vannkvalitet må det gjøres tiltak for å få god kvalitet.

Figuren over viser de fem klassene for miljøtilstand som vannforekomstene plasseres i. For vannforekomster med miljøtilstand moderat, dårlig og svært dårlig, dvs under grense for bærekraftig bruk, må det iverksettes tiltak for å nå miljøtilstand god eller svært god. For de vannforekomster hvor miljøtilstanden er god eller bedre må det vurderes behov for forebyggende tiltak for å unngå forringelse av miljøtilstanden.

I Gjesdal kommune er Øygardsvatnet, Edlandsvatnet, og Limavatnet vist i moderat tilstand og vi må gjøre tiltak for å få klassen opp i «god».

Diffus avrenning kommer i hovedsak fra spredning av husdyrgjødsel ved vassdragsnære områder og bruk av mineralgjødsel, gamle kloakkanlegg med spredegrøfter, melkerom med næringsrike utslipp, og silograsballer plassert nære vassdrag. Dette virker negativt på vassdragene.

Det trengs kun 1 liter silopressaft til 5000 l vatn for å starte opp den biologiske prosessen som fører til algevekst og forbruk av oksygen i vannet. Direktehøstet gras med 10-12% tørrstoff gir ca 400 liter pressaftavrenning per tonn gras. 20% tørrstoff i graset gir ca. 200 liter pressaftavrenning per tonn gras. 20-24 timer med fortørking vil føre til en tørrstoffprosent i graset på 25 - 30%. Tørrstoffprosent over 30 – fører ikke til avrenning. (Kilde: NLR).

I brev datert 3.2.1992 har Landbruksdepartementet og Statens forurensningstilsyn gitt

følgende anvisning: *«Rundballer bør fortrinnsvis lagres på ugrøftet mark med god naturlig drenering. Terregnet bør være mest mulig flatt og minimum 50 m (helst 100 m) fra bekk, kanal, kum på lukka ledning eller veggrøft.»*

Regionalplan landbruk i Rogaland peker på tiltak som f.eks optimal bruk av husdyrgjødsel, til at kommunen er ansvarlig for kontroll på spredearealtilstand på hvert bruk. Kommunen gjennomfører spredearealkontroll ved stedlig kontroll av produksjonstilskudd. Annet tiltak som regionalplanen viser til er at rundballer skal ligge minst 50 meter fra vassdrag eller minst 5 meter fra drenggrøft og ingen bruk av fosfor fra mineralgjødsel til gras ved P-AL tall mindre enn 10. Det vises ellers til informasjon og tilskuddsordninger.

Gjesdal kommune har støttet Jæren vannområde sitt prosjekt Frivillige tiltak i landbruket fra prosjektet startet opp. Prosjektet har drevet motivasjons- og informasjonsarbeid rettet mot både bekkelag og mot den enkelte bonde. Kommunen har vært med på bekkelagsmøtene, og har opplevd at interessen for bekkelagsmøter blant bønder er laber. Det oppmuntres til og informeres om tilskuddsordninger for å reduseres forurensing til vassdrag.

Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) er en tilskuddsordning hvor kommunen kan løyve midler til tiltak som går *«utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift»*. En SMIL strategi hvor en kan løyve tilskudd som stimulerer til å opparbeide lagerplasser nært inntil driftsbygning kan snu dette, og kan føre til at en lagrer rundballer på arealer som ikke fører til forurensing.

I 2017 ble det målt nedbørsrekorder i kommunen. På Søyland ble det målt en årsnedbør på 3 358 mm, i Maudal 3 765 mm, Oltedal 2 975 og Helland 3 005 mm. Det er positivt med vann i husdyrgjødsel da dette binder nitrogen, men med en gjødselkumhøyde på 4,2 meter er det mye lagerkapasitet en kan hente inn. Mange bønder gjødsler etter andreslått for å kunne ha nok lagerkapasitet til over vinteren. Tak over gjødselkummer vil kunne føre til at en ikke gjødsler etter andre slått. I tillegg vil dette redusere klimagasser til atmosfæren.

I tillegg til frivillige tiltak har den kommunale landbruksforvaltningen en rekke juridiske virkemiddel for å nå mål om god vannkvalitet. Disse er vist oversiktlig i dokumentet Regionalt tiltaksprogram for Vannregion Rogaland 2016-2021. Under vises noen tiltak:

- Aktiv oppfølging av krav til gjødselplan, spredeareal og krav til bruk av plantevernmidler.
- Aktiv oppfølging av krav til lagerkapasitet for husdyrgjødsel.
- følge opp krav til 2 meter sone langs vassdrag som ikke skal jordarbeides.

6.3.1 Kantsoner mot vassdrag

Vannressursloven § 11 *«Langs bredden av vassdrag med årssikker vannføring skal det opprettholdes et begrenset naturlig vegetasjonsbelte som motvirker avrenning og gir levested for planter og dyr.»*

Forskrift om produksjonstilskudd: *«Det kan ikke gis tilskudd dersom det ikke er etablert vegetasjonssoner mot vassdrag med årssikker vannføring. Vegetasjonssonen skal være tilstrekkelig bred til å motvirke avrenning til åpent vann under normal vannføring. Sonen må være på minst 2 meter målt fra vassdragets normalvannstand, og kan ikke jordarbeides.»*

Forskrift om bærekraftig skogbruk § 5, 6. ledd: *«Ved hogst i kantsoner mot vatn og vassdrag og mellom skog og anna mark skal kantsona sin økologiske funksjon takast vare på.»*

Kantsoner hindrer avrenning til vassdrag. Vegetasjon fanger opp jordpartikler, næringsstoffer, og plantevernmidler. Trær stabiliserer og forsterker kanten ut mot vassdrag, og reduserer faren for utrasing.

Kantsoner mot vassdrag er ofte frodige og er viktige leveområder for mange plante- og dyrearter. Et tett busksjikt vil også redusere flomerosjonen på bakenforliggende arealer. Trær og busker tilfører vassdraget planterester som er mat for insekter, fisk og krepsdyr. I tillegg skaper kantsonen skjul for fisk og er gode oppvekstområder for småfisk. Skygge er viktig for vanntemperaturen. For eksempel dør ørreten hvis vanntemperaturen overstiger 25°C. Elvemusling skal ha minimum 60% skygge. Trær og busker reduserer lysmengde og dermed også algevekst.

Sammenhengende kantsoner har verdi som ferdselsvei og skjul for mange dyr i kulturlandskapet. Kantvegetasjon skaper variasjon og markerer landskapsdragene. Spesielt viktige er kantsoner for villbier og humler som henter sin næring fra blomster fra busker, trær og annen vegetasjon i hele vekstsesonen fra mars til oktober, ikke bare når røsslyngen blomstrer.

Kommunen må informere om lovverk og naturlige sammenhenger. Kommunen bør i tråd med vannressursloven § 11 om kantvegetasjon fastsette bredden på kantvegetasjonen.

Lammehaler (store bakteriekolonier) i bekk som følge av forurensing fra husdyrgjødsel. Høyt oksygenopptak kveler livet i bekken

6.3.2 Miljøregistrering på gårdsbruk

Miljøregistrering på gårdsbruk er en systematisk gjennomgang på hvert enkelt gårdsbruk. Vi har utarbeidet et spørreskjema basert på erfaring fra landbrukskontorer i Nord-Trøndelag. Prosjekt Frivillige tiltak i landbruket har gått gjennom disse skjemaene sammen med bønder i tilknytning til Limavatnet. Formålet er å få en bedre oversikt over miljøtilstanden på de ulike gårdsbrukene, for å vurdere hvilke tiltak en bør sette inn for å bedre miljøtilstanden og redusere fosforavrenning til vassdrag.

6.4 Gårdsfyllinger – avfallshåndtering

Gårdsfyllinger har lenge vært et tema for landbruksnæringen. Likevel ser en stadig fyllinger på enkelte gårdsbruk. Landbruksnæringen mener at det er alt for langt å kjøre med søppel til IVAR sitt gjenvinningsanlegg på Forus. Det bør være noe avfallsmottak lokalt. Det vises til Bjerkreim som har egen avfallsstasjon, og til Hå som har «Pytten». Det må en holdningsendring til, og repetisjon.

Næringen gav tilbakemelding om at det var veldig positivt da kommunen arrangerte felles innsamling på Dirdal. Det burde vært en tilsvarende på Gjesdal, og næringen håper det vil fortsette. Næringen ønsker at kommunen organiserer mottak av spesialavfall (oljer, sprøytemidler, malingrester, batterier etc.). Bondelaget har plastinnsamling 4 ganger i året. Noen mener dette er for sjeldent, og fører til at bønder brenner. Som følge av at majoriteten bruker rundballer vil det bli mer og mer plast. Noen bruker containere og oppbevarer plastavfallet.

Gjesdal kommune er lovpålagt å organisere mottak av husholdningsavfall. Dette mottaket drives som selvkost. Det er lovstridig å bruke selvkost på næringsavfall. Kommunen kan av den grunn ikke utføre arbeid basert på disse midlene. Slike fellesinnsamlinger som referansegruppen viser til er av den grunn avsluttet. Det må holdningsskapende arbeid til.

Vi må vise til nettsiden «hentavfall.no» og drive informasjonskampanjer. Privathusholdninger i Gjesdal kommune kan bestille gratis henting av grovavfall. Grovavfall er avfall som ikke får plass i vanlige båsspann eller innkastluker til nedgravde containere. Det kan også være gjenstander som er fullt brukbare, men som en ønsker å bli kvitt.

Mål:

Kommunen skal hjelpe til å redusere forurensning fra landbrukssektoren.

Strategi:

1. Følge opp målsetningene og tiltak i Regional plan for vannregion Rogaland. Følge opp og kontrollere i samband med 5 % kontrollen for produksjonstilskudd.
2. Gjennom SMIL og RMP stimulere til etablering av renseparker, og gjødslingsfrie kantsoner som kan avgrense næringsavrenninga til vassdrag, og der det er aktuelt oppfordre til gjenåpning av tidligere lukka bekker og kanaler.
3. Redusere kloakkutslipp, melkeromsutslipp og annet utslipp fra landbruk og spredt

bebyggelse.

4. Foreta detaljregistreringer av miljøstatus på gardsbruk i prioriterte område (Steinkjer-modellen). (Dette har prosjekt frivillige tiltak utført for nedbørsfeltet til Limavatnet og Gjesdalåna.)
5. Rett bruk og lagring av husdyrgjødsel. Grasballer skal plasseres slik at avrenning til vassdrag ikke skjer.
6. Aktivt bruke gjeldende regelverk for å sikre at det er samsvar mellom husdyrhold og jordgrunnlag (spredeareal) og at gjødsla blir brukt på en agronomisk god og miljøvennlig måte. Følge opp regelverket ved stedlig kontroll (5% kontroll) av søknad om produksjonstilskudd.
7. Ved nybygg/påbygg/endringer av driftsbygninger sikre at krav til lagring av gjødsel og krav til spredeareal er oppfylt. Kreve dokumentasjon på at det er tilstrekkelig lager og spredeareal ved byggesøknad. Det må og tas tilstrekkelig hensyn til nedbør ved planlegging av gjødsellager.
8. Dispensasjon for spredetidspunkt etter Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav kan etter søknad unntaksvis gis fram til 15. september, dersom vær og vekstforhold ligger til rette for det. Kreve dokumentasjon ved søknad om utsatt frist. Sette vilkår om hvor det kan gjøres, og avstand til vassdrag.
9. Gjengangere som søker om utsatt spredefrist må følges opp i forhold til forskriftens krav lagerkapasitet. Dersom ikke nok lager må det settes frist for å bygge nytt lager.
10. Fastsette bredden på kantvegetasjon langs vassdrag med årsikker vannføring til min. 2 meter.
11. Løye tilskudd via SMIL ordningen til tak over gjødselkum.
12. Informere om at det er forbudt å brenne avfall, og informere om sanksjoner.

6.5 Forvaltning av kulturlandskapet, truede jordbrukstilknyttede plante- og dyrearter og naturtyper

Regionalplan for landbruk i Rogaland har mange mål på temaet kulturlandskap og naturmangfold. Disse er gjengitt her:

- Ta vare på og videreutvikle kulturlandskapsverdiene.
- Mest mulig samla kunnskap om skjøtsel av viktige kulturlandskapselement.
- Ta vare på trua dyre- og plantearter og naturtyper i landbruksområda.

Tiltak for å nå disse måla er å gjennomføre kurs og samlinger med mål om å øke kunnskap om skjøtsel og vedlikehold. Informasjon og bevisstgjøring. Utforme kommunal strategi for SMIL basert på kunnskap om hvor viktige verdiene er. Hindre nedbygging av jordbruksareal, både verdifulle landbruksproduksjonsareal og areal som har stor kulturlandskapsverdi. Hindre gjengroing ved å legge til rette for aktiv beitebruk.

6.5.1 Jordbrukets biologiske mangfold

I Stortingsmelding 9 «*Velkommen til bords*» er bærekraftig landbruk et av fire hovedmål i landbrukspolitikken. Stortingsmelding 14 «*Natur for livet — Norsk handlingsplan for naturmangfold*» har følgende mål: «*Innen 2020 er arealer som benyttes til jordbruk, oppdrett og skogbruk, forvaltet bærekraftig for å sikre bevaring av biologisk mangfold.*»

Kulturlandskapet er et resultat av mange generasjoners bosetting og ressursutnytting. Som følge av dette har det oppstått både helt kulturbetinget vegetasjon og naturtyper som bare er mindre kulturpåvirket. Kontinuerlig bearbeiding av jord og skog har resultert i en mosaikk av åker og eng, innmark og utmark, slåttemark og kystlynghei, bygninger og kulturminner som steingjerder og veier. Endringer i jordbruksdriften over tid har gitt et kulturlandskap preget av både elementer fra historisk bruk og moderne driftsmetoder. Mange av artene som lever her, er kulturbetingede, det vil si at de trenger menneskelig påvirkning i form av skjøtsel for å overleve.

Norsk rødliste for arter 2015 er om lag femti prosent av de truede artene knyttet til kulturlandskap og åpent lavland. De fleste av disse lever på arealer som drives tradisjonelt og ekstensivt (kulturmark og kystlynghei). Opphør av bruk og gjengroing er den største påvirkningsfaktoren for de fleste truede arter i kulturlandskap, mens intensiv jordbruksdrift er en viktig påvirkningsfaktor for andre.

I Norsk rødliste for naturtyper 2011 finner vi 16 naturtyper i «*kulturlandskap og åpent lavland*» som er truet.

6.5.2 Truede arter

Områder med tidligere eller nåværende jordbruksaktivitet har også mange truede eller nært truede arter. I denne sammenhengen er kulturmark, det vil si mark som er formet gjennom tradisjonell hevd uten gjødsling eller pløying, viktigst. Slike områder er viktige for 741 av de truede og nær truede artene. Biller, sopp, sommerfugler og karplanter er de dominerende artsgruppene i kulturmark. Mer intensivt drevne jordbruksarealer er leveområder for 119 truede og nært truede arter.

Kommuneblomsten klokkesøte (*Gentiana pneumonanthe*) en flerårig art som er avhengig av flekker med naken jord for at frøene skal spire. Arten nyter godt av storfebeite og brann.

I Gjesdal kommune er klokkesøte, som er kommuneblomsten, et godt eksempel på en art som i rødlisten for 2015 er oppført som sårbar (VU). Dette på grunn av en sterk tilbakegang som har ført til fragmentering av utbredelsen, få forekomster og en forringelse av artens hovednaturtyper. En annen art som de fleste har et forhold til er vipa. Vipa er på norsk rødliste for arter registrert som sterkt truet (EN).

Miljødirektoratet har utarbeidet handlingsplaner for noen utvalgte arter: Planer som kan gi føringer for jordbruket i Gjesdal er åkerrikse, hubro og elvemusling.

6.5.3 Naturtyper

Håndbok 13 - Kartlegging av naturtyper - verdisetting av biologisk mangfold, utgitt av Direktoratet for naturforvaltning beskriver 56 naturtyper som er antatt å være spesielt viktige i biologisk mangfold sammenheng. Kommunene er blitt pålagt å gjennomføre kartlegging etter håndboken.

I Gjesdal kommune er det registrert flere verdifulle naturtyper: naturbeitemark, inntakt lavlandsmyr, kystmyr, rikmyr, intakt lavlandsmyr, slåtte- og beitemyr, viktig bekke- og kystlynghei, tresatt kulturmark, gammel fattig edelløvskog, gammel borealløvskog og store gamle trær. Spesielt for Gjesdal kommune er større områder som er registrert som kystlynghei. Det er utarbeidet mange skjøtselsplaner for forvaltning av kystlynghei i kommunen. Statistikk for regionalt miljøprogram (RMP) viser også at det er interesse for å ivarta kystlyngheia.

Noen av disse naturtypene er utpekt som *utvalgte naturtyper* som krever spesiell forvaltning og meldeplikt. Forskrift om utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven ble vedtatt 7.5.2011. I denne forskriften inngår: Slåttemark, slåttemyr, hule eiker, kalklindeskog, kalksjøer og kystlynghei. Disse naturtypene har fått et ekstra vern fordi de enten er truet i Norge, er viktig for en eller flere prioriterte arter, er truet internasjonalt, eller har en vesentlig andel av sin naturlige utbredelse i Norge.

Naturmangfoldloven fastsetter en meldeplikt for jordbrukstiltak og skogbrukstiltak som berører forekomster av utvalgte naturtyper. Det kan ikke gjøres tiltak i disse områdene før kommunen har gitt samtykke. Kommunen skal vurdere tiltaket etter reglene i Naturmangfoldlovens § 53, og en eventuell tillatelse til inngrep krever kunngjøring i avis. Miljødirektoratet har utarbeidet handlingsplaner for trua naturtyper. Til nå er det utarbeidet for kalksjøer og slåttemark. Det skal utarbeides handlingsplaner for kystlynghei og høstingsskoger.

Lynghei bør brennes når lyngplanene har blyanttykke greiner, eller ved 15 års mellomrom. For å få til kontrollerbar lyngbrenning og unngå skogbrann, må det sikres at ikke uønsket antennelse og spredning skjer: Områdets ytterpunkter og andre utsatte områder må sikres ved å fjerne vegetasjon og lage branngater. En bør unngå at røyken blir til sjenanse for nærliggende boliger. For å ta vare på biologisk mangfold i kystlyngheia bør det ikke brennes større flater enn 100 dekar, eller maksimalt 300 dekar over en 3 årsperiode. Gjesdal kommune ønsker å ha et godt samarbeid med grunneiere og brannvesen.

6.5.4 Jordbrukets kulturlandskap – steingjerder

Kulturlandskapet i Gjesdal kommune er preget av dyrka mark og innmarks- og utmarksbeiter som deles opp av steingjerder. Steingjerdene er klart synlige bevis på innsatsen som er gjort av generasjoner for å tjene til livets opphold. Hos Riksantikvaren leser en følgende om steingjerder: «De eldste steingjerdene vi kjenner til, er fra så langt tilbake som eldre jernalder (ca. 500 f.Kr. - 600 e.Kr.) Allerede på slutten av 1700- tallet premierte Stavanger Amts Husholdningsselskap steingjerder som var bygget i forbindelse med nyridding på Jæren. Disse var 1,5 alen høye og hadde en grunnbredde på 1,25 alen (1 alen= ca. 63 cm). I nyere

tid skjedde det en radikal endring i jordbrukslandskapet som følge av lov om utskifting av 1857. Da ble små åkerlapper og teiger slått sammen til større enheter, som så ble skiftet ut mellom bøndene. De fleste innmarks gjerdene vi ser i dag er bygget opp i forbindelse med denne jordreformen».

Steingjerdene er viktige kulturlandskapselement ved at de bryter opp landskapsbildet til variert mosaikk. Ved å ta vare på natur- og kulturarven i jordbrukslandskapet tar man vare på kilder til opplevelse og kunnskap om gamle driftsformer. I tillegg til historie og landskapsbildet er steingårdene viktige for det biologiske mangfoldet. Insekter som bier og humler, blomster, fugler m. m., har steingjerdene som levested. De fungerer også som viltkorridorer i et ellers oppdyrket homogent landskap.

Forskrift om produksjonstilskudd regulerer jordbrukets kulturlandskap med følgende bestemmelse i § 4, 3 ledd: *«Det kan ikke gis tilskudd dersom det foretas inngrep som forringer kulturlandskapet. Dersom annet regelverk ikke er til hinder for det, kan kommunen likevel forhåndsgodkjenne inngrepet dersom det avhjelper betydelige driftsmessige ulemper.»* Kommunen kan med andre ord gi samtykke til blant annet å fjerne steingjerder dersom disse fører til betydelige driftsmessige ulemper.

Hva er betydelige driftsmessige ulemper? I Landbruks- og matdepartementet sitt rundskriv 2016-21 Kommentarer til forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket står det *«Kommunen må derfor foreta en konkret vurdering av om fordelen for foretaket er så stor at det allmenne hensynet til kulturlandskapet må vike.»*

Utfordring: Landbruksforvaltningen trenger lokale saksbehandlingsregler for å oppnå likebehandling av søknader. Praksis blant kommunene på jæren har frem til nylig vært å gi samtykke til å fjerne steingjerder dersom gjerdene skiller av små teiger under 12 – 15 dekar. Grensegjerder er vurdert til ikke å være kurant å gi samtykke til å fjerne.

Mål:

Kommunen vil ta vare på trua dyre- og plantearter og naturtyper.

Kommunen vil ta vare på og videreutvikle kulturlandskapsverdiene i Gjesdal kommune.

Strategi:

1. Aktiv oppfølging av krav til 2 meter vegetasjonssone langs vassdrag ved stedlig kontroll av produksjonstilskudd.
2. Tiltak som gjødsling med husdyrgjødsel, bygging av landbruksveg og nydyrking i våtmarksareal, og areal registrerte i Miljødirektoratet sin naturbase vil normalt ikke bli godkjent. Nasjonale regler og føringer legges til grunn ved forvaltning av slike arealer.
3. Aktiv bruk av støtte- og tilskuddsordninger (SMIL, RMP og NMSK) for å sikre aktiv og god skjøtsel av kulturlandskapet med spesiell fokus på areala omtalte i punktet over.
4. Gjennomføre prosjekt, kurs og samlinger for grunneiere og brukere med mål om å øke kunnskap om naturmangfold, skjøtsel og vedlikehold av naturtyper m.m.
5. Bevisstgjøre grunneier og allmennheten om verdifulle kulturlandskapselement.
6. Involvere og arbeide tett på grunneiere og lokalbefolkning i kartlegging og dokumentasjon av verneverdier/ landskapsverdier.

7. Fjerning av steingjerder skal normalt ikke godkjennes dersom de er: geiler, doble steingjerder og steingjerder mot naboeiendommer, markante steingjerder som er godt synlig fra hovedtrafikkårer, eller ikke utgjør særlig driftsvansker for bruket. Teiger under 50 dekar må kunne slås sammen med naboteiger, da dette gir drifts- og miljøfordeler. En kan også godkjenne fjerning av steingjerder i eiendomsgrenser når samme gårdbruker driver på begge sider av grensegjerde.
8. Stimulere til å restaurere steingjerder ved bruk av SMIL midler.

Kurs i lyngbrenning i regi av Gjesdal kommune i samarbeid med Norsk Lyngheisenter og Fylkesmannen i Rogaland. Her på befaring på Sikvaland

7 Øke matproduksjon med 20 % innen 2030

7.1 Kraftfôr, grovfôr, og bruken av grovfôrarealene våre

Kraftforbruket nasjonalt sett er økende. Statistikk fra Landbruksdirektoratet viser at det er særlig kraftfôr til fjørfe som øker. Fra 2010 til 2014 er dette økt med over 70 000 tonn.

Norge importerer ca. 60-65 prosent av det totale kraftforbehovet og nesten alt proteinråstoffet. Dette er hovedsakelig soyabønner fra Brasil. Soyaproduksjon i Brasil skjer hovedsakelig på områder hvor det tidligere har vært beite for storfe. Verdens etterspørsel etter kjøtt fører til avskoging av regnskog, noe som er svært negativt for verdens klima og for biologisk mangfold. I tillegg er soyaimporten svært sårbar, ettersom soya til Norge skal være GMO-fri, noe bare om lag 10 % av verdens soya er. Avskoging og sårbarhet gjør importen lite bærekraftig. (Kilde: Norsk landbrukssamvirke.)

Norge har ikke klimatiske forutsetninger for å produsere nok proteinrike fôrråvarer. I 2013 var den norske selvforsyningsgraden på 45 prosent. Korrigert for import av fôrråvarer i jordbruket falt den til 37 prosent. Tall vi har innhentet fra Felleskjøpet viser at det er nedgang i kraftforbruket i forhold til grovfôrdyr. Dette kan skyldes kundetap til f.eks. Fiskå mølle.

Gjesdal kommune har et jordbruksareal på 56 470 dekar. Ca 2/3 av dette er innmarksbeiter som det ikke kan dyrkes korn på, men for at vi skal kunne hente ut mat fra disse arealene må de beites av husdyr. Innmarksbeitene har en stor verdi og utgjør forgrunnlaget for ca. 31 000 grovfôrdyr, storfe og småfe. I perioden 2005 – 2015 er antall grovfôrdyr redusert med 3 500.

Vi ser at store deler av utmarksarealene våre gror igjen med bjørk og einer. Dette skyldes delvis nitrogenforurensing, men også redusert bruk. Det er derfor viktig at vi synliggjør verdien av utmarksressursene våre. Verdien av utmarksbeite kan i teorien beregnes: Sau går i gjennomsnitt 100 dager på utmarksbeite (heiebeiteperioden er ca 15/6-20/9). Med et opptak av 2 forenheter pr sau (12 033 sau) til vedlikehold og mjølkeproduksjon for sau og 0,8 forenheter for lam (4 784 lam), til vedlikehold og tilvekst, utgjør dette 2 789 320 forenheter. Til sammen er det over 2,7 mill. forenheter som sau henter fra utmarka.

Storfe går i gjennomsnitt 60 (veldig variabelt!) dager på utmarksbeite. Regner en opptak av 9 forenheter pr ku (431 kyr), og 5,5 forenhet pr ungdyr (831 ungdyr) til vedlikehold og tilvekst utgjør dette 506 970 forenheter. Totalt for sau og storfe blir ca 3 296 290 forenheter.

Kraftfôr, koster ca. 3,50 kr pr forenhet. Omregnet betyr det at det ble høstet fôr for over 11,5 millioner kr i utmarka i Gjesdal kommune sommeren 2014. Sammenlignet med produksjon på fulldyrka areal, med en produksjon på 1100 fôrenheter pr daa, utgjør bruken av utmarka ca 3 000 dekar fulldyrka jord. Det tilsvarer nesten 20 % av det dyrka arealet som brukes til grovfôrproduksjon i Gjesdal kommune. (En fôrenhet tilsvarer fôrverdien av 1 kg bygg og er et mål på energien i fôret.)

Bioforsk sin rapport «*Effektive dyrkingssystemer for miljø og klima. Arealbehov og klimagassutslipp ved ulike former for kjøttproduksjon i Norge*», konkluderer med at «Svin- og fjørfekjøtt har lavere arealbehov og bidrar til lavere klimagassutslipp enn kjøtt fra storfe og sau. Storfe og sau tar opp mesteparten av fôret som gras, men har likevel omtrent like stort kraftfôrforbruk per kg kjøtt som svin og fjørfe. Målene om økt matproduksjon og lavere utslipp av klimagasser kan lettest oppnås gjennom økt kornproduksjon, større andel kjøtt av svin og fjørfe og lavere kjøttforbruk totalt.» Denne konklusjonen står i sterk kontrast til hva jordbruket i Gjesdal kan produsere av mat. Vi har i Gjesdal kommune gode forutsetninger for å drive en matproduksjon basert på lokale grovfôrråvarer. For at utmarksressurser skal utnyttes bedre, ligger det følgende utfordringer:

- Manglende gjerdehold og kunnskap om gjerdeplikt.
- Bedre tilkomsten til utmarka - bygge landbruksveger.
- Ta tilbake utmarka, stimulere til brenning av lyngheier.
- Informere om ulike tilskuddsordninger.

MÅL:

Kommune skal snakke opp verdien av innmarksbeite, og arbeide aktivt for at ressurser i utmarka kan brukes og utnyttes enda bedre.

Strategi:

1. Stimulere til bedre bruk av utmarksbeiter. Holde informasjonsmøter, kurs, med mer.
2. Oppfordre til at bønder går sammen om å finne løsninger på gjerdeplikt.
3. Hjelpe til med å innhente dokumentasjon på gjerdeplikt fra Statsarkivene.
4. Sette i gang VRI prosjekt sammen med Fylkesmannen (VRI: Forskningsrådets særlige satsing på innovasjon gjennom samhandling).

Gjesdalbygda sett fra Fitjanuten

7.2 Nydyrking og bruk av fulldyrka jord

7.2.1 Nydyrking

Forskrift om nydyrking, trådte i kraft den 15.5.1997. Før denne forskriften trådte i kraft var ikke dyrking regulert. En kunne da dyrke helt ut til vassdraga uten å søke kommunen om samtykke. Forskriften gir klare føringer for hva kommunen kan gi løyve til, og hva kommunen skal legge vekt på ved behandling av søknad. Formålet med forskriften er å sikre at nydyrking skjer på en måte som tar hensyn til natur- og kulturlandskapsverdiene. Forskriften gir ikke hjemmel til å dyrke nærmere bekker (med årssikker vannføring) enn 6 meter. Rundskriv M-19/1997 legger vekt på hensynet til verna vassdrag, side 10. Kommunen kan dermed etter forskriften verken gi løyve til å legge bekker i rør, eller å legge om bekker.

Statistikk for nydyrking viser at kommunen i løpet av en 10 års periode har godkjent 1 335 dekar, og avslått totalt 111 dekar (omsøkt 1 446 dekar). Hovedsakelig er områder som det ikke er gitt løyve til å nydyrke vassdragsnære områder.

Ved behandling av søknader om nydyrking skal kommunen legge bestemmelsene i Forskrift om rikspolitiske retningslinjer for verna vassdrag til grunn. Disse er bakt inn i kommuneplanens retningslinjer. Retningslinjene gir føringer for forvaltning av vassdragsbeltet. Vassdragsbeltet er delt inn i tre klasser, fra bynære områder hvor forvaltningen er mindre streng, til vassdragsbelter som er uberørte og hvor alle former for inngrep i vassdragsbeltet skal unngås. Vassdragsbeltet er definert til 100 meter.

Kommunen har ved behandling av tre nydyrkingssøknader mot Brådlandselva, Maudalselva og mot Edlandsvatnet, som alle er verna vassdrag, satt vilkår om en 25 meter bred vegetasjonssone som ikke skal opparbeides ved nydyrking. I disse tre sakene frarådet Fylkesmannen omsøkte dyrkingsplaner.

Nydyrkingsforskriften setter krav om minimum 6 meter mot vassdrag. RPR for verna vassdrag har en 100 meters sone som en skal ivareta alt etter vassdragsklasse. Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven) har i §11 følgende bestemmelse: «*Langs bredden av vassdrag med årssikker vannføring skal det opprettholdes et begrenset naturlig vegetasjonsbelte som motvirker avrenning og gir levested for planter og dyr.*» Loven sier videre at «*Grunneieren, tiltakshavere og berørte fagmyndigheter, kan kreve at kommunen fastsetter bredden på beltet.*».

Forskrift for RPR for verna vassdrag gir retningslinjer for vassdragsbeltet, og har definert 3 klasser. Klasse 1 sentrumsnære områder. Forvaltning: unngå inngrep som er til skade for pedagogiske verdier, friluftslivsverdier, herunder fiske og framkommelighet i og langs vannstrengen, eller opplevelsesverdier. Klasse 2: landbruksområder med moderate inngrep i selve vannstrengen, og spredt bebyggelse. Forvaltning: ivareta hovedtrekkene i landskapet, inngrep som endrer forholdene i kantvegetasjonen langs vannstrengen og i de områder som oppfattes som en del av vassdragsnaturen bør unngås. Klasse 3 er områder lite berørt av moderne menneskelig aktivitet, og som derfor har stor opplevelses- og vitenskapelig verdi. Forvaltning: Alle former for omdisponering av arealer i vassdragsbeltet og alle former for inngrep som reduserer vassdragets verdi bør unngås.

Å ha en tilstrekkelig avstand mellom vassdrag og nydyrkede områder er viktige av flere grunner. Til større avstand mellom dyrka jord til vassdrag, til mindre forurensing til vassdrag. Kantsoner fanger opp diffus avrenning av partikler og næringsstoffer til vassdrag. Trær og busker er viktige for å stabilisere kanten mot vassdrag og reduserer faren for utrasing.

Klimaet forventes å bli våtere, varmere og villere. Faren for jorderosjon vil øke, med påfølgende fare for høyere tilførsler av næringsstoff fra landbruk til vannforekomster. Kantsoner har en flomdempende effekt.

Kantsoner er et viktig levested for vilt, fugler og insekter både til lands og til vanns. For eksempel kan det nevnes at bienes viktigste næringsvei gjennom vekstsesongen kan være slike kantsoner. Her finner biene blomster på ulike trær, busker og urter fra vår til høst. Trær og busker tilfører vassdraget planterester som er mat for vannlevende insekter, fisk og krepsdyr. Kantsoner sikrer en grønn korridor og lager en mosaikk i kulturlandskapet.

Bekk i Maudal tilhørende det verna Bjerkreimsvassdraget. Grunneier søkte om nydyrking og ønsket at bekken skulle legges i rør. Det ble gitt løyve til nydyrking, men med vilkår om 10 meter naturlig sone mot bekken

7.2.2 Nydyrking og fornminner.

Gjesdal kommune har registrert 250 fornminnelokaliteter i Riksantikvarens database. Alle kulturminner eldre enn 1537 er automatisk vernet etter kulturminneloven. Riksantikvaren kan etter søknad tillate inngrep i automatisk fredet arkeologisk kulturminne. I Gjesdal kommunes kulturminneplan er det valgt ut 9 større fornminnefelt som skal prioriteres.

Å finne arealer som kan dyrkes opp blir stadig mer krevende. En skal ta hensyn til vassdrag og naturmangfold. Vi har krevende terrengforhold som avgrenser muligheter til videre oppdyrking. Fornminner er ofte å finne på slake områder som er solvendte og tørre. Er det nå på tide å vurdere å frigi områder med mindre enkeltminner? Riksantikvaren har skjema «*Søknad om tillatelse til inngrep i automatisk fredet kulturminne etter Lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50, §8 første ledd.*». Kommunen kan hjelpe grunneier med denne søknadsprosessen.

7.2.3 Fornying av eng

Erfaringsvis er det en del fulldyrka jord og innmarksbeiter som ikke blir utnyttet optimalt. Dette fikk kommunen også erfare etter vinteren 2013. Kommunen behandlet da søknader om erstatning etter vinterskade, og måtte ha informasjon om hvor gammel enga var. Mange hadde fulldyrka jord som ikke var fornyet på 6-7 år. Stedvis ser en dyrka jord med høyt innhold av ugras som høymol. Dette gir dårlige grasavlinger. Fornying av eng er kostbart, og tidkrevende. Smartere drift av eksisterende fulldyrka arealer kan gi større avlinger. Kommunen må stimulere til dette ved hjelp av informasjonsmøter og kurs for bøndene.

7.2.4 Skjøtsel av innmarksbeite

God kvalitet på innmarksbeiter er billig fôr. For at kvaliteten skal være god er det mange parametre som må være optimale: riktig beitepress, pH, drenering og ugrasfritt. Kommunen kan holde informasjonsmøter og kurs i forhold til beitepress, kalking og gjødsling. Kommunen kan ellers ha fokus på kravet om «*vanlig jordbruksproduksjon*» i forbindelse med saksbehandling av søknader om produksjonstilskudd i jordbruket. Forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket setter krav om vanlig jordbruksproduksjon og aktiv drift for at jordbruksareal skal være berettiget areal- og kulturlandskapstilskudd. Landbruksforvaltningen i kommunen har i de siste årene registrert en tendens mot at mer areal enn før ikke oppfyller kravene til god nok drift.

Areal- og kulturlandskapstilskuddet er et betydelig økonomisk virkemiddel og driftstilskudd for landbruket. Av hensyn til dem (de aller fleste) som driver aktivt og f.eks. av hensyn til å unngå ugrassspredning til naboer, bør kommunen prioritere oppfølging av gjeldende krav til drift.

7.2.5 Husdyrgjødsel

Husdyra i Gjesdal kommune produserer en mengde husdyrgjødsel. Forskrift om organisk gjødsel legger føringer for bruk av husdyrgjødsel. Husdyrgjødsel kan bare spres på godkjent spredeareal. Fulldyrka jord er automatisk spredeareal, innmarksbeite og overflatedyrket jord må godkjennes av kommunen før det kan brukes som spredeareal.

Husdyrholdet i Gjesdal kommune per 31.7.2014 og per 1.1.2015 genererte i sum en brutto gjødseldyrenheter (GDE) på 6 687, dvs et spredearealbehov på 26 747 dekar. Det er da ikke

foretatt reduksjon for beitepraksis.

I Gjesdal kommune er det 17 731 dekar dyrka jord. Kommunen har godkjent omtrent 8 031 dekar innmarksbeite til spredeareal (dette er omregnet). Summerer vi antall dekar fulldyrka jord og antall dekar godkjent innmarksbeite til spredeareal, får vi et samlet spredeareal i Gjesdal kommune på omtrent 25 762 dekar.

Det kan i teorien godkjennes mer innmarksbeiter til spredeareal i Gjesdal kommune. Om en sier at halvparten av innmarksbeitearealet på totalt 38 048 dekar blir godkjent til spredeareal vil dette utgjøre ca. 19 024 dekar. Ved godkjenning av innmarksbeiter til å spre husdyrgjødsel på, må kommunene bruke Fylkesmannen i Rogaland sin håndbok «*Håndbok for godkjenning av beite som spredeareal*». Arealet må avgrenses mot vassdrag. Det må reduseres for stein, og en må gjøre om til fulldyrka jord ved å dele på faktor 1,5. La oss si at det er gjennomsnittlig 8 % stein på beiten, så blir totalt antall dekar spredeareal på innmarksbeite ca. 11 700 dekar. Ca. 3 669 dekar mer enn status i dag. Dette regneeksempelet viser nødvendigheten av innmarksbeiter som spredeareal. Og for å komme til innmarksbeiter med gjødslingsutstyr må det nødvendigvis bygges landbruksveier.

Dersom Gjesdal kommune skal være med på å nå målet om minimum 20 % mer matproduksjon innen 2030, må eksisterende innmarksbeiter holdes vedlike, og mer utmark bør oppkultiveres til innmarksbeiter og godkjennes som spredeareal. Flere landbruksveier må bygges for at husdyr lettere kan komme til beiter, og for at en lettere kan komme til å spre husdyrgjødsel på beite.

7.2.6 Husdyr og rovdyr på beite

For å unngå smittepress og sykdom er det godt for lam å komme tidlig ut på vårbeite. I Gjesdal er det en del rev. Mange erfarer å miste mange lam til reven tidlig om våren. Tap av lam kan bli betydelig økonomisk tak for bonden. For å begrense revestammen har Gjesdal kommune i lang tid hatt skuddpremie på rev. Gjesdal kommune ønsker å legge til rette for at sauene kan bruke beiten tidlig om våren. Vi ser at skuddpremie på rev fører til en viss jakt på reven.

MÅL:

Kommunen skal legge til rette for å øke grovfôrproduksjonen, slik at vi kan nå nasjonalt mål om 20 % mer matproduksjon på en miljømessig bærekraftig måte.

Kommunen skal legge til rette for å øke grovfôrproduksjonen/opptaket ved bedre utnyttelse og bruk av fulldyrka jord, innmarksbeite og utmarksbeiter.

Kommunen skal arbeide aktivt for å bekjempe ugrasspredning, og selv gå foran som et godt eksempel.

Kommunen skal legge til rette for at husdyr skal kunne bruke beiter uten at det blir konflikt i forhold til rovdyr.

Strategi:

1. Fortsatt positiv holdning til nydyrking der det ikke er til ulempe for biologisk mangfold og nærhet til vassdrag. Kommunen er positiv til at det kan søkes Riksantikvaren om dispensasjon til å fjerne enkelte fornminner. Avstanden mot vassdrag bør være 6 meter ved årsikker vannføring og 2 meter ved ikke årsikker vannføring.
2. Lokalisere oppdyrkede områder som er vassjuke og som kan bli bedre ved jordforbedringstiltak (f.eks. deponering av jordmasser).
3. Stimulere til hyppigere fornying av eng til min. hvert 5. år. Henvise til NLR. Informasjonsmøter, m.m.
4. Informere om og stimulere til nygrøfting av tidligere grøftet areal.
5. Ved 5 % kontroll av søknader om produksjonstilskudd skal ugrasbekjempelse være del av risikobasert uttrekk.
6. Opprettholde skuddpremie på rev. Samarbeide med SNO om spor. Hjelp til med søknader om rovviltskader.

Myrtistel på innmarksbeite er et problem. Enkelte bønder bruker gjerne 80 arbeidstimer i løpet av en sommer for å bekjempe slikt ugras. Andre bryr seg ikke.

8 Lokal matproduksjonen og produksjon av andre ressurser og tjenester

Melding til Stortinget nr 31 «*Garden som ressurs- marknaden som mål*» omhandler vekst og grunderskap innen landbruksbaserte næringer. Stortingsmeldingen viser til undersøkelsen Bygdeforskning har utført «*Trender i norsk jordbruk*» som viser at 52 prosent av de spurte oppgir at de driver med en eller annen form for tilleggsnæring med utgangspunkt i gården sine ressurser. Næringsgreina leiekjøring er mest utbredt (25 %), deretter utleie av jakt- og fiske (19,5 %) og vedproduksjon og biobrensel (19,5 %). Ca. 9 % driver med reiselivs- og opplevingsrelaterte aktiviteter. 6 % driver med lokalmat og servering og 4,7 % tilbyr Inn på tunet-relaterte tjenester.

I meldingen leser en blant annet: «*Det er eit vekstpotensial i marknaden for lokalmat og drikke. Det er difor ein ambisjon at samla omsetnad av slike produkt skal vekse frå dagens 3,5 mrd. kroner gjennom daglegvarehandelen til om lag 10 mrd. kroner til saman frå alle omsetnadskanalar innan 2025.*»

I Regionalplan for landbruk i Rogaland er det satt følgende mål: «*Inn på tunet*» (IPT) skal vere ein naturleg del av eit variert og kvalitetssikra tenestetilbod i kommunane (samt innan aktuelle fylkesetatar) og samstundes medverke til auka næringsutvikling i landbruket.». Videre er det satt mål om «*Auke produksjonen og produktmangfaldet av lokale matspesialitetar*».

8.1 Korteist mat

Korteist mat er lokal mat, mat som er produsert i nærheten av forbruker. Dette har mange miljøfordeler og nærhet til produksjonsstedet gir større bevissthet i befolkningen om det lokale miljøet. Salg av korteist mat rett fra produksjonssted knytter bonden og menigmann sterkere sammen. I Gjesdal har vi en gårdsbutikk Søya. I tillegg har vi en saft- og syltetøyprodusent i Frafjord. Nordåsen gård på Nordåsen driver med salg av kjøtt av storfe, sau og gris via facebook.

Stortingsmelding «*Velkommen til bords*» har mål om å øke mengden økologisk mat, men det er liten interesse for å drive økologisk i Gjesdal kommune. Skjerabakken gård på Berge er den første gården i Gjesdal som har lagt om til økologisk drift. Skjerabakken har direkte salg av kjøtt fra storfe, sau, gris og gås.

8.2 Integrering, Inn på tunet og grønn omsorg

«*Inn på tunet*» (IPT) blir i dag brukt som en fellesbetegnelse for tilrettelagte tenestetilbud fra landbruket til oppvekst-, helse/omsorg-, sosial- arbeids- og velferdssektorens. «*Grønn omsorg*» er også brukt som begrep for IPT. «*Grønt arbeid*» er videre tatt i bruk av NAV som definisjon på tilrettelagte arbeidstilbud på gård. Landbruket har miljøkvaliteter, ressurser og kompetanse som bør komme bedre til nytte for storsamfunnet, samtidig som dette kan føre til ny inntjening og arbeidsplasser innen landbruksnæringen. Bonden og ektefellen har ofte utdanning ved siden av landbrukskompetansen, som f.eks sykepleier eller lærerutdannet. Disse kan f.eks ta imot ulike brukergrupper hjem til gården. Dette kan være elever som sliter på skolen, arbeidstrening, attføring, rus, utviklingshemmede, demens o.l.

Gjesdal kommune kjøper per i dag ikke denne tjenesten av noen jordbruksforetak, men vi opplever at det er etterspørsel fra aktive jordbruksforetak om å ville starte opp med dette. Det er ikke ønskelig at «Inn på tunet» skal gå ut over matproduksjonen på store veldrevne bruk.

Integrering av flyktninger vil også kunne tenkes å være et område som blir styrket gjennom dette arbeidet. Det tenkes da først og fremst på den gjensidige nytten som kan oppnås ved at deltakere i introduksjonsprogrammet i enda større omfang kan få språkpraksis og arbeidstrening innen landbruket.

8.3 Gårdstilknyttet næringsvirksomhet

I plan- og bygningsloven leser en om «gårdstilknyttet næringsvirksomhet». Dette er virksomhet som er basert på gårdens ressursgrunnlag. Det er en forutsetning at gårdstilknyttet næringsvirksomhet kommer som et tillegg og supplement til en igangværende gårdsdrift, og at det er den ordinære driften som er hovedvirksomheten på arealet/eiendommen.

Med gårdstilknyttet næringsvirksomhet menes følgelig næringsvirksomhet som drives på den enkelte gård, og er basert på gårdens ordinære ressursgrunnlag som driftsenhet. Veileder «Garden som ressurs» skal fortsatt gjelde ved vurdering om hva som er gårdstilknyttet næringsvirksomhet.

I Gjesdal kommune har vi flere foretak som driver tilleggsnæring i form av f.eks maskinstasjoner, og hytteutleie. Andre eksempler på hva som inngår i denne benevnelsen er vindkraftverk/gårdsturbiner og vannkraft. Både vindkraft og vannkraft kan bli gode tilleggsnæringer for landbruket.

Ved vurdering av tiltak innen gårdstilknyttet næringsvirksomhet må jordvern og hensyn til aktiv landbruksdrift komme først. Hensynet til eierinteresser må vike der disse kan komme i konflikt med hovedhensynet.

I Gjesdal kommune er det 2 mikrokraftverk, 4 minikraftverk og 4 småkraftverk. Rogaland Fylkeskommune har utarbeidet strategidokument for små vannkraftverk i Rogaland 2014 – 2020 som gir mål og føringer for videre utvikling av småkraftverk i Rogaland. Dokumentet sier lite om nye aktuelle lokaliteter i Gjesdal. NVE konsesjonsbehandler søknader om små vannkraftverk opp til 10 MW og gjør endelig vedtak etter vannressursloven. Fylkeskommunen har myndighet til å fatte vedtak om konsesjon for mini og mikrokraftverk opp til 1 MW utenfor verna vassdrag. Dersom NVE gis konsesjonsfritak etter vannressursloven, er det kommunene som sluttbehandler sakene i henhold til plan- og bygningsloven.

Mål:

Kommunen ønsker å legge til rette for å øke matproduksjonen med basis i lokale ressurser.

Kommunen vil legge til rette for å øke andelen økologisk produksjon i Gjesdal kommune.

Kommunen ønsker at «Inn på tunet» (IPT) og integrering av flyktninger kan være en naturlig del av et variert og kvalitetssikret tjenestetilbud i Gjesdal, og samtidig bidra til økt næringsutvikling for landbruket.

Kommunen er positiv til gårdstilknyttet næringsvirksomhet dersom virksomheten ikke går ut over hensynet til tap av produksjonsarealer og ikke fører til ulempe for aktiv landbruksdrift i området.

Kommunen er positiv til små vannkraftverk som ikke fører til tap av naturmangfold.

Strategi:

1. Positiv holdning til lokal foredling og økt fokus på bruk av «kortreist mat». Reklamere for, bruke og synliggjøre kommunens lokale matprodusenter.
2. Informere om Norsk landbruksrådgiving som gir gratis førsteråd m.m.
3. Gjesdal kommune implementerer IPT i egne systemer for integrering og inkludering gjennom metoden arbeidslag.
Det inngås avtale om arbeidspraksis for flyktninger mellom Gjesdal kommune og Inn på tunet godkjente gårdsbruk.
4. Formidle kommunens standpunkt om vannkraft.

Kortreist mat, men fortsatt levende. Aberdeen Angus og Hereford på utmarksbeite på Giljastølen.

9 Beredskap

Regionalplan for landbruk i Rogaland har satt følgende mål om beredskap: «*Gjøre samfunnet generelt og landbruket spesielt i stand til å håndtere ulike krisesituasjoner.*» Kommunene har blitt ansvarliggjort ved å oppfordre til å ha alternative strømkilder (aggregat), samt se til at det er brannvarslingsanlegg på gårdene. Kommunens risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS) inneholder blant annet vurdering av sannsynlighet for, og konsekvenser av dyre- og planterisikoer. Det er også sett på andre forhold som kan berøre landbruket. Her nevnes bortfall av elektrisitet, vannforurensning, ras og flom.

Kommunens beredskapsplan sier noe om hvordan vi skal håndtere uønskede hendelser. Beredskapsplanen har spesielt fokus på hendelser som kan medføre tap av menneskeliv eller store kommunale verdier. Fokuset er ikke så stort når det gjelder privat verdi, selv om konsekvensen kan være stor for den/de det gjelder. Vi må se på tiltak for å sikre både strømforsyning, vannforsyning og kommunikasjon når uværet rammer. Referansegruppen pekte på at beredskap kan være problematisk i forhold til bruk av traktor på fylkesveg til annet enn landbruk. Dette kan føre til at bonden som hjelper til i en nødsituasjon sitter igjen med skyld og erstatningsansvar. Det trengs opplæring og organisering i forbindelse med dette.

9.1 Brann og elektrisitet.

Landbruket har et selvstendig ansvar for å sikre beredskapen i egen virksomhet, og for mange husdyrprodusenter med stort driftsomfang er det nødvendig å sikre seg egen nødstrøm. Er for eksempel vannforsyning et problem? Har kommunen pumpestasjoner som kan bryte sammen ved strømbryt? Det har vi på Skurve, Ålgård, Gilja og Oltedal. Kommunen har en mobil generator som kan settes i gang dersom det blir langvarig strømbryt.

Det er forskjell på en ønsket brann og en uønsket brann. Kommunen ønsker å stimulere til å brenne heiområder som er kartlagte naturtyper kystlynghei. Se kap 6.5. Slike ønskede branner må planlegges godt og avtales med brannvesenet. Suldal kommune har i sin beredskapsplan laget en liste over bønder som har utstyr som kan benyttes ved større branttilfeller. Det er også laget liste over hvem som disponerer generatorer. Vi bør kartlegge: Hvem har hvilket utstyr? F.eks. gjødselkanoner, snøskuter m.m. Hva bør kjøpes inn for å komplementere nødvendig utstyr ?

9.2 Vassdrag

Klimaet blir våtere og villere, og vi vil oppleve at vassdrag oftere flommer over. Det er ifølge NVE grunneier som har ansvar for sin eiendom, også for vassdrag.

Vassdrag er i stadig endring. Erosjon og massetransport av stein, grus og sand vil endre på vannets løp og strømningsretning. I store flommer vil det kunne bli til dels store endringer. Erosjon et sted i vassdraget vil kunne føre til tilsvarende oppbygging av løsmasser på rolige/ mindre strømutsatte steder andre steder i vassdraget. Vannressursloven § 12 gir hjemmel for å rydde opp etter skader, uten en formell behandling etter vannressursloven. Likevel må man

være klar over øvrig lovverk mht naturmangfold, lov om laks og innlandsfiske med tilhørende forskrift om fysiske tiltak i vassdrag.

NVE har tidligere bidratt betydelig til sikringstiltak langs landbruksarealer og andre ubebygde områder i blant annet Byrkjedal og på Brådland. De siste 15-20 årene har det blitt mer og mer vridning mot sikring av liv, helse og store verdier, jfr. Odda, Egersund, Moi mfl. Tiltak langs vassdrag der hus og hjem ikke er direkte truet vil ikke nå opp i prioriteringer og vil ikke få bistand fra NVE. Naturskade på eiendom skal håndteres via Statens Landbruksforvaltning.

I enkelte kommuner har kommunene og grunneiere gått sammen for å rydde opp etter skadene, og fått til et spleiselag. Nærmeste eksempel er Lund kommune. Kommunen har i følge NVE i utgangspunktet ikke noe ansvar for å bidra til gjenoppbygging/tilbakeføring. For områder der kommunen mener det er fare for at hus og andre bygg av stor verdi er direkte truet, kan kommunen søke NVE om bistand til utredning og gjennomføring av sikringstiltak. Om det blir et prioritert tiltak avhenger av hvilke verdier som er truet i forhold til kostnader ved tiltaket. NVE vil legge til grunn kost-/nytteanalyser for all prioritering, og Norge blir sett under ett.

Det er i utgangspunktet kommunene som kan søke om bistand via NVE. Dersom grunneiere eller andre ønsker bistand, må søknad sendes via kommunen, og kommunen må uttale seg til søknaden før den oversendes NVE. NVE kan gi bistand til å utrede fare, planlegge og gjennomføre sikringstiltak. NVE prioriterer tiltak som har høyest samfunnsmessig nytte i forhold til kostnadene og der det kan være fare for liv og helse. Kommuner og utbyggere har ansvaret for nødvendig sikring av ny boligbygging. Kommunen må ved ulykker og uvær også ta med i sin sårbarhets- og risikovurderinger at det i tillegg til liv og helse for innbyggere også er store mengder husdyr som kan rammes. Eksempelvis må det også tenkes på fremkommelighet for nødslakt, dyrlege, melkebil m.m ved stengte veier.

9.3 Internett og mobiltjeneste

Bredbånd og telefoni er dårlig utbygd utenfor tettbygde områder i kommunen. Landbruket er blitt avhengig av internett, e-post og mobiltelefon. Tilgangen til bredbånd og mobilnett må oppgraderes for at næringen f.eks. skal kunne gjennomføre enkle arbeidsoppgaver som å lese post fra det offentlige, søke tilskudd via internett, eller kunne nå hjelp i nødssituasjoner. Mattilsynet har krav om at brannvarslingsanlegg skal kobles til mobiltelefon slik at bonden mottar varsling som sms ved brann. Vi har fått vite fra gårdbrukere om at det er dårlig internettilforbindelse og mobildekning i flere steder i kommunen. Mobiltelefonnettet er sårbart ved strømbrytning. Kommunen er gjort oppmerksom på at batteripakker til mobilmaster er beregnet til å vare en time etter strømbrytning. Etter en time vil mobiltelefoner være uten forbindelse. Er landbruksnæringen forberedt på slike brytninger?

9.4 Dyre- og plantehelse

Det er Mattilsynet som er førsteinstans i en beredskapssituasjon knyttet til dyre- og plantesykdommer. Kommunen har i samarbeid med Time kommune og Mattilsynet utarbeidet en ROS analyse for smittsomme dyresykdommer. Utgangspunktet var utbrudd av munn- og klovsyke (MKS). Mattilsynet signaliserte at kommunen bør definere områder på kart hvor det ikke kan graves ned dyrekadaver ved eventuell MKS, fugleinfluenza eller lignende sykdommer. Mattilsynet mener nedgraving er bedre enn brenning.

Mål:

Kommunen vil styrke beredskapen i forhold til uønsket brann.

Kommunen vil klargjøre ansvarsforholdet knyttet til vassdrag.

Kommunen må integrere landbruket aktivt i det kommunale beredskapsarbeidet.

Kommunen vil jobbe for at at mobilitet, internett, mobildekning og Dab+ må styrkes på bygda

Strategi:

1. Samarbeide med næringen for å utnytte transport- og pumpekapasitet ved brann. Kartlegge ubrukte siloer/sisterner som kan brukes som vannreservoar i områder der vanntilgangen kan være kritisk ved brann.
2. Kartlegge utstyr som landbruksnæringen kan hjelpe til med i tilfelle behov.
3. Oppfordre til å ha alternative strømkilder (aggregat), samt se til at det er brannvarslingssystem på gården.
4. Initiere dialogmøter med grunneiere og NVE og andre myndigheter for bedre å håndtere fremtidige flomsituasjoner.
5. Lokalisere områder som ikke kan brukes som deponi for dyr med farlige sykdommer.
6. Årlige dialogmøter mellom kommune og Mattilsynet og samarbeid med landbruksnæringa, m.fl. for å hindre spredning av plante- og dyresykdommer.

Figur 2 Fra vinteren 2017 da en lyngbrann på Sikvaland - Holmaholen var kommet noe ut av kontroll. Betydelige ressurser ble satt inn for å slukke brannen, men brannen utgjorde ikke noen trussel mot verdier. Brannen var positiv for skjøtsel av utmarksbeite og nasjonalt viktig kystlynghei.

10 Friluftsliv, tilgang til natur- og kulturlandskap for alle

Regionalplan for landbruk i Rogaland har følgende mål: «Gjere det mogleg å oppleve landbruket sitt kulturlandskap og verdifulle element i landskapet»

Landbruket sitt kulturlandskap er et kollektivt miljøgode som er viktig for kommunens innbyggere. Det gir trivsel, opplevelser, lokal identitet og anledning til et aktivt friluftsliv. Gåtturer gjennom jordbrukslandskapet gir gode opplevelser og er verdifulle både i et folkehelseperspektiv og for befolkningen sin opplevelse av jordbruket.

Stavanger turistforening og Jæren friluftsråd har lagt til rette for friluftsliv og merka turløyper mange steder rundt i kommunen. I tillegg er det turstier som er tilrettelagt av den enkelte bonde. Miljøservice har laget merkepåler som bonden kan hente gratis. I tillegg bestiller kommunen gjerdeklyvere og nå hundeluker via Fylkesmannen i Rogaland.

Gjennom tilskuddsordningen Regionalt Miljøprogram kan det søkes årlige tilskudd til vedlikehold av ferdselsårer i jordbrukslandskapet. Det er da krav om at disse turløypene skal være merket i terreng, og at de er tegnet inn på et offentlig kjent turkart. Mange grunneiere har åpnet opp innmarken sin og lagt til rette for ferdsel. Hele 35 foretak søkte i 2015 om tilskudd til å vedlikeholde ferdselsårer i jordbrukslandskapet.

Gjesdal kommune bør sette i gang et prosjekt hvor vi synliggjør turstiene bedre ved å utarbeide et kart hvor alle turstitraseer er tegnet inn, samt utarbeide skilt som kan brukes i terrenget.

Det er årlig tilbakemeldinger om løse hunder som jager husdyr, og om husdyr som blir skadet og dør. I Gjesdal kommune sin politivedtekt er det innført båndtvang fra 1.4 - 31.10 over hele kommunen, og båndtvang på innmark hele året.

Andre utfordringer er blant annet at turgåere ødelegger og klipper opp nettinggjerder med tang. Lukking og åpning av grunder kan også medføre ulemper og konflikter. Informasjon er viktig.

Mål:

Gjesdal kommune skal tilrettelegge for friluftsliv i samarbeid med landbruksnæringen.

Strategi:

1. Gjøre turstier i jordbruket sitt kulturlandskap mer kjent for allmennheten. Lage et kart over alle turstier som har fått tilskudd gjennom Regionalt miljøprogram. Følgje opp kravene til merking, vedlikehold og parkeringsmuligheter for alle turstier som får offentlig støtte.
2. Sørge for oppdaterte og tilgjengelige kart over turområder/turstier på kommunen sine nettsider og evt. annet informasjonsmateriell.
3. Informasjon om båndtvang til innbyggerne. Dialog med politiet om oppfølging av båndtvangen i politivedtekten.
4. Hindre at gjerder blir ødelagt ved å informere om gjerdeklyvere og hundeluker.

11 Vedlegg

11.1 Strategi for spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

11.2 Strategi for Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Strategi for Gjesdal kommune 2018 – 2021

Vedtatt av kommunestyret 5.2.2018

Bakgrunn

Hovedformålet med denne strategien er å stimulere aktive landbruksforetak som søker om produksjonstilskudd og avløsertilskudd til en *ekstra innsats ut over den daglige driften* på tiltak innen kulturlandskap og forurensning.

Gjennom denne SMIL strategien vil kommunen være med på å ta vare på jordbrukets kulturlandskap i tråd med nasjonale og regionale føringer for landbrukspolitikken. Ivaretagelse av kulturlandskapet ut over normal landbruksproduksjon og å redusere forurensning etter vannforskriften er fremhevet som sentrale satsingsområder.

Regelverk

Utarbeidelse av strategien og tilskuddsordninger er hjemlet i «*Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket*» §§ 1 og 8. Kommunen har rettlednings- og tilretteleggingsansvar og er vedtaksmyndighet for alle søknader om SMIL tilskudd. Fylkesmannen har blant annet ansvar for å legge til rette for at kommunene har gode rutiner i sin saksbehandling, behandler søknader om dispensasjon og er klageinstans på kommunale vedtak.

Følgende lovverk gjelder:

- Jordloven
- Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbruket.
- Rundskriv 2017 - 13 Kommentarer til forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket.

I rundskriv 2015 -17 tilhørende SMIL forskriften står det i kap.5.2.4

«Særskilte bygningsmessige miljøtiltak i eller i tilknytning til eksisterende driftsbygning eller driftsopplegg. Ved vurdering av søknader som gjelder bygningstekniske tiltak må det skilles mellom vanlig jordbruksdrift og hva som kan betraktes som spesielle tiltak, og som det kan gis tilskudd til etter denne forskriften. Aktuelle tiltak kan være høytørkeanlegg for produksjon av høy på erosjonsutsatt areal og oppsamlingsanlegg for avløp fra veksthus. Det kan også være aktuelt med tiltak for å redusere eller hindre avrenning fra husdyrgjødsel i utekveer og samleplasser for beitedyr, avrenning fra rundballer, tiltak for å hindre gasstap, luktplager, mm. Det bør imidlertid være tiltak med tilknytning til eksisterende driftsbygning eller driftsopplegg. Ved oppstart/nyetablering skal nødvendige miljøhensyn ivaretas.»

Videre leser en i forskriftens kap 5.2 Forurensningstiltak:

«Det kan gis tilskudd til tiltak som reduserer risikoen for erosjon på jordbruksarealer og i vannløp, som reduserer avrenning av næringsstoffer fra jordbruksarealer eller som reduserer forurensende utslipp fra jordbruket til jord, luft og vann. Forskriften omfatter bl.a. følgende tiltak:

- *utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg, herunder graving av åpne kanaler til erstatning for eksisterende lukka avløp.*
- *fangdammer, andre økologiske rensetiltak og miljøplantinger.*
- *tiltak som reduserer risiko for tap av plantevernmidler.*
- *legge om fra drift med åpen åker til mer miljøvennlig og ekstensiv planteproduksjon på spesielt erosjonsutsatte arealer.*
- *særskilte bygningsmessige miljøtiltak i eller i tilknytning til eksisterende driftsbygning eller driftsopplegg»*

Overordnede føringer

- Regionalplan for landbruk i Rogaland (2011).
- Kommuneplan for Gjesdal kommune (2015-2027).
- Landbruksplan for Gjesdal kommune (2018-2021)
- Kulturminneplan for Gjesdal kommune (2012-2020)
- Forvaltningsplan for Setesdal Vesthei og Ryfylkeheiane landskapsvernområde.
- SEFRAK-registeret (landsdekkende register over eldre bygninger og andre kulturminne).
- Meld. St. 9 Landbruks- og matpolitikken.
- Meld. St. 14 Natur for livet.
- Askeladden (kulturminnedatabase).
- Naturbasen (Miljødirektoratet).
- Temakartportalen .

Prosessen

Strategien er en del av landbruksplanen. Det har ved utarbeidelse av landbruksplanen vært gjennomført møter med referansegruppe som har vært styret i bondelaget og et dialogmøte med alle jordbruksforetak i kommunen. Tiltaksstrategien gjelder for 4 år.

Fakta om jordbruket, kulturlandskapet og vannforekomster i kommunen

Kort om landbruket i Gjesdal kommune:

- 150 foretak søker produksjonstilskudd i Gjesdal kommune.
- Hovedproduksjoner i kommunen er melk, storfe og sau, men kommunen har også fjørfe-, svin- og pelsprodusenter.
- Gjesdal kommune har et jordbruksareal på ca. 56 000 dekar (10 % av landarealet).
- Særpreget: Landbruket er tradisjonelt preget av grovfôrbasert produksjon med beitedyr. Nedgangen i beitedyr truer det tradisjonelle åpne landskapet med gjengroing. Dette har spesielt gått ut over de svært verdifulle kystlyngheiområdene som Gjesdal har mye av.
- utfordringer: Gjengroing av kulturlandskap og vannforekomster med moderat til dårlig vannkvalitet.

Mål og tiltak for kulturlandskapet og vannforekomster

1 Kulturlandskap:

1.1 Skjøtsel av viktige Naturtyper

Viktige naturtyper og biologisk mangfold er kartlagt i Gjesdal kommune av både Ambio, Ecofact og Fylkesmannen i Rogaland ved flere anledninger. I vårt område er særlig kystlynghei en karakteristisk og svært verdifull naturtype som det må gjøres tiltak for å ta vare på. Tilskudd gjennom SMIL er svært viktig for å få ryddet kystlynghei som er i ferd med å gro igjen, og det har de siste åra vært flere prosjekt i kommunen for å restaurere kystlynghei med støtte fra SMIL.

Slik støtte kan for eksempel gis til rydding, brenning, gjerde, utarbeidelse av skjøtelsesplan eller til kurs i lyngbrenning. Støtte blir gitt som engangstilskudd. Her blir kartlagte arealer med verdiklasse A, B eller C i Naturbasen prioriterte. Ved tildeling av tilskudd til tiltak som skjøtsel av biologisk mangfold og skjøtsel av gammel kulturmark må det settes opp en skjøtelsesplan som beskriver tiltaket og målene for arbeidet som skal gjøres. Slik skjøtelsesplan skal være utformet av egnet faginnstans. Ny plan kan gis 100% støtte.

Lynghei bør brennes når lyngplantene har blyanttykke greiner, eller ved 15 års mellomrom. For å få til kontrollerbar lyngbrenning og unngå skogbrann, må det sikres at ikke uønsket antennelse og spredning skjer: Områdets ytterpunkter og andre utsatte områder må sikres ved å fjerne vegetasjon og lage branngater. En bør unngå at røyken blir til sjenanse for nærliggende boliger.

For å ta vare på biologisk mangfold i kystlyngheia bør det ikke brennes større flater enn 100 dekar, eller maksimalt 300 dekar over en 3 årsperiode. Det må stilles andre nødvendige vilkår i forhold til løyvet. Det må stilles andre nødvendige vilkår i forhold til løyvet.

For rydding av treoppslag og einerkratt i kartlagte naturtyper eller i verna områder brukes følgende tidsmal for å kunne estimere et kostnadsoverslag:

Aktivitet	Timer /dekar
Rydde lett tilgrodd terreng: hogge einerkratt og bjørketreoppslag, og rydde i hauger. Vegetasjonsdekningsgrad ca 0-20%	1 time / dekar
Rydde lett tilgrodd terreng: hogge einerkratt og bjørketreoppslag, og rydde i hauger. Vegetasjonsdekningsgrad ca 20-70%	5 timer / dekar
Rydde tett tilgrodd terreng: hogge einerkratt og bjørketreoppslag, og rydde i hauger. Vegetasjonsdekningsgrad 70-100%.	10 timer / dekar
Brenne kystlynghei	0,75 timer/dekar

Dersom det brukes innleid hjelp som f.eks. brannmannskap eller andre profesjonelle, kan kostnadsgrunnlag fra disse brukes.

1.2 Kulturminner:

Fornminner (kulturminner eldre enn 1537) er det mange av i Gjesdal kommune. Noen områder er lite tilgjengelige for allmennheten. Slike områder kan en tilrettelegge for ferdsel og informasjon. Det er viktig at fornminner blir skjettet på rett måte slik at de blir ivaretatt.

Kulturminneplanen har pekt ut 9 større fornminnefelt som kommunen ønsker å prioritere:

Ravndal, Røyseland, Homsland, Øygarden, Kjerheiberget, Fodnabergheia, Moen, Frøyland og Lindland. Aktuelle tiltak en kan løyve SMIL midler til kan være:

- Kyndig rydding av samtlige fornminnefelt
- Skilte samtlige fornminnefelt
- Utarbeide skjøtselplan for samtlige fornminnefelt i samråd med grunneiere
- Opparbeide og merke parkeringsplass i nærheten av Øygarden
- Merke parkeringsplass på Røyseland, Homsland, Kjerheiberget, Fodnabergheia, Moen, Frøyland og Lindland.

Nyere tids kulturminner i kommunen er vist i Kulturminneplan for Gjesdal kommune (2012-2020). Tiltak som er tatt med i kulturminneplan og er klassifisert som SEFRAK A eller B har prioritet ved tildeling av midler, men andre tiltak kan også være aktuelle å støtte.

Kulturminneplanen har følgende mål: «Ta vare på samtlige SEFRAK A, et utvalg SEFRAK B og andre verneverdige bygg.» Tiltak for å nå dette måle er:

- *Etablere kommunal støtteordning for eiere av verneverdige bygg.*
- *Vurdere å unnta eiendomsskatt for verneverdige bygg.*
- *Gi eiere profesjonell veiledning i vedlikehold og restaurering.*
- *Registrere og evaluere bygninger fra 1900 til 1950.*
- *Ha oversikt over og informere eiere om eksterne støtteordninger og bidra i søknadsprosesser.*
- *Utvikle saksbehandlingsprosedyre for søknader som gjelder tiltak på A og B bygg og andre viktige kulturminner.*
- *Vurdere regulering av spesielt verneverdige bygninger til hensynssoner ved neste rullering av kommuneplanen.*
- *Gjennomføre ny evaluering av SEFRAK bygg før 1900.*
- *Jobbe for at verneverdige bygninger har et vedlikeholdsprogram*

Ved tildeling av SMIL midler til bygninger vist i kulturminneplanen må det settes følgende vilkår:

- Skift så lite som mulig
- Bevar konstruksjonsmåter
- Bruk god materialkvalitet
- Bruk høvlet panel
- Behold originale vinduer
- Bruk riktig belistning
- Bruk tradisjonell taktekking

Fra 2016 gis det ikke tilskudd til bygninger som er fredet etter lov om kulturminner.

Kulturminner er mer enn bygninger. De omfatter også mindre konstruksjoner og anlegg, for eksempel bruer, dammer, innretninger for næringsdrift. Smier, bakstehus og for eksempel potetkjellere er kulturelementer som det er registrert mange av i Gjesdal. Det åpnes for SMIL - tildeling til istandsetting av disse. Istandsetting av kulturminne kan støttes med inntil 50 % av godkjent kostnadsoverslag. Maksimalt kr 75 000 til enkelt prosjekt. Kun ett tilskudd per bygg. Arbeidet må gjøres i samråd med kulturminnemyndighet.

Bygninger: For bygninger gjelder ordningen bare utvendige tiltak. Det er her bare mulig å gi støtte til utvendig vedlikehold, vinduer og dører. Oppbygging av næringsvirksomhet blir ikke støttet. Normalt vedlikehold av bygninger som er i bruk, blir ikke støttet. Ved vedlikehold kan

merkostnader med å tilbakeføre bygningen til opphavelig utseende støttes. Rogaland fylkeskommune skal involveres i prosessen og vilkår satt av dem skal etterfølges.

1.3 Steingjerder:

Det kan gis støtte til å restaurere gamle steingjerder. Steingjerder som er visuelt viktige element i landskapet har prioritet. Det kan ikke gis støtte til nye steingjerder og steingjerder rundt tun vil normalt heller ikke kunne få støtte.

Veiledende kostnadsgrunnlag: 1 500 kr/ løpemeter. Vilkår om 30 cm fundament (gardfar), ikke større stein enn 500 liter / 0,5 m³. Normal høyde 80 – 120 cm.

2 Forurensningstiltak:

2.1 Renseparker / fangdammer:

Miljøtiltak - næringsinnhold i vassdrag må reduseres. Vassdrag som i nettsiden «vann - nett saksbehandler» er vist med økologisk tilstand moderat eller dårligere skal prioriteres. Det er bygget en del rensedamper i kommunen, men det er behov for flere. Ved prioriteringer blir det lagt vekt på kostnadseffektivitet (kg fosfor rensed) og plassering. Plassering som favner større områder med hovedsakelig fulldyrka areal, har første prioritet. Nedbørsfelt må likevel ikke være for store. Plan må være utarbeidet av egnet foretak. Etablering av dammer for å øke biologisk mangfold blir prioritert i område med mye fulldyrka areal.

Rensedamper, dammer for biologisk mangfold og fangvoller kan støttes med inntil 70% av godkjent kostnadsoverslag.

Åpning av lukkede kanaler/ grøfter har en positiv effekt blant annet med hensyn til biologisk mangfold og økt mulighet for rensing av næringsstoff og partikler i avrenning fra landbruket. I søknader om støtte til å åpne lukkede kanaler, skal området som drenerer til vassdrag med prioriteres.

Søknader om tilskudd for å etablere rensedamper krever tillatelse etter forskrift om fysiske tiltak i vassdrag. For anadrome strekninger er Fylkesmannen i Rogaland myndighet. For andre vassdrag er Rogaland fylkeskommune myndighet.

2.2 Spesielle bygningsmessige miljøtiltak i eller i tilknytning til eksisterende driftsbygning eller driftsopplegg:

I rundskriv 2017-3 leser en blant annet følgende: «Det kan også være aktuelt med tiltak for å redusere eller hindre avrenning fra husdyrgjødsel i utekveer og samleplasser for beitedyr, avrenning fra rundballer, tiltak for å hindre gasstap, luktplager, mm. Det bør imidlertid være tiltak med tilknytning til eksisterende driftsbygning eller driftsopplegg.»

Lagerplass for grasballer:

Plassering av grasballer langs vassdrag er en velkjent utfordring i Gjesdal kommune. Grasballer er ikke helt tette og lekker silosaft. Silosaft kan føre til oksygensvikt, og eutrofiering av vassdragene. Opparbeidelse av lagerplass for rundballer i tilknytning til eksisterende driftsbygning, som ikke fører til forurensing av silosaft vil prioriteres. Vær obs på drenerør m.m. Støtte gis opp til maksimalt kr 20 000.

Tak til gjødselkummer:

Det er i dag ikke krav til å ha tak over gjødselkummer. Bygging av tak, eller tetting ved bruk av duk vil redusere tap av klimagasser til luft og øke lagerkapasiteten betraktelig. Enkelte steder i kommunen, f.eks på Søyland, er det dokumentert en årsnedbør på 2 600 mm. For

en rundkumme med en høyde på 5 meter utgjør dette halve lagerkapasiteten. Det er fornuftig å tilsette vann i gjødsla for å øke virkningsgraden av nitrogen. Løsninger som enkelt kan tilføre vann til gjødsla når denne skal nyttes prioriteres. Maksimalt 20% godkjent kostnadsoverslag / kr 50 000 per gjødselkum.

3 Tilrettelegging og planlegging av tiltak:

3.1 Friluftsliv:

Tiltak i forbindelse med ferdselsårer og turstier blir vurdert i nært samarbeid med kommunens kulturavdeling. Det kan gis støtte til å opparbeide turveger, parkeringsplasser mv. med det som formål å fremme allmennheten sin opplevelse av kulturlandskapet. Det kan også gis støtte til å bygge grunder og gjerdeklyverer for å lette tilkomst og hindre ulemper for gårdsdrifta. Tiltak som fører til sammenhengende løyper som går på tvers av landbrukseiendommer og som involverer flere grunneiere blir prioriterte.

Frister - behandling

Søknad skal leveres på eget skjema (SLF-430). Søknaden skal inneholde følgende vedlegg:

- Kart over eiendommen, med inntegnet plassering av tiltak.
- Beskrivelse av prosjektet.
- Spesifisert kostnadsoverslag (materialkostnader, innleid arbeid, eget arbeid mv.).
- Fotodokumentasjon kan også legges ved der det er naturlig.

Dersom det skal gis støtte gjennom SMIL - ordningen må tiltaket ha en minimumskostnad på kr 15.000.

Det vil bli krevd timelister som dokumentasjon for egeninnsats. Godkjente satser for eget arbeid/utstyr:

- Person i arbeid 300 kr/time.
- Person + traktor/ATV med redskap 450 kr/time.
- Person + gravemaskin 600 kr/time.

Det er to søknadsfrister i året: **15.april og 15. september**. Søknadsfristen på våren har hovedprioritet. Søknader som kommer inn om høsten, blir prioritert etter hvor mye midler en har igjen etter våromgangen. Ved siste søknadsomgang (høst) kan fordelingen mellom ulike tiltaksgrupper fravikes, slik at samlet tilskuddspott kan nyttes fullt ut. Dette gjelder dersom det ikke er nok gode prosjekter innen et tema, men mange gode prosjekter innen andre tema. Ved mange søknader/lite midler, kan behandlingen av søknader bli utsatt behandlet til våren.

Frist for gjennomføring av tiltak er 3 år. Fristen kan utsettes med inntil 2 år. Dette må søkes om. Tilskudd blir ikke innvilget til prosjekt som er påbegynt før søknad om SMIL-midler er endelig behandlet. Utbetaling av tilskudd kan skje når prosjektet er ferdigstilt, ifølge godkjent plan, og regnskap er lagt fram og godkjent. Befaring skal gjennomføres av kommunen.

Retningslinjene er en del av landbruksplanen og er politisk behandlet og vedtatt. Landbruksforvaltningen gjør enkeltvedtak i hver søknad. Vedtaket kan påklages etter forvaltningsloven.

Andre ordninger det kan være aktuelt å søke tilskudd til/gjennom:

- Miljødirektoratet (søknadsfrist 15.1.)
- Klima- og Miljødepartementet - Fylkesmannen
- Kulturminnefondet

- Jæren vannområde, Ryfylke vannområde og Dalane vannområde.
- Regionalt miljøprogram (søknadsfrist 15.10)
- Drenering - løpende behandling til potten er tom

Tilskuddssatser:

Tilskuddssatser skal ligge til grunn for utmåling av tilskudd og ved ev. klage på tilskuddssats må Fylkesmannen rette seg etter de kommunale tilskuddssatsene.

For planleggings- og tilretteleggingstiltak kan det etter forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket gis 100 % tilskuddssats, mens tilskudd til kulturlandskapstiltak og forurensingstiltak maksimalt kan gis 70 % tilskuddssats. Det kan likevel gis inntil 100 % tilskuddssats til spesielle tiltak for å ivareta biologisk mangfold.

Kostnader til utarbeiding av planer, til for eksempel skjøtselsplaner, plan for forurensningstiltak mv. kan legges inn i en SMIL - søknad.

Prioritet: skala fra 0 til 10 (0 har laveste prioritet og laveste tilskuddssats).

Tilskuddssats: høyeste tilskuddssats som kommunen kan tildele, og må stå i forhold til prioritet.

Forskriftstype		Prioritet	Tilskuddsats %
Kulturlandskap	Biologisk mangfold	5	50
	Naturbeitemark	5	50
	Kystlynghei	10	50
	Gammel kulturmark	5	50
	Opplevelser / ferdsel	3	50
	Verneverdige bygg	2	35
	Andre kulturminne/miljø	2	35
Forurensingstiltak	Rensepark, fangdam .mv.	10	70
	Hydrotekniske anlegg	5	50
	Leplanting	1	10
	Oppsamling fra veksthus	1	10
	Jordvoller	1	10
	Andre forurensingstiltak	10	25
Planlegging	Turstier / parkering	1	100
	Skjøtselsplan	1	100
	Informasjon	1	100
	Kart	1	100

Vilkår for mottakere av SMIL-tilskudd

Det vil være aktuelt med vilkår i vedtak som kan være nyttige når en sak skal godkjennes for utbetaling av tilskudd. Eksempel på slike saker kan være:

- bruksendring på et restaurert bygg
- omdisponering av areal med biologisk mangfold til annet formål
- fjerning av en restaurert steingard for å få en mer rasjonell drift, eller
- stenging av en opparbeida parkeringsplass i forbindelse med en tursti.

Søkere som får utbetalt SMIL-tilskudd forplikter seg til å opprettholde tiltaket i minst 5 år. Dersom pliktene ikke blir fulgt opp kan utbetalt tilskudd kreves tilbakebetalt fra mottaker.

Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)

Strategi for Gjesdal kommune 2018 – 2021

Vedtatt av kommunestyret 5.2.2018

Innledning

Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) er hjemlet i forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket. Formålet er at det ut fra regionale og lokale prioriteringer blir stimulert til økt verdiskaping i skogbruket, samtidig som miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen blir ivarettatt og videreutviklet.

Strategien er en del av kommunen sin landbruksplan. Kommunen får tildelt en årlig disposisjonsramme fra Fylkesmannen i Rogaland til gjennomføring av tiltak som planting og ungsogpleie. Tilskuddet er statlige midler som blir overført til kommunene. Kommunene forvalter tildelte midler ut fra sine lokale utfordringer og prioriteringer.

Særtrekk ved skog og kulturlandskapet i kommunen

Gjesdal kommune har ikke spesielt mye skogbruksvirksomhet. Plantefelt som er plantet for 50-60 år siden blir i dag hogget ut og omgjort til innmarksbeiter. De største skogplantefelta eiers av Stavanger kommune, Jæren skoglag og Skogselskapet i Rogaland. I tillegg er det flere mindre privateide plantefelt. For å imøtekomme nasjonal og regional satsing på skog må en i første omgang fokusere på å heve kunnskapsnivået, og informere. En økt satsing på skog er også et bidrag til et bedre miljø i global sammenheng.

Slik forholdene er på Jæren, vil det kunne oppstå interessekonflikter mellom det å ta vare på det tradisjonelle kulturlandskapet, der et åpent landskap er viktig, og det å drive aktivt skogbruk.

Sentrale lover, forskrifter, planer, strategier, mv.

Skogbruksloven
Naturmangfoldloven
Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket
Forskrift om tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistrering
Regionalplan for landbruk i Rogaland (2011)
Kommuneplan for Gjesdal kommune (2015-2027)
Kystskogmeldingen (2015)
Handlingsplan for skogbruket i Rogaland (2009)
Naturbasen og temakartportalen

Prioritering og støttenivå 2017 – 2020

Skogsatsing bør ses i sammenheng med kravet i skogloven om planting innen tre år etter hogst, dersom arealet ikke blir omdisponert til annen bruk. Fra sentralt hold blir det ført en offensiv politikk med satsing på skog. Fokuset på skog i klimasammenheng, med vekt på trea sin evne til å binde CO², er viktig. Både skogloven og naturmangfoldloven setter strenge krav til utøving av skogbruk og planting. Fylkesmannen vektlegger fokus på infrastruktur og oppfølging med planting etter stor hogstaktivitet. Vi regner ikke med at skogsarealet vil øke vesentlig i kommunen. Først og fremst vil skogsatsingen være informasjon og opplæring, tilplanting av hogstflater eller utskifting av krattskog og ungsogpleie i plantefelt.

Skogkulturtiltak: Etter mange års hogst uten planting etter hogst, må vi nå få opp aktiviteten. Vi må i samarbeid med næringen finne smarte arealer der vi kan plante til. Tiltak som da må

prioriteres er markberedning, planting og ungskogpleie. Det gis ikke støtte til arter på Norsk svarteliste 2012, eksempelvis sitkagran.

Dersom det er mange søknader, har fornying av hogstflater prioritet. Det blir ikke gitt tilskudd til skogplanting på dyrka jord. Tilskudd til skogstiltak bør ses i sammenheng med ønsket om å styrke det biologiske mangfoldet og opprettholde skogsarealet i kommunen.

Ved skogkulturarbeid skal det tas flerbrukshensyn som å opprettholde en løvskogandel på minst 10%. Det skal settes igjen kantsoner som korridor for mange arter og mot myrer, vann, vassdrag og kulturlandskap og å rydde langs stier og skiløyper.

Andre tiltak - planlegging og tilrettelegging: Skogbruksforvaltningen har i lang tid vært noe redusert i Gjesdal kommune. Vi ønsker nå å satse på skogen og høyne skogbruksaktiviteten for å klare å nå nasjonale og regionale mål om økt fokus på skog.

Kommunen vil derfor satse på informasjonsmøter og kurs for grunneiere, samt at grunneiere kan få tilskudd til å utarbeide skogbruksplaner for eiendommene sine.

En skogbruksplan inneholder areal-, miljø- og ressursoversikter for den enkelte eiendom, oversiktlige og lett lesbare kart, samt råd om hvordan eiendommen bør drives, både i økonomisk og miljømessig henseende. I en skogbruksplan blir data dels innhentet fra tilgjengelige databaser/kart, dels ved flyfototolkning og dels ved feltregistrering.

Miljøtiltak: Naturopplevelsen er en vesentlig del av friluftslivet. Ved skogbrukstiltak skal det legges vekt på å ivareta opplevelseskvalitetene, særlig langs stier og løyper (Standarder for et bærekraftig norsk skogbruk).

Skogen i Gjesdal har flere steder en viktig funksjon som rekreasjonsområde for kommunens innbyggere. Kommunen ser det derfor som viktig å stimulere grunneiere til å åpne opp områdene langs ferdselsårene i skogen og slippe ned mer lys til bakken.

Der de klimatiske og jordbunnsmessige forholdene ligger til rette for det, skal det tilstrebes et betydelig løvtreinnslag; med egne løvtrebestand, løv i grupper og som enkelttrær, herunder gamle, grove løvtrær. På eiendomsnivå skal 10% være retningsgivende for løvtreinnslaget. (Standarder for et bærekraftig norsk skogbruk).

Store monokulturer av sitkagran og annen barskog gjør skogbildet ensidig og lite mangfoldig. For å øke det biologiske mangfoldet og gjøre områdene mer varierte, både med tanke på dyreliv og rekreasjon, ønsker vi mer løv inn i gjesdalskogene. Kommunen støtter nyetableringer av løvskog.

Saksbehandlingsrutiner:

Gjesdal kommune har valgt å ha en kontinuerlig vurdering av innkommende søknader, men siste frist er **31. september**.

Søknadsskjema utarbeidet av Statens landbruksforvaltning skal benyttes. Søknaden skal inneholde følgende vedlegg:

- Kart over eiendommen, med inntegnet plassering av tiltak.
- Beskrivelse av prosjektet.
- Spesifisert kostnadsoverslag (materialkostnader, innleid arbeid, eget arbeid mv.)

Søknadene behandles kontinuerlig gjennom året av kommunens saksbehandler på landbruksforvaltningen. Ved saksbehandling kan andre i kommunen, eller Kulturseksjonen til

Rogaland fylkeskommune gi uttalelse i saker som kan være aktuelle. Alle saker skal legges fram for skogbruksansvarlig. Det skal så avgjøres hvem som skal få midler.

Tilskuddssatser

Tiltak:	Prosjekttype	Rettledende del av tildelte midler	Normalt øvre tilskuddsnivå	
Skogkultur	Markberedning	45 %	70 %	
	Planting		70 %	Max 900 kr / daa
	Ungskogpleie		60 %	
	Stammekvisting		60 %	Max 900 kr / daa
	Gjødsling		50 %	Maks 300kr / daa
Andre tiltak – planlegging og tilrettelegging	Møter, informasjon og skogbruksplanlegging	45 %	100 %	Maks 5000 / skogbruksplan.
	Førstegangstynning		60 %	400 kr / daa, min uttak 2m ³ /daa
Miljøtiltak i skog	Vern/restaurering av biotoper	10 %	60 %	
	Skjøtselstiltak		60 %	

Utbetaling av tilskudd kan skje når prosjektet er ferdigstilt, ifølge godkjent plan, og regnskap. Befaring skal holdes.

For veiledende kostnadsgrenser vises det til Fylkesmannen i Rogaland sitt dokument «*Maksimalsatsar og rettleiande kostnadsgrenser for skogkulturtiltak*».

Egeninnsats blir verdsatt med de satser som er vist under. Ved bruk av andre redskaper, blir satsene til Norsk landbruksrådgivning brukt. For egeninnsats må det føres detaljert timeliste. Satser for eget arbeid:

Person i arbeid 300 kr/time

Person + motorsag 350 kr/time

Person + ryddesag 350 kr/time

Person + traktor/ATV med redskap 450 kr/time.

Person + gravemaskin 600 kr/time.

Andre ordninger det kan være aktuelt å søke tilskudd til/gjennom
Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL)

1122 Gjesdal

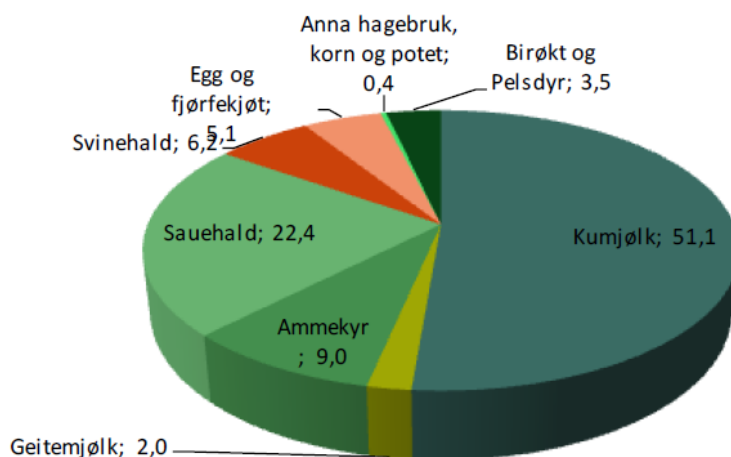
Statistikk (SSB), 2014:

Tal inbyggjarar	11 317
Totalt areal, km ²	558
Jordbruksareal i drift, km ²	53
Produktivt skogareal, km ²	46
Avvirking, m ³	1 749
Tal landbrukseigedomar	255
Tal jordbruksbedrifter	164
Sysselsettingsprosent	77
Sysselsette i primærnæring	2 %

Berekingar, 2014, verdiskaping som bruttoprodukt

Bruttoprodukt jordbruk, mill. kr	99,7
Bruttoprodukt skogbruk, mill. kr	4,1
Bruttoprodukt tilleggsnæring, mill. kr	8,0
Bruttoprodukt landbruksbasert industri, mill. kr	80,2
Totalt bruttoprodukt kommune, mill. kr	2 710
Verdiskaping landb. og landbr.basert industri, % av verdiskaping kommune	7,1 %
Årsverk jordbruk	255
Tal sysselsette skogbruksnæringa (SSB), 2014	2
Årsverk tilleggsnæring	8
Tal sysselsette i landbruksbasert industri som er avhengig av landbruk	101

Verdiskaping jordbruk, Gjesdal, bruttoprod., mill. kr

Kilde: Verdiskaping i landbruk og landbruksbasert verksemd i Rogaland. Vedlegg til NIBIO rapport vol.: 2, nr.: 75, 2016.